

การพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำ
อย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดอุดรธานี

**SELF-RELIANCE OF FARMERS WHO HAVE BENEFITED FROM THE
HUAI KHLAI RESERVOIR SUSTAINABLE WATER MANAGEMENT
PROJECT UNDER THE ROYAL INITIATIVE IN UDON THANI PROVINCE**



วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชา พัฒนาการเกษตรและการจัดการทรัพยากร

คณะเทคโนโลยีการเกษตร

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

พ.ศ. 2565

KMITL- 2022-AG-M-091-370

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาค้นคว้าเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**SELF-RELIANCE OF FARMERS WHO HAVE BENEFITED FROM THE
HUAI KHLAI RESERVOIR SUSTAINABLE WATER MANAGEMENT
PROJECT UNDER THE ROYAL INITIATIVE IN UDON THANI PROVINCE**



PIRACHAYA CHATANAN

**A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENT FOR THE DEGREE OF
MASTER OF SCIENCE IN AGRICULTURAL DEVELOPMENT
AND RESOURCE MANAGEMENT
SCHOOL OF AGRICULTURAL TECHNOLOGY
KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG**

2022

KMITL- 2022-AG-M-091-370

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



COPYRIGHT 2022

SCHOOL OF AGRICULTURAL TECHNOLOGY

KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดอุดรธานี
นักศึกษา	ปรีชญา ซาดานันท์
รหัสนักศึกษา	61604044
ปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	พัฒนาการเกษตรและการจัดการทรัพยากร
พ.ศ.	2565
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ดวงกมล ปานรศทิพ ธรรมาธิวัฒน์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	รองศาสตราจารย์ ดร. สุณีพร สุวรรณมณีพงศ์

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ระดับความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ระดับการพึ่งตนเอง และปัจจัยที่ส่งผลต่อการพึ่งตนเอง ของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 106 ราย วิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติพรรณนา และ การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 72.6 มีอายุระหว่าง 51 – 60 ปี มากที่สุด ร้อยละ 35.8 ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 68.9 ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 69.8 มีรายได้ต่อปีอยู่ในระหว่าง 60,001 – 120,000 บาท มากที่สุด ร้อยละ 32.1 ส่วนใหญ่มีหนี้สิน ร้อยละ 77.4 มีหนี้สิน 200,000 บาทขึ้นไป มากที่สุด ร้อยละ 29.2 ส่วนใหญ่มีกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของตนเอง ร้อยละ 95.3 มีภาพรวมระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 24.89$) โดยมีความรู้ทางด้านการมีภูมิคุ้มกัน และด้านความพอประมาณ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 9.33, 8.09$) ในขณะที่ด้านการมีเหตุผลอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 7.74$) และภาพรวมการพึ่งตนเอง ($\bar{x} = 35.29$) ก็อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน โดยที่มีการพึ่งตนเองสี่ด้านอยู่ในระดับมากเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยดังนี้ คือ ด้านจิตใจ ($\bar{x} = 6.18$) ด้านสังคมและวัฒนธรรม ($\bar{x} = 6.66$) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ($\bar{x} = 6.89$) ด้านเทคโนโลยี ($\bar{x} = 7.18$) แต่ด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 7.75$) สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อการพึ่งตนเอง คือ การถือครองที่ดิน และความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คำสำคัญ: การพึ่งตนเอง, ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเอง, เศรษฐกิจพอเพียง, ความรู้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Thesis	Self-Reliance of Farmers Receiving Benefit from the Huai Khlai Reservoir Sustainable Water Management Project under the Royal Initiative in Udon Thani Province
Student	Miss Pirachaya Chatanan
Student ID.	61604044
Degree	Master of Science
Program	Agricultural Development and Resource Management
Year	2022
Thesis Advisor	Assistant Professor Dr. Duangkamol Panrosthip Thunmathiwat
Co-Advisor	Associate Professor Dr. Suneeporn Suwanmaneepong

ABSTRACT

The purpose of this study was to determine general information, the level of knowledge about Sufficiency Economy Philosophy, the level of self-reliance and the factors influencing self-reliance of farmers who received benefit from the Huai Khlai Reservoir Sustainable Water Management Project under the Royal Initiative in Udon Thani Province. Questionnaires were used to collect data from 106 farmers as a sample group. Descriptive statistics and multiple regression were employed to analyze the data. This study revealed that majority of the farmers were female (72.6%), aged between 51 – 60 years old (35.8%), had primary education (68.9%), engaged in agriculture (69.8%), with the highest annual income range during 60,001 – 120,000 baht (32.1%). Regarding debts, most of them were burdened with debts (77.4%), with the highest debt range during 200,000 baht or more (29.2%) Most of farmers had their land ownership (95.3%). The overview knowledge of Sufficiency Economy Philosophy was at a high level. When divided by aspects, immunity ($\bar{x} = 9.33$) and moderation ($\bar{x} = 8.09$) knowledge were shown at high levels. In addition, the rationality level was at a moderate level ($\bar{x} = 7.74$). The overview of self-reliance ($\bar{x} = 35.29$) was at a high level. When divided by aspects, mentality ($\bar{x} = 6.18$), social and cultural ($\bar{x} = 6.66$), natural resources ($\bar{x} = 6.89$), and technology ($\bar{x} = 7.18$) were discovered at high levels. However, economy was at a moderate level. Land ownership and knowledge of the Sufficiency Economy Philosophy both affected self-reliance of the farmers.

Keywords: self-reliance, factors affecting self-reliance, sufficiency economy, knowledge

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาจาก ผศ.ดร.ดวงกมล ปานรศทิพ ธรรมาธิวัฒน์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ รศ.ดร.สุณีพร สุวรรณมณีพงศ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่ให้คำแนะนำ และคำชี้แนะต่าง ๆ เป็นอย่างดี ตลอดช่วงระยะเวลาในการดำเนินการวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร. สุพัตรา ศรีสุวรรณ ผู้ทรงภายนอกจาก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่ให้เกียรติมาเป็นประธานในการสอบวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณ คณะกรรมการสอบโครงร่าง และสอบเล่มวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำในการแก้ไขวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์มากที่สุด จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบพระคุณ คณะอาจารย์ภาควิชาวิศวกรรมการสื่อสารและพัฒนาระบบการเกษตร คณะเทคโนโลยีการเกษตรที่ได้คอยให้คำแนะนำในด้านที่อาจารย์แต่ละท่านมีความเชี่ยวชาญเฉพาะ เพื่อให้เกิดความคิดใหม่ ๆ และความสมบูรณ์ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พีรชัย กุลชัย อาจารย์ประจำภาควิชาวิศวกรรมการสื่อสารและพัฒนาระบบการเกษตร นายวรจักร วงศ์สิทธิ์ หัวหน้าพื้นที่ต้นแบบฯ จ.อุดรธานี สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ และนางสาวเพ็ญญา วัฒนภาราดา เจ้าหน้าที่ฝ่ายการจัดการความรู้ สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ ที่ให้ความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยค้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ช่วยประสานงานและอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานเก็บข้อมูลในพื้นที่ พร้อมทั้งข้อมูลโครงการฯ ด้านต่าง ๆ

ปรีชญา ชาดานันท์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	II
กิตติกรรมประกาศ.....	III
สารบัญ.....	IV
สารบัญตาราง.....	VI
สารบัญภาพ.....	VIII
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
1.3 สมมติฐานการวิจัย.....	3
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	3
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	4
1.7 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ.....	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง.....	6
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความรู้.....	17
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	20
2.4 มุณิธิปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ และสถาบันส่งเสริมและ พัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ.....	24
2.5 โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยค้ายอันเนื่องมาจาก พระราชดำริ.....	39
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	40
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	45
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	45
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	46
3.3 การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	47

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	47
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	47
บทที่ 4 ผลการศึกษา.....	51
4.1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำ อย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุตรธานี.....	51
4.2 ระดับความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์ จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอัน เนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุตรธานี.....	55
4.3 ระดับการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหาร จัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ. อุตรธานี.....	60
4.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการ บริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจาก พระราชดำริ จ.อุตรธานี.....	67
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	69
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	69
5.2 อภิปรายผลการวิจัย.....	71
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	72
บรรณานุกรม.....	74
ภาคผนวก.....	79
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์.....	80
ภาคผนวก ข บทความวิจัยที่ได้รับเผยแพร่.....	87
ภาคผนวก ค ภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย.....	97
ประวัติผู้เขียน.....	99

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งตามสัดส่วน.....	46
3.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณ	50
4.1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรที่ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ.....	52
4.2 ช่องทางการเปิดรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ.....	54
4.3 ภาพรวมระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้ได้รับ ประโยชน์จากโครงการฯ.....	55
4.4 ระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์ จากโครงการฯ แยกเป็นรายด้าน.....	56
4.5 ระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์ จากโครงการฯ ด้านความพอประมาณ.....	57
4.6 ระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์ จากโครงการฯ ด้านความมีเหตุผล.....	58
4.7 ระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์ จากโครงการฯ ด้านการมีภูมิคุ้มกัน.....	59
4.8 ภาพรวมระดับการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ.....	60
4.9 ภาพรวมระดับการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ แยกเป็น รายด้าน.....	60
4.10 ภาพรวมระดับการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ด้าน เศรษฐกิจ.....	62
4.11 ภาพรวมระดับการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ด้าน สังคมและวัฒนธรรม.....	63
4.12 ภาพรวมระดับการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ด้าน ทรัพยากร.....	64
4.13 ภาพรวมระดับการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ด้าน เทคโนโลยี.....	65
4.14 ภาพรวมระดับการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ด้าน จิตใจ.....	66

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
4.15 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามที่นำมาทำการวิเคราะห์.....	67
4.16 ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเอง.....	68



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย	4
2.1 แนวทางการพัฒนาพื้นที่	26
2.2 องค์ความรู้ 6 มิติ	27
2.3 รูปแบบการพัฒนาตามหลักทฤษฎีใหม่ 3 ชั้น	29
2.4 การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ จ.น่าน	30
2.5 การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ จ.อุตรธานี	31
2.6 การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ จ.กาฬสินธุ์	32
2.7 การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ จ.เพชรบุรี	33
2.8 การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ จ.อุทัยธานี	34
2.9 การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ จ.ขอนแก่น	35
2.10 เกษตรกรพื้นที่ต้นแบบ 3 จังหวัดชายแดนใต้	36
2.11 การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ 3 จังหวัดชายแดนใต้	37
2.12 การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ 3 จังหวัดชายแดนเหนือ	38

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน กับประชาชนในประเทศ ซึ่งในส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ชาตินั้นให้ความสำคัญกับการลดความเหลื่อมล้ำ เพิ่มความเสมอภาคระหว่างคนรวยและคนจน โดยที่คนไทยทุกคนมีโอกาสได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน ชุมชนท้องถิ่นมีความสามารถในการพัฒนาพึ่งพาตนเองและจัดการตนเองได้ โดยมีแนวทางการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) ซึ่งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เป็นรากฐานของการพึ่งตนเองทั้งในระดับครัวเรือน ระดับชุมชน และระดับสังคม ดังที่ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ว่า “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พัฒนาบนความมั่นคงพอสมควร และปฏิบัติได้แล้ว ค่อยสร้างความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นสูงในลำดับต่อไป”

บ้านโคกล่าม หมู่ที่ 3 และบ้านแสงอร่าม หมู่ที่ 11 ตำบลกุดหมากไฟ อำเภอนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี เป็นพื้นที่ที่มีปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรตั้งแต่ในอดีต ซึ่งชาวบ้านในพื้นที่ได้มีการรวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหา ในปี พ.ศ. 2539 ร่วมกันทำโครงการน้ำจ๊อก โดยการนำไม้ไผ่จากในป่ามาทำเป็นประปาภูเขาเพื่อนำน้ำบนภูเขามาใช้ในหมู่บ้าน แต่เมื่อชุมชนมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ความต้องการในการใช้น้ำจึงเพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกัน จึงได้มีการสร้างอ่างเก็บน้ำขึ้นในชุมชนต่อมาเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2546 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงโปรดเกล้าฯ รับโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยคล้าย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดอุดรธานี เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และปรับปรุงอ่างเก็บน้ำแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2551 มีความจุ 692,500 ลูกบาศก์เมตร แต่ถึงกระนั้นชาวบ้านโคกล่าม – แสงอร่าม ก็ยังไม่สามารถใช้ประโยชน์จากน้ำที่เก็บไว้ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ เนื่องจากยังขาดระบบการบริหารจัดการน้ำที่จะเข้าถึงพื้นที่ทางการเกษตรของชาวบ้านได้ ชาวบ้านจึงมีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการปรึกษาเจ้าหน้าที่กรมชลประทาน เพื่อหาแนวทางที่จะนำน้ำมาใช้ในพื้นที่ แต่แนวทางที่ได้รับนั้นต้องใช้งบประมาณสูง จึงไม่มีการดำเนินงานต่อ ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงยังไม่ได้รับการแก้ไข ทำให้ในพื้นที่ไม่สามารถที่จะทำการเกษตรเพื่อสร้างรายได้ในการยังชีพ จึงทำให้ช่วยแรงงานออกไปรับจ้างทำงานที่ต่างประเทศเพื่อ

นารายได้มาใช้จ่ายในการดำรงชีพ (สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ, 2556)

ในเวลาต่อมา มูลนิธิชัยพัฒนาได้คัดเลือกพื้นที่ที่ปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาการใช้ประโยชน์แหล่งน้ำอย่างไม่เต็มประสิทธิภาพ จากอ่างเก็บน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า 1,000 แห่ง ซึ่งอ่างเก็บน้ำห้วยคล้าย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดอุดรธานี ได้รับเลือกเป็นพื้นที่ปฏิบัติการในครั้งนี้ โดยคณะกรรมการสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ มีมติการประชุม ครั้งที่ 5/2553 เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2553 อนุมัติให้ดำเนินงาน “โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ตามที่มูลนิธิชัยพัฒนาเป็นผู้นำเสนอ โดยเริ่มดำเนินงานในเดือนมกราคม 2554 จากการพัฒนากระบวนการกระจายน้ำในพื้นที่ให้ชาวบ้านสามารถทำกิจกรรมทางการเกษตรได้ และส่งเสริมกิจกรรมต่อยอดจากการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ เช่น การปลูกพืชหลังนา การรวมกลุ่มอาชีพ ซึ่งการดำเนินงานของโครงการฯ มีเป้าหมายให้ “ประชาชนพึ่งพาตนเองได้” อย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 (มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ, 2554) ซึ่งตามทฤษฎีการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท (TERMS) จะประกอบด้วยการพึ่งตนเองใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเทคโนโลยี และด้านจิตใจ

ปัจจุบันพื้นที่บ้าน โศกลำม – แสงอร่าม ได้มีการดำเนินโครงการฯ มาเป็นระยะเวลา 8 ปี (พ.ศ. 2554 – 2562) มีการพัฒนาปัจจัยพื้นฐานในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การพัฒนาระบบน้ำ การบำรุงดิน การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้ชาวบ้านในพื้นที่สามารถทำการเกษตรและประกอบอาชีพได้ ควบคู่กับการส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อการผลิต อีกทั้งยังมีกระบวนการเพิ่มเติมองค์ความรู้ในการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านการศึกษาดูงานและการฝึกอบรม เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่สามารถพึ่งตนเองได้ในระดับครัวเรือน และพัฒนาสู่การพึ่งตนเองในระดับชุมชนและระดับสังคมต่อไป อีกทั้งในพื้นที่ยังไม่เคยมีการศึกษาถึงระดับการพึ่งตนเองและปัจจัยที่ส่งผลต่อการพึ่งตนเองอย่างเป็นทางการ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาระดับการพึ่งตนเองของชาวบ้านในพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ และศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพึ่งตนเองของเกษตรกรที่ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ซึ่งข้อมูลที่ได้จะเป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่โครงการฯ ให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.2.2 เพื่อศึกษาระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุตรธานี

1.2.3 เพื่อศึกษาระดับการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุตรธานี

1.2.4 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุตรธานี

1.3 สมมติฐานการวิจัย

ปัจจัยด้านข้อมูลพื้นฐาน ด้านความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ. อุตรธานี มีผลต่อการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาระดับการพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุตรธานี โดยใช้ทฤษฎีการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท (TERMS) เป็นแนวทางในการศึกษา

1.4.2 ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ เกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ

1.4.3 ขอบเขตด้านเวลา ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล เดือน พฤษภาคม 2563 - ธันวาคม 2563

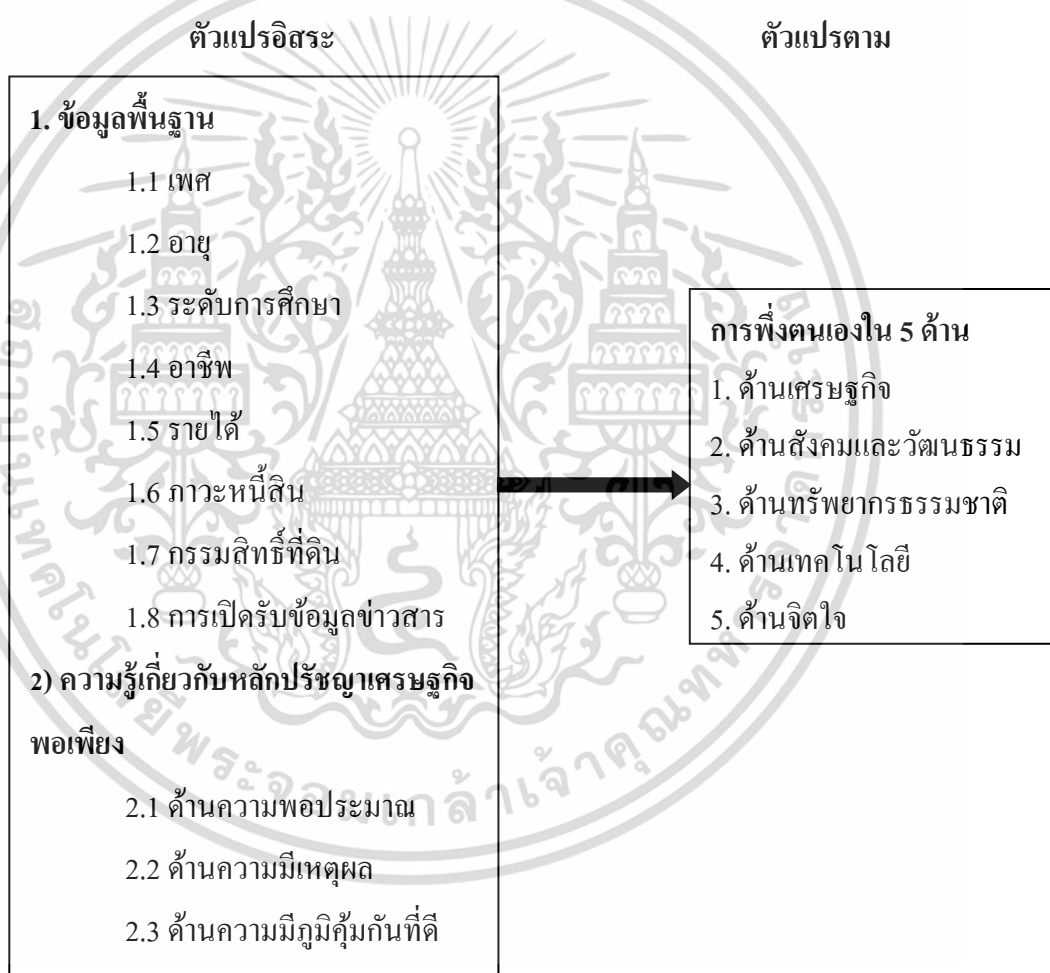
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ จะสามารถใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ให้กับมูลนิธิพิตทองหลังพระฯ และหน่วยงานในพื้นที่ ทั้งในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด ได้วางแผนการพัฒนาให้กับกลุ่มเป้าหมายได้อย่างตรงจุด อีกทั้งยังสามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาประชาชนในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกันให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

การพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุตรธานี เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยผู้วิจัยได้สร้างกรอบแนวคิดการวิจัยจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนำมากำหนดตัวแปรในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งตัวแปรอิสระ คือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ภาวะหนี้สิน การถือครองที่ดิน และการเปิดรับข้อมูลข่าวสาร 2) ความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และตัวแปรตาม คือ การพึ่งตนเองใน 5 ด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ เทคโนโลยี และจิตใจ ดังแสดงในภาพที่ 1.1



ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.7 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

1.7.1 การพึ่งตนเอง หมายถึง การพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุตรธานี ในระดับครัวเรือน ใน 5 ด้าน ได้แก่

1) ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การมีอาชีพเลี้ยงตัวเองได้ มีรายได้เพียงพอในการจัดหาปัจจัย 4 ได้ มีความสามารถในการใช้ทรัพยากรตามสภาพความเป็นจริงในชุมชน

2) ด้านสังคมและวัฒนธรรม หมายถึง การมีความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอก สามารถแก้ไขสถานการณ์ที่เป็นผลกระทบต่อครอบครัว ท้องถิ่น พร้อมทั้งรักษาขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดีงาม ให้ความช่วยเหลือภายในชุมชนและระหว่างชุมชน แต่ที่จะขาดไปไม่ได้ คือ การมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล และมีความพร้อมในการพัฒนา

3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง มีความสามารถในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และรักษาให้ดำรงอยู่ไม่ให้เกิดเสื่อมโทรมไปจนหมด หรือไม่ให้เสียสมดุลธรรมชาติมากนัก

4) ด้านเทคโนโลยี หมายถึง การมีปริมาณและคุณภาพของเทคโนโลยีทางวัตถุ และเทคโนโลยีทางสังคม การรู้จักใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ และบำรุงรักษาให้คงสภาพดีอยู่เสมอ พร้อมใช้งาน ซึ่งเทคโนโลยีนี้รวมทั้งของสมัยและของดั้งเดิมของท้องถิ่น นั่นคือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน

5) ด้านจิตใจ หมายถึง สภาพจิตใจที่แข็งแกร่ง พร้อมทั้งจะต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคในการหาเลี้ยงชีพ และการพัฒนาชีวิตให้เจริญก้าวหน้า มีความมั่นใจว่าจะช่วยเหลือตนเองได้

โดยการพึ่งตนเองวัดจากการปฏิบัติของการเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ และนำมาจัดระดับ 3 ระดับ คือ ระดับมาก ปานกลาง และน้อย

1.7.2 เกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ หมายถึง เกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมจากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุตรธานี

1.7.3 ความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล และด้านความมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยวัดจากแบบทดสอบความรู้ และนำมาจัดระดับ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับมาก ปานกลาง และน้อย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุตรธานี ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความรู้

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.4 มุขนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ และสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ

2.5 โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุตรธานี

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง

ความหมายของการพึ่งตนเอง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2514) กล่าวว่า การพึ่งตนเองคือความพยายามรู้จักตนเอง พิจารณาตนเอง แล้วใช้ความรู้ความสามารถของตนเองเสียก่อนแล้วจึงหาความช่วยเหลือจากผู้อื่นเมื่อจำเป็นไม่เป็นคนคอยพึ่งแต่คนอื่นอยู่ร่ำไป และอีกความหมายคือ ความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระ มั่นคง สมบูรณ์ การพึ่งตนเองมีทั้งระดับปัจเจกบุคคล และชุมชน และภาวะการณ์พึ่งตนเองได้มีลักษณะพลวัต (Dynamic) เลื่อนขั้นสูงขึ้นหรือต่ำลงได้ในขณะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา เทียบได้กับความสมดุลเคลื่อนที่ (Moving Equilibrium)

มงคล ชาวเรือ (2529) กล่าวว่า การพึ่งตนเอง คือ ต้องทำเองเป็น คิดเองเป็น แก้ไขปัญหาเองเป็น หรืออาจกล่าวว่าหากใครสามารถกำหนดชีวิตของตนเองได้ในระดับหนึ่ง แสดงว่าพึ่งตนเองได้แล้ว แต่ไม่ได้หมายความว่าจะไม่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น แต่จะได้รับความช่วยเหลือตามความจำเป็น

เสรี พงศ์พิศ (2533) กล่าวว่า การพึ่งตนเอง คือ มีความสามารถที่จะใช้ศักยภาพได้อย่างสูงสุด การใช้ทรัพยากรคน ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่รอบตัวในการทำประโยชน์สูงสุด ให้มีความเป็นไปได้ในทางเศรษฐกิจในทางสังคมวัฒนธรรม

อำนาจ เมฆนพรัตน์ (2543) กล่าวว่า การพึ่งตนเองเป็นกระบวนการให้การศึกษาและพัฒนา

ความสามารถของบุคคล โดยการดึงศักยภาพของบุคคลออกมาใช้ ทำให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

มากขึ้น ลดการพึ่งพิงจากภายนอก แต่ยังคงมีการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างคนในกลุ่มหรือชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ต่อไป

ประเวศ วะสี (2544) กล่าวว่า การพึ่งตนเองได้หมายถึงความเข้มแข็ง ยั่งยืน เป็นอิสระ การมีภูมิคุ้มกัน เศรษฐกิจกระแสหลักควรเป็นเศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเอง โดยคำนึงถึงพื้นฐานของตนเอง พื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรม วัฒนธรรมของประเทศใดก็เป็นจุดแข็งของประเทศนั้น วัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ เศรษฐกิจวัฒนธรรมจึงเป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของตนเอง เศรษฐกิจวัฒนธรรมไม่ใช่เศรษฐกิจที่คำนึงถึงเงิน โคลด ๆ แต่เป็นเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงเป็นบูรณาการกับจิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมืองไปพร้อมกัน

บำเพ็ญจิต แสงชาติ (2546) ได้ให้ความหมายของการพึ่งตนเอง หมายถึง การที่บุคคลมีความเป็นอิสระและความสามารถในการประกอบอาชีพ และการแก้ไขปัญหาชีวิตทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ และสังคม ตามแนวทางที่ทรัพยากรที่หามาได้อย่างพลวัต โดยพึ่งพาคนอื่นหรือภายนอกน้อยที่สุด สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และเทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่ได้ด้วยตนเองหรือด้วยการมีส่วนช่วยเหลือของครอบครัว

โดยสรุป การพึ่งตนเอง คือ การที่บุคคลมีศักยภาพในการประกอบอาชีพอย่างอิสระ ที่สามารถดูแลตนเองได้ บนพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากร เทคโนโลยี รวมทั้งบูรณาการจิตใจ และลดการพึ่งพิงจากภายนอก แต่ยังคงมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันระหว่างคนในชุมชนอยู่

แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง

“การพึ่งตนเอง” เป็นแนวความคิดเชิงกลยุทธ์ในการพัฒนาชุมชน มีต้นกำเนิดในหมู่นักวิชาการแถบเอเชีย โดยมีระพิน นาธ รานกอรี (Rabindra Nath Tagore) นักปรัชญา เป็นผู้ที่ริเริ่มแนวคิดชัดเจน และเสนอให้ใช้หลักการพึ่งตนเอง (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2526) ซึ่งเชื่อว่า คงได้รับอิทธิพลจากคำสอนในพุทธศาสนา ดังพุทธภาษิตที่ว่า “อุตตนา หิ สุทนนเตน นาถ ลกฺขิ ทูลล แปลว่า ผู้มีตนฝึกดีแล้วค่อยเป็นที่พึ่งของตน ดังนั้นหลักการทฤษฎีการพึ่งตนเอง ด้วยตัวของตนเองนั้นจึงเป็นทฤษฎีที่สำคัญในการพัฒนาตนเอง (บุญทัน ดอกไธสง, 2529)”

แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง โดยการรวมกลุ่มกันทำให้การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ลุล่วงได้ง่ายขึ้น สมาชิกของชุมชนจะตระหนักในพลังและความสามารถของตนเองเกิดความเชื่อมั่นและมุ่งหมายที่จะช่วยตนเองในที่สุด ในชุมชนที่อ่อนแอ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ทุรกันดาร ห่างไกล จะเน้นระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ ต้องการให้ชุมชนผลิตสิ่งที่เป็นประโยชน์โดยตรงแก่การยังชีพของตน มีการพึ่งตนเองอาศัยปัจจัยภายนอกให้น้อยที่สุด มีการเพาะปลูก ทำนา เลี้ยงสัตว์ เพื่อให้มีปัจจัยสี่เพียงพอแก่การดำรงชีพ ชุมชนพึ่งตนเองเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐาน จึงเป็นจุดมุ่งหมายขั้นต้น เมื่อมีปัจจัยการดำรงชีพเบื้องต้นเพียงพอแล้ว การช่วยเหลือเกี่ยวกับการทำมาหากิน การเพาะปลูกก็เป็นพื้นฐานลำดับต่อไป จะเห็นว่าชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้นที่ดินและน้ำ

จึงเป็นปัจจัยการผลิต และเป็นฐานทรัพยากรที่จะชี้วัดศักยภาพในการพัฒนา ถ้าขาดสิ่งนี้แล้ว เกษตรกรก็ไม่อาจพึ่งตนเองได้

การพึ่งตนเองสามารถพัฒนาขึ้นในกลุ่มประชาชนได้หลายลักษณะนักพัฒนาขององค์การ พัฒนาเอกชน ได้สรุปเป้าหมายในการพัฒนาชนบท โดยเฉพาะการเน้นเป้าหมายการพึ่งตนเอง ซึ่งจำแนกออกกเป็นสามประเภท ดังที่ มานะ ชิตตะสังคะ (2537) กล่าวต่อไปนี้

1. เป้าหมายของการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ หมายถึง สถานการณ์ที่ประชาชนมีความสามารถในการควบคุม และจัดการในการใช้ทรัพยากรตามสภาพที่เป็นจริงในชุมชน โดยไม่กระทบกระเทือนต่อระบบสังคม และวัฒนธรรมของชุมชนนั้น

2. เป้าหมายของการพึ่งตนเองทางสังคม หมายถึง สถานการณ์ที่ประชาชนในชนบทสามารถปรับตนเองต่อความผันผวนที่มาจากสังคมภายนอก ที่อาจมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิต ภายในครอบครัว และชุมชน จนทำให้ประชาชนไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้นเป้าหมายการพึ่งตนเองทางสังคมของประชาชนในชนบทจึงขึ้นอยู่กับพัฒนาจิตสำนึกที่มุ่งให้ประชาชนสามารถแก้ไขสถานการณ์ที่เป็นผลกระทบต่อสถาบันครอบครัว สถาบันการปกครองระดับท้องถิ่น และส่งเสริมการดำรงรักษานบธรรมเนียมและวัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่น รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือร่วมมือระหว่างหมู่บ้านต่าง ๆ

3. เป้าหมายการพึ่งตนเองด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความมีจิตสำนึกของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมใกล้บ้านและชุมชน ให้สามารถเอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เนื่องจากปัจจุบันสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติได้ถูกทำลายลง จนเกินขีดความสามารถที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ การที่ป่าเหลือน้อยทำให้เกิดความแห้งแล้งและภัยพิบัติทางธรรมชาติและมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประชาชน การทำลายป่าชายเลนมีผลกระทบต่อระบบนิเวศทำให้ชาวประมงที่ยากจนประสบความอดอยากมากขึ้น

โดยสรุป เป้าหมายในการพัฒนาชนบทจึงมุ่งพัฒนาที่ช่วยให้ประชาชนในชนบทมีศักยภาพในการพึ่งตนเอง ดังนั้น การพึ่งตนเองจึงเป็นผลของการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง ท้องถิ่น วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี การป้องกัน และอนุรักษ์ธรรมชาติ

นอกจากนี้องค์กรเอกชนยังได้กำหนดตัวชี้วัดของการบรรลุเป้าหมายการพึ่งตนเองในระดับบุคคลและครอบครัว คือ การรู้จักตนเองและมีความสามารถในการเสริมสร้างศักยภาพของตนเอง เป็นตัวชี้วัดสำหรับบุคคลที่ประสบผลสำเร็จและพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ สามารถกำหนดตัวชี้วัดการพึ่งตนเองของประชาชนในชนบท 4 ตัวชี้วัด ได้แก่

1. การมีจิตสำนึกในการพัฒนาตนเองและครอบครัว เป็นความสำนึกที่ต้องการให้ครอบครัวบรรลุเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี ด้วยการสร้างความสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วม ในการกำหนดแบบแผนในการดำรงชีวิตของสมาชิกครอบครัวอย่างเหมาะสม

2. การคาดการณ์ประมาณศักยภาพของตนเอง ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการคาดการณ์ประมาณศักยภาพตนเอง หรือการรู้จักตนเองสามารถช่วยให้บุคคลประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรที่มีรายได้น้อยรู้จักลดต้นทุนการผลิตในการประกอบอาชีพ และหารายได้เสริมเพื่อให้เพียงพอแก่การบริโภคในครอบครัว

3. การวางแผนการผลิต เป็นตัวชี้วัดที่สำคัญในการช่วยให้ประชาชนในชนบทรู้จักวิธีการเพิ่มรายได้ เข้าใจระบบการตลาด การผลิตสินค้าตามฤดูกาล และนอกฤดูกาล เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดการวางแผนการผลิตที่เป็นระบบทำให้ขาดการทำนาย ในที่สุดต้องตัดสินใจทำตามสิ่งที่หลายคนทำอยู่แล้ว จึงไม่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ

4. การจัดการทรัพยากร มีความสำคัญต่อการบรรลุเป้าหมายการพึ่งตนเองของประชาชนในชนบท การจัดการทรัพยากรที่ดีจะช่วยให้บุคคลและครอบครัวสามารถกำหนดงบประมาณค่าใช้จ่ายในการผลิตและบริโภค ตลอดจนรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น ที่ดิน แรงงาน ความรู้ ความสามารถได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัญหาการจัดการทรัพยากรของประชาชนในชนบท คือ ขาดการออมทุนและนิยมการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย กล่าวคือ ไม่สามารถควบคุมปัจจัยอิทธิพลที่มาจากสังคมภายนอก

กังสดาล อยู่เย็น (2544) ได้ สรุปเศรษฐกิจพอเพียง คือการยึดเส้นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ในการดำรงชีวิต โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง 5 ประการ ได้แก่

1. พึ่งตนเองทางจิตใจ คนที่สมบูรณ์พร้อมต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกว่าตนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้นจึงควรที่จะสร้างพลังผลักดันให้มีภาวะจิตใจที่ฮึกเหิมต่อสู้ชีวิตด้วยความสุจริตแม้อาจไม่ประสบความสำเร็จบ้างก็ตาม มิพึงควรท้อแท้ ให้พยายามต่อไป พึงยึดพระราชดำรัส “การพัฒนาคน” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9

“บุคคลต้องมีรากฐานจิตใจที่ดี คือความมั่นคงหนักแน่น มั่นคงสุจริตและความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้จนสำเร็จ ทั้งต้องมีกุศโลบายที่แน่นอน และบังเกิดประโยชน์อันยั่งยืนแก่ตนเองและแผ่นดิน”

2. พึ่งตนเองทางสังคม ควรเสริมสร้างให้แต่ละชุมชนในท้องถิ่นได้ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดและเผยแพร่ให้ได้ประโยชน์ซึ่งกันและกันดังพระบรมราโชวาทที่ว่า

“เพื่อให้งานรุดหน้าไปพร้อมเพรียงกันไม่ลดถอย จึงขอให้ทุกคนพยายามที่จะทำงานในหน้าที่อย่างเต็มที่ และให้มีการประสานสัมพันธ์ที่ดี เพื่อให้งานทั้งหมดเป็นงานที่เกื้อหนุนสนับสนุนกัน”

3. พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ คือการส่งเสริมให้มีการนำเอาศักยภาพของผู้คนในท้องถิ่นสามารถแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติหรือวัสดุในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์

สูงสุด ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศได้อย่างดียิ่ง สิ่งที่ดีก็คือการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Local Wisdom)

4. พึ่งตนเองทางเทคโนโลยี ควรส่งเสริมให้มีการศึกษา ทดลอง ทดสอบเพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและสังคมไทย และสิ่งสำคัญสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่ว่า

“จุดประสงค์ของศูนย์การศึกษา คือ เป็นสถานที่สำหรับค้นคว้าวิจัยในท้องที่ เพราะว่าแต่ละท้องที่ สภาพฝนฟ้าอากาศ และประชาชนในท้องที่ต่าง ๆ กัน ก็มีลักษณะที่แตกต่างกันมากเหมือนกัน”

5. พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ หมายถึง สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น กล่าวคือ แม้ไม่มีเงินก็ยังมีข้าว ปลา ผัก ผลไม้ ในท้องถื่นของตนเองเพื่อการยังชีพ และสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหภาคต่อไปด้วย (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2543)

ทฤษฎีการพึ่งตนเอง

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยได้เลือกใช้ทฤษฎีการพึ่งตนเองของชุมชน (TERMS) มาเป็นทฤษฎีในการอ้างอิง เนื่องจากเนื้อหามีความครอบคลุมและสอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน อีกทั้งยังมีการยอมรับและถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลาย

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2536) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการพึ่งตนเองของชุมชนชนบทว่า การที่ชุมชนจะพึ่งตนเองได้จะต้องมีการพึ่งตนเองได้ห้าด้านด้วยกันคือ พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ พึ่งตนเองได้ทางจิตใจ และพึ่งตนเองได้ทางสังคม โดยใช้สัญลักษณ์ภาษาอังกฤษว่า TERMS

1. การพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี (Technological Self - Reliance) หมายถึง การมีปริมาณและคุณภาพของเทคโนโลยีทางวัตถุ และเทคโนโลยีทางสังคม การรู้จักใช้อย่างมีประสิทธิภาพ และการบำรุงรักษาให้คงสภาพดีอยู่เสมอ การใช้งานเทคโนโลยีในความหมายนี้รวมทั้งของสมัยใหม่และของดั้งเดิมของท้องถื่นที่เรียกว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Folk Wisdom) ด้วย

2. การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ (Economic Self - Reliance) หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจที่มีความมั่นคง สมบูรณ์พูนสุขพอควรหรือหากมองในแง่ความสมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทาน จุดสมดุลก็ต้องสูงพอสมควร ถึงขั้นสมบูรณ์พูนสุขดังกล่าว

3. การพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resource Self - Reliance) ทรัพยากรธรรมชาติในที่นี้หมายถึง สิ่งใด ๆ ที่มีอยู่โดยธรรมชาติในชุมชนหรือสามารถหามาได้ การพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติหมายถึง การมีทรัพยากรธรรมชาติ ความสามารถในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาตินั้น และความสามารถในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ดำรงอยู่ไม่ให้เสื่อมเสียไปจนหมดสิ้น หรือไม่ให้เสียสมดุลธรรมชาติมากนัก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4. การพึ่งตนเองได้ทางจิตใจ (Mental Self – Reliance) หมายถึง สภาพจิตใจที่กล้าแข็งในการที่จะต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคในการหาเลี้ยงชีพ การพัฒนาชีวิตให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นในการปกครองตนเอง ในการป้องกันกิเลส

5. การพึ่งตนเองได้ทางสังคม (Social – Cultural Self – Reliance) หมายถึง ภาวะการณ์ที่กลุ่มคนหนึ่ง ๆ มีความเป็นปึกแผ่นเหนียวแน่น มีผู้นำที่มีประสิทธิภาพสามารถนำกลุ่มคนของตนปฏิบัติหน้าที่บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ หรืออาจขอความร่วมมือจากภายนอกในการช่วยเหลือได้

นอกจากนั้นแล้ว อร์ธญา ตัญญูเกตุ (2541) ได้อธิบายรายละเอียดของการพึ่งตนเองในด้านต่าง ๆ เพิ่มเติมไว้ ดังนี้

1. การพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี (Technological Self – Reliance)

การพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี หมายถึง ความสามารถของคนที่ตัดสินใจด้วยตนเอง หรือด้วยกลุ่มคนในชุมชนในทางเลือก การใช้ การจัดการ และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี โดยพยายามพึ่งพิงแนวคิด ทรัพยากรและการกระทำจากภายในชุมชนมากที่สุด (สัจญา สัจญาวิวัฒน์, 2536)

การพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองนั้น ส่วนหนึ่งได้แก่ การที่พยายามเลือกสรรเทคโนโลยีและวิทยาการที่เหมาะสมกับการใช้งานในชุมชนขนาดเล็กในชนบท ซึ่งควรจะเป็นสิ่งที่เรียบง่าย ราคาถูก วัสดุสามารถหาได้จากภายในท้องถิ่น สามารถนำขึ้นมาใช้ได้เองอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนนั้น ๆ ชุมชนจำเป็นต้องหาวิธีการของตนเอง กำหนดวิธีการดำรงอยู่ของตนเอง พึ่งพาตนเองให้มากที่สุด พึ่งพาทันทีที่น้อยที่สุด เช่น การอาศัยเครื่องจักรที่ทันสมัยจากต่างประเทศ แม้จะมีประสิทธิภาพสูง แต่เกษตรกรก็ต้องลงทุนซื้อมาในราคาสูงมาก เป็นเทคโนโลยีที่ซับซ้อนจนไม่สามารถเรียนรู้ สะสมประสบการณ์เป็นของตนเองได้ การดูแลรักษาซ่อมแซมก็ไม่สามารถทำได้ สิ้นเปลืองพลังงานและค่าใช้จ่ายจำนวนมาก (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2543) ดังนั้นเกษตรกรจึงต้องมีความสามารถในการเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ซึ่งหมายถึงเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสถานะแวดล้อมทั้งคน สังคม และวัตถุ กระบวนการผลิตจะเป็นแบบดั้งเดิม อุปกรณ์และเครื่องมือจะพัฒนาจากความสามารถของเกษตรกรเอง และจากทรัพยากรที่เขามีอยู่ พัฒนาการทางความคิดและทัศนคติของเกษตรกรที่มีความพยายามจะแสวงหาวิถีชีวิตที่ไม่ผูกพันกับระบบนอกชุมชนมากนัก จึงมีลักษณะที่เน้นการพึ่งตนเองสูง (ชาชูชัย ลิ้มปิยากร, 2527) เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาชนบทในปัจจุบันนี้เน้นเทคโนโลยีที่ใช้สร้าง หรือจัดหาปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในชนบท ได้แก่ การจัดหาเพื่อการอุปโภคใช้สอยและเพื่อการเกษตร การจัดหาที่พักอาศัยหรืออาคารเพื่อกิจการรวมของชุมชน เทคโนโลยีเพื่อการสุขอนามัยที่ดี การจัดหาพลังงานเพื่อการดำรงชีพ และเทคโนโลยีเพื่อเสริมการผลิต โดยเฉพาะเทคนิคสำหรับพืชดั้งเดิม เครื่องมือขนาดเล็กที่เหมาะสมกับท้องถิ่น การเก็บรักษาที่ใช้ค่าใช้จ่ายต่ำ และมีประสิทธิภาพ และเพื่อการเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ขนส่งผลผลิตต่าง ๆ (ดิเรก ฤกษ์หรัย, 2527) ส่วนในการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อพึ่งตนเองจะต้องอยู่ในระดับที่ประชาชนมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วมได้ และจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค ดังนั้นการเปิดโอกาสให้คนในชนบทเข้าร่วมในการเสนอประสบการณ์ ปัญหาความต้องการ แนวทางการพัฒนา การร่วมพัฒนา การใช้และการประเมินผลการใช้เทคโนโลยีจึงมีความสำคัญมาก (ชาญศักดิ์ มหาชนะวงศ์, 2531) นอกจากนั้นยังรวมไปถึงการใช้เทคโนโลยีทางสังคม เช่น การเป็นผู้หน้าที่ดี การรู้จักวางโครงการ การบริหารโครงการ การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น (สัญญาวิวัฒน์, 2536)

สรุปได้ว่า การพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี จะทำให้ชุมชนสามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรม หรือการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน การติดต่อกำขาย หรือแม้แต่การประกอบอาชีพด้านบริการ ซ่อมแซมเครื่องจักร เครื่องมือ เทคโนโลยีก็จะช่วยได้และยังสามารถช่วยในการสื่อสารติดต่อกับภายนอกชุมชน การพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยีจึงย่อมจะส่งผลให้ชุมชนชนบทพึ่งตนเองได้ทางหนึ่ง

2. การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ (Economic Self-Reliance)

ระบบเศรษฐกิจเพื่อการพึ่งตนเองในชนบทมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้ การพึ่งตนเองในระบบการผลิตและการพึ่งตนเองในระบบการจำหน่ายหรือระบบการตลาด การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจจำแนกได้เป็นหลายระดับ ตั้งแต่การผลิต จำแนกแจกจ่ายเพื่อกินเพื่อใช้ในครัวเรือน หรือในชุมชน ไปจนถึงการผลิตเพื่อการค้าของชุมชน ของประเทศ และของภูมิภาค

การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบทพิจารณาหรือวัดได้จากตัวใดตัวหนึ่งหรือหลายตัวดังต่อไปนี้ (มาณะ จิตตะสังคะ, 2537)

1. ความเพียงพอของสินค้าและบริการ ความเพียงพอหรือความขาดแคลนของสินค้าและบริการที่ได้จากระบบการผลิตเพื่อสนองการบริโภคของตนเองและของชุมชนในชนบท ถ้าปริมาณการผลิตมีเพียงพอแก่การบริโภคก็แสดงให้เห็นถึงการพึ่งตนเองได้

2. อำนาจการต่อรองและการแข่งขัน เศรษฐกิจของชนบทที่เกี่ยวข้องกับภายนอกทั้งในด้านผลผลิตและปัจจัยการผลิต การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชนบทในระดับนี้ ต้องพิจารณาถึงอำนาจการต่อรองในการซื้อขาย การกำหนดราคาสินค้าและปัจจัยการผลิตของชาวชนบทหรือขององค์กรชาวบ้านและอำนาจในการแข่งขัน

3. อาชีพ ความเป็นอิสระในการประกอบอาชีพ ระดับการมีงานทำและรายได้ การมีอาชีพเป็นหลักแหล่งและมีความเป็นอิสระในการประกอบอาชีพของชาวชนบท จะเป็นเครื่องวัดระดับการพึ่งตนเองในการประกอบอาชีพ นอกจากนั้นอาชีพที่สามารถทำให้ชาวชนบทมีงานทำได้อย่างสม่ำเสมอ มีรายได้สูงจากการประกอบอาชีพ และมีค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพต่ำ จะแสดงให้เห็นถึงระดับการพึ่งตนเองได้

4. การออม สภาพหนี้สิน พหุติกรรม และแบบแผนในการบริโภค การออมและสภาพหนี้สินในสังคมชนบทเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กัน การมีเงินออมแสดงถึงระดับการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ การออมคือส่วนที่รายได้มากกว่ารายจ่าย การออมมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความสามารถในการหารายได้และระดับของการมัธยสถ์ในการบริโภค

5. ระดับการพัฒนาขององค์กรชาวบ้าน ในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองนั้นจะต้องมีรูปแบบที่สอดคล้องกับความต้องการ ตลอดจนธรรมเนียมปฏิบัติและวัฒนธรรมของชุมชนที่มีความสำคัญ โดยองค์กรนี้จะต้องมีคณะผู้นำและสมาชิกซึ่งมีความสามารถ มีความรับผิดชอบ มีความสามัคคี และมีคุณธรรม อันจะช่วยให้สามารถดำเนินกิจกรรมที่สมาชิกมอบหมายได้อย่างต่อเนื่อง เป็นหลักในการพัฒนาแบบพึ่งตนเองมาสู่ชุมชนและสังคมได้

ดังนั้น สรุปได้ว่าการพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ แสดงว่าประชาชนในชุมชนมีอาชีพเลี้ยงตัวเองได้ มีรายได้เพียงพอสามารถซื้ออาหาร หรือปัจจัย 4 อย่างอื่นได้ และอาจช่วยด้านการพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยีที่กล่าวมาแล้วได้ด้วย การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจจึงทำให้สามารถพึ่งตนเองได้

3. การพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources Self – Reliance)

ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญที่เกื้อกูลต่อความสำเร็จของการพัฒนาชนบท ด้วยประโยชน์ที่มีต่อมนุษย์มานานับการตั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ดังจะพบว่ามนุษย์มักตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ตามแหล่งที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ (ศิริลักษณ์ ภูวคส์ไพโรจน์, 2537) จากการพัฒนาที่ผ่านมามีการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบที่ทำให้ทรัพยากรเสื่อมสภาพ และเสื่อมโทรมลงจนกลายเป็นข้อจำกัดในการเพิ่มผลผลิตและรายได้ของชุมชนชนบทในระยะยาว ดังนั้นจึงมีแนวคิดหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) (โหมยิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์, 2533) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืนยาวนาน โดยยึดหลักการขยายตัวของรายได้ในอัตราที่เหมาะสม เป็นไปโดยไม่มีผลกระทบต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติเกิดความเสื่อมโทรม และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้ได้อย่างยั่งยืนนั้นต้องอาศัยการอนุรักษ์ (ปริชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2536) ซึ่งการอนุรักษ์ (Conservation) นั้น หมายถึง การใช้ประโยชน์ตามความต้องการที่พอเหมาะพอดีและประหยัดไว้เพื่ออนาคต จึงต้องมีการสนใจต่อการดำเนินการทั้งทางด้านปฏิบัติ และการบริหารหรือจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ต้องหลีกเลี่ยงการสูญเสียและการทำลายให้มากที่สุด โดยมีหลักการดังนี้ ประการแรกต้องตรวจหาทรัพยากรที่ต้องการมาใช้ประโยชน์ จากนั้นต้องมีการป้องกันมิให้ทรัพยากรเกิดความเสื่อมโทรมเสียหายหรือถูกทำลาย ส่วนการนำมาใช้นั้นต้องใช้ทรัพยากรให้ถูกประเภทและเกิดประโยชน์สูงสุด หรือถ้าทรัพยากรนั้นมีอยู่อย่างจำกัด อาจใช้ทรัพยากรที่มีคุณภาพรองลงมาโดยการเรียนรู้วิธีใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณภาพรองลงมา หรือศึกษาวิธีการที่จะปรับปรุงทรัพยากรหรือการนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก หรือที่เกิดใหม่มาใช้ประโยชน์แทนทรัพยากรที่หาได้ยาก นอกจากนี้ยังต้องพยายามนำของเสียกลับมาใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประโยชน์ได้อีก ซึ่งการกระทำเช่นนี้จะเกิดผลดีสองประการ กล่าวคือ ประหยัดทรัพยากรและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป (นาท ตันศิริวิรุฬห์ และพูลทรัพย์ สมุทรสาคร, 2528)

การพึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติได้จากตัวแปรหลักด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ลักษณะทางกายภาพ อันได้แก่ ลักษณะทางภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ลักษณะแผ่นดิน หากเอื้ออำนวยจะเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการมีอยู่ของทรัพยากร และการดำรงชีวิตด้วยดีของคนในชุมชนชนบท

2. สภาพความมีอยู่ของทรัพยากร หากอุดมสมบูรณ์ย่อมเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการนำมาใช้ประโยชน์หรือการประกอบอาชีพ

3. การใช้ประโยชน์จากทรัพยากร หากเป็นไปอย่างชาญฉลาด ระมัดระวัง มีประสิทธิภาพ จะก่อให้เกิดประโยชน์เหมาะสมต่อการพึ่งตนเองในชนบท

4. การอนุรักษ์และควมมีสมดุลสภาพทางระบบนิเวศน์ หากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทอยู่ในสภาพดี และเอื้อประโยชน์ทั้งปัจจุบันและอนาคตระยะยาว จะเป็นฐานที่เข้มแข็งของชุมชนชนบทที่จะพึ่งตนเองได้ในระยะยาว

5. การฟื้นฟูทรัพยากรและการนำกลับมาใช้ใหม่ ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนชนบทปัจจุบัน อาจอยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรม หากมีการฟื้นฟูทรัพยากรแล้วนำกลับมาใช้ใหม่จะเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการพึ่งตนเองได้ในระยะยาว

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า การพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน จะต้องมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีการใช้ทรัพยากรที่ยั่งยืนตามหลักการขยายตัวของรายได้ที่เหมาะสม โดยไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเกิดความเสื่อมโทรมและคงมีใช้ตลอดไป

4. การพึ่งตนเองได้ทางจิตใจ (Psychological Self – Reliance)

หลวงพ่อนาน หรือพระครูพิพิธประชานาถ ได้เสนอแนวความคิดในการพัฒนาคน ต้องใช้หลักธรรมเพื่อให้เกิดความพร้อมที่จะร่วมกันทำงานพัฒนา เพื่อแก้ปัญหาชีวิตและชุมชน โดยใช้หลัก อริยสัจสี่ มาอธิบาย ได้แก่

ทุกข์ คือ การที่ชาวบ้านมีหนี้สิน ความยากจน เกิดอบายมุข ฟุ่มเฟือย โดนกดขี่ ชูดริด

สมุทัย คือ สาเหตุแห่งทุกข์ เพราะไม่ได้เก็บทรัพย์ การเสียเปรียบนายทุน การโดยเอาไรด์เอาเปรียบในชีวิตประจำวัน

นิโรธ คือ ทางดับทุกข์ โดยจะมีการบริหารจัดการชีวิตและชุมชนให้มีความสุขขึ้น มีจิตใจที่สูงขึ้นโดยใช้หลักกรรมฐานเป็นตัวพื้นฐาน ที่ทำให้จิตใจยอมรับต่อปัญหาและสามารถต่อสู้อุปสรรคได้

มรรค คือ วิธีการ โดยมีกิจกรรมสหบาลข้าว ร้านค้า ชุมชน กลุ่มออมทรัพย์

การที่จะพึ่งตนเองได้นั้นจำเป็นต้องมีความเชื่อมั่นว่า ตนย่อมช่วยตนเองได้ก่อนบุคคล

กลุ่มชน องค์กร หรือประเทศชาติที่มีการพัฒนาตนเองได้เป็นอย่างสูง นั้นจะต้องเริ่มต้นโดยคนมีเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จิตสำนึกเป็นตัวเร้า เป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลคิดแสวงหาหลักการและแนวทางเพื่อนำมาเป็นแกนสำคัญในการสร้างตนเองและสังคม จากกรอบทฤษฎีนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าบุคคลที่ได้รับความสำเร็จในชีวิตจะต้องมีศีล สมาธิ และปัญญา การกระทำกิจการใด ๆ ต้องเป็นไปตามหลักการ ฟังตนเอง หลักการปฏิบัติต่อตนเองและชุมชนนั้น บุคคลจะทำกิจการใด ๆ ต้องอาศัยศีล 5 เป็นพื้นฐาน โดยประกอบการพัฒนาชีวิตและการผลิตโดยอาศัยมรรค 8 คือ ทางสายกลางในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เข้าใจปัญหาที่เผชิญในปัจจุบัน บุคคลจะต้องมีการวางแผนการทำงานเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ จะต้องอาศัยมรรค มีองค์ 4 มีทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เพื่อการพัฒนาสังคมของตนเอง นักวิชาการภาคตะวันตก โจ ปีเตอร์ คูสา ตรอย ได้กล่าวว่า การพัฒนาสังคมนั้นจะต้องเริ่มต้นด้วยการพัฒนาศีลธรรม หรือจิตใจก่อนแล้วจึงนำไปสู่การพัฒนาสังคม (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536)

ดังนั้น การฟังตนเองได้ทางจิตใจของคนในชุมชนชนบท จะทำให้ชุมชนชนบทฟังตนเองได้ เนื่องจากคนที่ฟังตนเองได้นั้นเป็นคนที่เข้มแข็ง ปลงใจและปักใจ มั่นใจว่าจะช่วยตนเองได้ ฟังตนเองและยังเป็นคนที่รู้จักพอ ไม่โลภมากกินไป ไม่มีความขากจนจนกินไป หากมีบุคคลประเภทนี้ยิ่งมากขึ้นเพียงใด ย่อมจะยิ่งช่วยทำให้ชุมชนฟังตนเองได้มากขึ้นเพียงนั้น และการที่ฟังตนเองได้ทางจิตใจจะเป็นการเพิ่มรากฐานของการฟังตนเองด้านอื่นด้วย

5. การฟังตนเองได้ทางสังคมและวัฒนธรรม (Social – Cultural Self – Reliance)

ในการพัฒนาชนบทนั้นเพื่อการฟังตนเองแล้วนั้น สังคมและวัฒนธรรมถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ เนื่องจากในการพัฒนาต้องคำนึงถึงทั้งในระดับปัจเจกชน และในระดับชุมชนด้วย ซึ่งการฟังตนเองได้ทางสังคม หมายถึงภาวะการณ์ที่กลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง ๆ มีความเป็นปึกแผ่นเหนียวแน่น มีผู้นำที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำกลุ่มคนเหล่านี้ปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ของตนไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยกลุ่มของตัวเองหรืออาจขอความร่วมมือช่วยเหลือจากภายนอกก็ได้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536) ตัวแปรที่สำคัญทางด้านสังคมสามารถสรุปได้ ดังนี้

ประชากร เมื่อพิจารณาการฟังตนเองของชุมชน ประชากรหมายถึง ขนาดของประชากรขนาดหนึ่ง ที่มีสัดส่วนของประชากรในวัยแรงงานมากกว่าประชากรในวัยเด็ก และวัยชรา หรืออาจกล่าวได้ว่าสัดส่วนของการพึ่งพาผู้อื่นของประชากรจะต้องไม่สูง และอาจรวมไปถึงสัดส่วนของประชากรต่อทรัพยากร

การศึกษา นับว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นการเพิ่มระดับความสามารถของบุคคล และการศึกษาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ด้วย และสามารถแก้ปัญหาได้หลายอย่าง ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาด้านการศึกษา ซึ่งหมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาทั้งในรูปทางการ และไม่ใช่วางทางการ การศึกษาทั่วไป และวิชาชีพให้การศึกษายเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตในชุมชนมากขึ้น การศึกษาเพื่อใช้งานมากขึ้น (ลำพอง บุญช่วย, 2524) ความรู้และภูมิปัญญาของคนในชุมชนส่วนหนึ่งหมายถึงปริมาณและคุณภาพของการศึกษาที่

สมาชิกของชุมชนได้รับทั้งทางการและไม่เป็นทางการ อันได้แก่ การศึกษานอกระบบ แต่ที่สำคัญเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อีกส่วนหนึ่งหมายถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นความรู้ความเข้าใจอันสะสมถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน เป็นขุมความรู้ในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างเป็นสุข หากชุมชนใดมีภูมิความรู้และภูมิปัญญาในระดับสูงก็ย่อมสามารถถ่วงดุลที่จะรับหรือปฏิเสธหรือปรับประยุกต์สิ่งทีมาจากภายนอก

ภาวะผู้นำ ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนนั้น เน้นในเรื่องการค้า การค้นหาผู้นำและพัฒนาคุณลักษณะของผู้นำให้เกิดขึ้นในชุมชน นั่นคือการให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ การช่วยเหลือหรือพัฒนาใด ๆ จะต้องเป็นการช่วยเหลือเพื่อให้ประชาชนสามารถช่วยตัวเองได้ ดังนั้นผู้นำที่มาจากชาวบ้านจึงเป็นเป้าหมายที่จะต้องสร้างขึ้นเพื่อรับผิดชอบและรับช่วงงานได้ต่อไปและแม้แต่เป็นการปฏิบัติงานแทนหรือเป็นเงาของเจ้าหน้าที่ได้ ภาวะผู้นำนี้เราหมายถึงการมีผู้นำที่มีคุณภาพและมีคุณธรรม มีชีวิตจิตใจที่อุทิศให้กับงาน การมีส่วนร่วมที่ถ้อยทีถ้อยอาศัย ปรีกษาหารือกันในห้องบ้าน และมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาหรือความขัดแย้งอันเกิดขึ้นได้เป็นปกติในชุมชน

ปัจจัยสำคัญที่มีส่วนช่วยให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการในการสนับสนุนในกิจกรรมของประชาชนนั้น ก็คือ ผู้นำในท้องถิ่นซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำชุมชนไปสู่การพัฒนา เพราะสมาชิกของชุมชนส่วนใหญ่ฝากภาระและอำนาจการตัดสินใจไว้กับผู้นำ และผู้นำยังเป็นผู้ช่วยเผยแพร่จิตใจประชาชนเข้าร่วมงานด้วยอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำชุมชนอาจเป็นผู้นำแบบเป็นทางการ ได้แก่ ผู้นำที่มีตำแหน่งเกี่ยวกับราชการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู เป็นต้น หรือผู้นำแบบไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำตามประเพณี ผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางการรักษาโรค เป็นต้น หากชุมชนยังมีขนาดเล็กและยังได้รับอิทธิพลจากการขยายตัวของเมืองไม่มากนัก ชนบทจะยังไม่มีสมาชิกชนบท และภาวะผู้นำก็ย่อมจะมีพื้นฐานแบบผู้นำทางประเพณีและทางสังคมเป็นสำคัญ แต่หากชุมชนมีภาวะการพัฒนาาระบบเศรษฐกิจการค้าและความเป็นเมืองมากขึ้น ภาวะผู้นำในชนบทแห่งนี้ก็ย่อมจะซับซ้อนขึ้น จะเกิดการมีผู้นำในสาขาหรือในชีวิตชุมชนด้านต่าง ๆ หลากหลายขึ้น (สนธยา พลศรี, 2533)

การสื่อสาร หมายถึง กรรมวิธีที่บุคคลสองคนหรือมากกว่า ทำการแลกเปลี่ยนข่าวสารความรู้ และแนวความคิดซึ่งกันและกัน และจะถูกถ่ายทอดไปยังผู้รับในรูปของคำพูด เสียง ภาพ เครื่องหมาย ท่าทาง หรืออย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ทั้งนี้ โดยอาศัยวิธีการและสื่อสัมพันธ์ต่าง ๆ เช่น จดหมาย หนังสือ เอกสาร โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น การติดต่อสื่อสารจะมีทั้งภายในและภายนอกชุมชน เนื้อหาการสื่อสารจะมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตจะหันเหไปตามกระแส (พัฒนา สุจันงค์ และคณะ, 2524)

องค์กรทางสังคม หรือองค์กรชาวบ้านถือว่าเป็นตัวแปรที่สำคัญ เป็นเสมือนกุญแจดอกสำคัญของการพัฒนาพึ่งตนเอง องค์กรทางสังคมหรือองค์กรชาวบ้านที่มีการศึกษา วิเคราะห์อาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) องค์กรทางสังคมตามประเพณีหรือตามธรรมชาติ 2) องค์กรที่ทางราชการสนับสนุนให้เกิดขึ้น 3) องค์กรที่ทางเอกชนสนับสนุนให้จัดตั้งขึ้น องค์กรที่เป็นพื้นฐานในเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่ออนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองนับว่าเป็นองค์การตามประเพณี หรือตามธรรมชาติ มีผลต่อความสำเร็จมากที่สุด ทั้งนี้ก็ด้วยข้อตระหนักที่ว่าความพยายามในการแก้ปัญหาาร่วมกันเป็นการพึ่งตนเองของชุมชน (มาฆะ จิตตะสังคะ, 2536)

ความช่วยเหลือจากภายนอก เนื่องจากในสมัยปัจจุบัน ไม่มีชุมชนใดที่โดดเดี่ยวตัดขาดจากสังคมภายนอก ทุกชุมชนมีการติดต่อสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับภายนอกทั้งลักษณะความสัมพันธ์กับภายนอกเท่านั้นที่ผ่านมาจะไม่เอื้อต่อเงื่อนไขการพึ่งตนเองของชุมชน กลุ่มหรือองค์กรภายนอกไม่ว่าจะเป็นธุรกิจ หน่วยงานราชการหรือองค์กรเอกชน ก็มักจะมี ความมุ่งหมายและผลประโยชน์ของตนเป็นหลัก บางครั้งไม่เข้าใจถึงถึงความจำเป็นพื้นฐานที่แท้จริงของชาวบ้าน เจตนาที่นำโครงการพัฒนาให้แก่ชาวบ้าน จึงกลายเป็นผลเสียและเป็นภาระแก่ชุมชนโดยไม่เจตนา ความสัมพันธ์กับภายนอกจึงมีลักษณะไม่เอื้อต่อเงื่อนไขและโอกาสการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของชุมชนนัก ดังนั้น แม้ว่าจะช่วยเหลือเกื้อกูลจากภายนอกจะเป็นสิ่งจำเป็น แต่ก็จำเป็นต้องวางอยู่บนพื้นฐานความต้องการและความจำเป็นของชุมชนอย่างแท้จริง และหากเป็นเช่นนั้น ความช่วยเหลือจากภายนอกจะเป็นเงื่อนไขโอกาสการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองได้มาก (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536)

ความเป็นปึกแผ่นทางสังคม หมายถึง ความสามัคคีในหมู่สมาชิกของชุมชน มีลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัย อันเนื่องมาจากความภูมิใจในความเป็นคนบ้านเดียวกันและในวัฒนธรรมพื้นบ้านของตนและจากการมีผู้นำของชุมชนเกื้อกูล หากชุมชนมีความเป็นปึกแผ่นมาก หากเกิดปัญหาความขัดแย้งก็สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภาวะความเป็นปึกแผ่นทางสังคมเป็นตัวแปรสำคัญของการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองในขั้นที่สูงขึ้นไปอีก (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536)

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การพึ่งตนเองได้ทางสังคม ต้องมีปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ขนาดของประชากรที่เหมาะสม การศึกษา ภาวะผู้นำ การสื่อสารที่ดี มีองค์กรที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนาได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกตามความจำเป็น และมีความเป็นปึกแผ่น นำไปสู่การพัฒนาเพื่อพึ่งตนเอง

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความรู้

ความหมายของความรู้

Good, Carter Victor, Merkel (1959) กล่าวว่า ความรู้เป็นข้อเท็จจริง ความจริง กฎเกณฑ์หรือข้อมูลต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้รับและรวบรวมสะสมไว้

Bloom และคณะ (อ้างถึงใน ศิริพรรณ อัสวินวงศ์, 2544) กล่าวว่า ความรู้เป็นผลการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะทางสมอง (Intellectual ability) เป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ที่แสดงออกทางสมอง ซึ่งแบ่งพฤติกรรมที่แสดงว่าเป็นผู้มีความรู้ความคิดออกเป็น 6 ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ 1 ความรู้ - ความจำ (Knowledge) หมายถึง การจำและการระลึกได้ที่มีต่อความคิด

วัตถุและปรากฏการณ์ต่าง ๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ขั้นที่ 2 ความเข้าใจ (Comprehension) หมายถึง ความรู้ความสามารถและทักษะในการแปล การตีความ และการสรุปอ้างอิง ซึ่งจะต้องเข้าใจ จับใจความสำคัญของเรื่อง และสามารถคิดแปลงของที่พบเห็นที่คล้ายกับของเก่าที่เคยประสบมาแล้วได้

ขั้นที่ 3 การประยุกต์ (Application) หมายถึง ความรู้ความสามารถในการนำความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้แล้วไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งในสถานการณ์จริงและสถานการณ์จำลองสามารถนำกฎเกณฑ์ หลักการและวิธีการที่ได้เรียนรู้มาไปใช้แก้ปัญหา หรือทำความเข้าใจในสถานการณ์ใหม่ได้

ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์ (Analysis) หมายถึง ความรู้ความสามารถในการจำแนกเรื่องต่าง ๆ ให้กระจายออกเป็นหน่วยย่อย ๆ เพื่อให้ได้ลำดับขั้นของความคิดหรือความสัมพันธ์ระหว่างความคิดที่ชัดเจน

ขั้นที่ 5 การสังเคราะห์ (Synthesis) หมายถึง ความรู้ความสามารถในการผสมผสานส่วนย่อย ๆ เข้าเป็นเรื่องเดียวกัน หรือนำมาจัดเรียงเรียงขึ้นใหม่ในโครงสร้างหรือรูปแบบที่ไม่เหมือนเดิม

ขั้นที่ 6 การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง ความรู้ความสามารถในการตัดสินใจเกี่ยวกับคุณค่าของเนื้อหา และวิธีการตามกฎเกณฑ์

อุทุมพร ทองอุไทย (2523) กล่าวว่า ความรู้คือพฤติกรรมและสภาพการต่าง ๆ ซึ่งเน้นการจำ ไม่ว่าจะเป็นการระลึกถึงหรือการระลึกได้ เป็นสภาพการที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากการเรียนรู้โดยเริ่มต้นจากการรวมสาระต่าง ๆ เหล่านั้นจนกระทั่งพัฒนาไปสู่ขั้นที่มีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้นไป

บุญธรรม กิจปริดาภิรุต (2535) กล่าวว่า ความรู้ หมายถึงการระลึกถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เคยมีประสบการณ์มาแล้ว และรวมถึงการจำเนื้อเรื่องต่าง ๆ ทั้งที่ปรากฏอยู่ในแต่ละเนื้อหาวิชาและที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาวิชานั้นด้วย เช่น ระลึกหรือจำได้ถึงวัตถุประสงค์ วิธีการ แบบแผน และเค้าโครงเรื่องนั้น

ภักธิรา ใจดี (2539) กล่าวว่า ความรู้ หมายถึงบรรดาข้อเท็จจริงของเรื่องราวกฎเกณฑ์ สิ่งของ เหตุการณ์ บุคคล ซึ่งเป็นความจำที่มนุษย์ได้สะสมรายละเอียดของเรื่องราวปรากฏการณ์ไว้และแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่ระลึกได้ เรียกเอาสิ่งที่จำได้ให้ปรากฏและวัดได้

สายสุนีย์ ปวุฒินันท์ (2541) กล่าวว่า ความรู้ หมายถึง ข้อเท็จจริง ข้อมูลและรายละเอียดของเรื่องราวและการกระทำใด ๆ ที่มนุษย์ได้รับ หรือมีประสบการณ์เก็บสะสมไว้ และเราสามารถรับทราบสิ่งเหล่านั้นได้

จากแนวคิดทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ความรู้ หมายถึง ข้อมูล ข่าวสาร ข้อเท็จจริงและรายละเอียดต่าง ๆ เช่น เหตุการณ์ บุคคล กฎเกณฑ์ ที่บุคคลได้รับจากการสังเกต เรียนรู้ ประสบการณ์ ทั้งในสิ่งที่เฉพาะเจาะจงและทั่วไป โดยเก็บรวบรวมและสะสมในรูปของ

ความจำ สามารถระลึกได้และสามารถเป็นองค์ประกอบเพื่อการตัดสินใจในพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งความรู้สามารถสะสมถ่ายทอดสืบต่อกันได้

การวัดระดับความรู้

ศุภกนิษฐ์ พลไพรินทร์ (2540) กล่าวว่า การวัดความรู้ หมายถึง การวัดระดับความจำ เป็นความสามารถในการคิด เข้าใจกับข้อเท็จจริงที่ได้รับจากการศึกษาและประสบการณ์เดิมโดยผ่านการรวบรวมและสะสมไว้ ซึ่งสามารถทดสอบได้ด้วยแบบทดสอบที่ดี ผ่านการทดสอบคุณภาพแล้วจะแยกคนมีความรู้กับไม่มีความรู้ออกจากกันได้ระดับหนึ่ง

วิธีการวัดความรู้

สุมาลี จันทรชลอ (2542) ได้รวบรวมแนวความคิดโครงสร้างของความรู้ 6 ชั้น จากขั้นตอนที่ง่ายที่สุดไปยังขั้นที่ยากและซับซ้อนมากขึ้น ของบลูมและคณะ (1956) สามารถสร้างแบบทดสอบเพื่อวัดความสามารถในแต่ละขั้น ดังนี้

1) วิธีการวัดระดับของความรู้หรือความจำ เป็นการวัดความสามารถขั้นต่ำสุด การถามเพื่อวัดสิ่งเกี่ยวข้องกับการให้ระลึกถึง (Recall) ทั้งในสิ่งที่เฉพาะเจาะจงและทั่วไป คำถามที่ใช้วัดในระดับนี้ ได้แก่ (1) ข้อคำถามวัดความจำเนื้อเรื่อง (2) ข้อคำถามวัดความจำวิธีดำเนินการ (3) ข้อคำถามวัดความจำ

2) วิธีการวัดระดับความเข้าใจ เป็นการวัดความสามารถที่สูงกว่าความรู้หรือความจำ แต่ละผู้ตอบยังคงมีความรู้ความจำเป็นพื้นฐานมาก่อนจึงจะมีความเข้าใจ คำถามจะไม่ถามตรงจากตำราหรือสิ่งที่สอนไว้ แต่โยงความรู้ที่เรียนมาสัมพันธ์กับคำถามแล้วเปลี่ยนเป็นคำตอบใหม่ ภาษาหรือสำนวนใหม่ รูปแบบใหม่ ๆ คำถามที่ใช้วัดระดับนี้ได้แก่ (1) ข้อคำถามวัดความสามารถในการแปลความ (2) ข้อคำถามวัดความสามารถในการตีความ (3) ข้อคำถามวัดความสามารถในการขยายความ

3) วิธีการวัดระดับการนำไปใช้ เป็นการวัดความสามารถในการนำเอาความรู้ ความเข้าใจ มาประยุกต์ใช้หรือแก้ปัญหาในเหตุการณ์หรือสถานการณ์ใหม่ได้อย่างเหมาะสม คำถามที่ใช้วัดระดับนี้ได้แก่ ข้อคำถามวัดการนำไปใช้

4) วิธีการวัดระดับวิเคราะห์ เป็นการวัดความสามารถในการแยกแยะหรือแจกแจงรายละเอียดของเรื่องราว ความคิด การปฏิบัติออกเป็นระดับย่อย ๆ โดยอาศัยหลักการหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อค้นพบข้อเท็จจริง และคุณสมบัติบางประการ คำถามที่ใช้วัดในระดับนี้ได้แก่ (1) ข้อคำถามวัดการวิเคราะห์ความสำคัญ (2) ข้อคำถามวัดการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ (3) ข้อคำถามวัดการวิเคราะห์หลักการ

5) วิธีการวัดระดับสังเคราะห์ เป็นการวัดความสามารถในการรวบรวมและผสมผสานรายละเอียดปลีกย่อยของข้อมูล สร้างเป็นสิ่งใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม ความสามารถดังกล่าวเป็นพื้นฐานของการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คำถามที่ใช้วัดระดับนี้ได้แก่ (1) ข้อคำถามวัดการสังเคราะห์

ข้อความ (2) ข้อคำถามวัดการสังเคราะห์แผนงาน (3) ข้อคำถามวัดการสังเคราะห์ความสัมพันธ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

6) วิธีการวัดระดับประเมินค่า เป็นการวัดความสามารถในการสรุปคุณค่าหรือตีราคาเกี่ยวกับเรื่องราว ความคิด พฤติกรรม ว่าดี - เลว, เหมาะสม - ไม่เหมาะสม เพื่อจุดประสงค์บางประการ คำถามที่ใช้วัดระดับนี้ ได้แก่ (1) ข้อคำถามวัดการประเมินโดยเกณฑ์ภายใน (2) ข้อคำถามวัดการประเมินเกณฑ์ภายนอก

การทดสอบวัดความรู้

พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2540) กล่าวถึง รูปแบบของการทดสอบวัดความรู้ที่นิยมใช้มี 3 รูปแบบ ดังนี้

1) แบบปากเปล่า (Oral Test) เป็นการทดสอบที่อาศัยการซักถามเป็นรายบุคคล ใช้ได้ผลดีถ้ามีผู้เข้าสอบจำนวนน้อย เพราะต้องใช้เวลามาก ถามได้ละเอียด สามารถโต้ตอบกันได้

2) แบบเขียนตอบ (Paper – Pencil Test) เป็นการทดสอบที่เปลี่ยนแปลงมาจากการสอบแบบปากเปล่า เนื่องจากจำนวนผู้เข้าสอบมากและมีจำนวนจำกัดแบ่งได้ 2 แบบ คือ

2.1) แบบความเรียง (Essay Type) เป็นการสอบที่ให้ผู้ตอบได้รวบรวม เรียบเรียงคำพูดของตนเอง แสดงทัศนคติ และความรู้สึก ความคิดได้อย่างอิสระภายใต้เรื่องที่กำหนดให้ เป็นข้อสอบที่สามารถวัดพฤติกรรมด้านการสังเคราะห์ได้อย่างดี แต่มีข้อเสียที่การให้คะแนนทำให้ตีความเป็นปรนัยได้ยาก

2.2) แบบจำกัดคำตอบ (Fix – Response Type) เป็นข้อสอบที่มีคำตอบถูกภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดให้อย่างจำกัด ข้อสอบแบบนี้แบ่งออกเป็น 4 แบบ คือ (1) แบบถูกผิด (2) แบบเติมคำ (3) แบบจับคู่ (4) แบบเลือกตอบ

3) แบบปฏิบัติ (Performance Test) เป็นการทดสอบที่ผู้สอบได้แสดงพฤติกรรมออกมา โดยการกระทำหรือลงมือปฏิบัติจริง ๆ

สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยวัดระดับความรู้ในขั้นที่ 2 คือ วัดระดับความเข้าใจ โดยผู้วิจัยเลือกใช้แบบสัมพัทธ์วัดความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แบบจำกัดคำตอบ ซึ่งมีความเหมาะสมสำหรับการวัดความรู้ของกลุ่มตัวอย่าง

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานคำจำกัดความของ “เศรษฐกิจพอเพียง” ว่า เป็นการดำเนินชีวิตที่มีเศรษฐกิจแบบพอมี พอกิน สามารถเลี้ยงดู คุ้มครองตนเอง ให้มีความเหมาะสมเพียงพอกับความต้องการของตนเอง ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องทำการผลิตอาหาร ถักทอเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายด้วยตนเอง แต่หมายถึง ในหมู่บ้านต้องมีความพอเพียงในระดับหนึ่ง (กรมการปกครอง, 2541)

มาฆะ จิตตะสังคะ (2537) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การให้ความสำคัญในด้านการผลิตเพื่อยังชีพ และให้พอเพียงต่อความต้องการจำเป็นขั้นพื้นฐานของบุคคลในสังคมนั้น ๆ ก่อน

เป็นสำคัญ ให้ประชาชนรู้จักพอใจในสิ่งที่ตนมี ไม่ฟุ้งเฟ้อ อยากได้ อยากมีในสิ่งที่เกินกำลังของตนเอง

ณรงค์ โชควัฒนา (2542) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงพึ่งตนเองตามพระราชดำริ หมายถึง การพัฒนาอย่างบูรณาการ โดยไม่มองเฉพาะเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว ต้องมองสังคมและสิ่งแวดล้อมพร้อม ๆ กันไปกับการพัฒนา ฉะนั้นการพัฒนาต้องมองรอบด้าน เรียกว่า บูรณาการและการพึ่งตนเอง ทั้งเงินออม สติปัญญา และการตลาดโดยอาศัยปัจจัยในการพัฒนา คือ คน และ เป้าหมายในการอยู่ดี กินดี มีสุข

นอกจากนี้ ประเวศ วะสี (2542) ได้ให้ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นการที่มนุษย์เรามีความพอเพียงโดยต้องมีองค์ประกอบ 7 ประการ ดังนี้

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว
2. จิตใจพอเพียง ทำให้มีความรัก ความเอื้ออาทรต่อผู้อื่น
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้สามารถยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสาน เป็นต้น
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง มีการรวมตัวเป็นชุมชนเข้มแข็งจะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน
5. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกัน ตลอดจนการปรับตัวและปฏิบัติร่วมกันได้อย่างต่อเนื่อง
6. ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มชนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อม
7. มีความมั่นคงพอเพียง โดยเศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจะทำให้สุขภาพจิตดี

นพพร เมธีอนันต์กุล (2549) กล่าวว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นวิธีการดำเนินการเลี้ยงชีวิตแบบรู้จักพอ ด้วยการพยายามผลิตสินค้าขึ้นมาเองให้พอเพียงสำหรับคนในครอบครัวให้มีกินมีใช้ หากผลิตได้เหลือกินเหลือใช้จึงขาย หากผลิตได้ไม่พอก็ต้องซื้อบ้าง มิได้มุ่งผลิตเพื่อขายเพียงอย่างเดียว นอกจากนั้นการผลิตและการบริโภคต้องอยู่ในหลักของความพอดี รู้จักพอสนการผลิตและการบริโภค ลักษณะการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงมีหลัก 4 ประการดังนี้

1. ต้องพึ่งตนเองให้ได้มากที่สุด
2. ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดผลคุ้มค่ามากที่สุด
3. ไม่ผลิตและบริโภคเกินกำลัง แสวงหาความพอเหมาะพอดี
4. ต่างมีส่วนร่วมช่วยเหลือกันและกัน ในชุมชน

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักการ หลักวิชา หลักการปฏิบัติ หลักการใหญ่ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีคำ ๆ เดียว คือ ทางสายกลาง ทางพระเรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา มัชฌิมา แปลว่า

กลาง ปฏิปทา แปลว่า ฐาน มัชฌิมาปฏิปทา คือ ธรรมะที่เกี่ยวข้องกับทางสายกลาง นอกจากทางเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สายกลางแล้วก็ให้มีหลักวิชาเพื่อจะหนุนในเรื่องความมีเหตุผล หลักวิชา คือ ต้องอาศัยความรู้รอบคอบ และระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2547) กล่าวว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางปฏิบัติโดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี บนพื้นฐานของความรอบรู้ ความรอบคอบและระมัดระวังในการใช้ความรู้อย่างถูกหลักวิชาการ ควบคู่ไปกับการกระทำที่ไม่เบียดเบียนกัน การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความร่วมมือปรองดองกันในสังคม ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสายใยเชื่อมโยงคนในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน สร้างสรรค์พลังทางบวก นำไปสู่ความสามัคคี การพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2548) กล่าวว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงรูปแบบหนึ่ง คือ ทฤษฎีใหม่ มีขึ้นหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้ทรงศึกษาค้นคว้าอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในพื้นที่ทดลองที่วัดมงคลชัยพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสระบุรี ในวันที่ 4 ธันวาคม 2537 ทรงพระราชทานแนวความคิดทฤษฎีใหม่เป็นครั้งแรก มีหลักการสำคัญ คือ

1. เป็นระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงเพื่อให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงตนเองได้
2. เป็นแนวคิดที่ยึดหลักความสามัคคีในชุมชน มีการให้ความร่วมมือร่วมใจ ทำให้ลดค่าใช้จ่าย
3. เป็นการผลิตเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนเป็นพื้นฐาน
4. เป็นการบริหารจัดการที่ดินและแหล่งน้ำอย่างเป็นระบบ

ขั้นตอนการดำเนินงาน แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 เกษตรกรจะต้องสามารถพึ่งตนเองได้โดยเน้นการเพาะปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ที่เหลือจึงออกจำหน่าย โดยมีการบริหารจัดการที่ดินออกเป็น 4 ส่วน คือ สระน้ำ พื้นที่นาข้าว พื้นที่ปลูกพืชอื่น ๆ ที่อยู่อาศัยและสิ่งก่อสร้าง โดยมีสัดส่วน คือ 30 : 30 : 30 : 10 อย่างไรก็ตามการแบ่งสัดส่วนพื้นที่ดังกล่าวไม่ใช่สูตรตายตัว สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสภาพแวดล้อม

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 หลังจากเกษตรกรดำเนินการทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 การผลิตอาหารเพื่อบริโภคจนประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง สามารถช่วยเหลือตนเองได้ จะมีการรวมกลุ่มกันในรูปแบบสหกรณ์ ซึ่งเป็นการร่วมแรงร่วมใจกัน ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ คือ

การผลิต มีการร่วมมือกันในด้านพันธุ์พืช การให้ความร่วมมือในการเตรียมดิน การร่วมมือกันทำงาน ดังกรณี ประเพณีการลงแขกที่มีมาในอดีต การตลาด การจัดเก็บ และการจัดจำหน่ายผลผลิต

การแลกเปลี่ยนสินค้าในชุมชน การจัดสวัสดิการร่วมกันในชุมชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ดังนั้นทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 ก็คือเกษตรกรก้าวหน้า หรือเกษตรออมทรัพย์ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ครอบครัวเกษตรกร ชุมชนเกษตรกรทุกระดับ รวมมือกับภาครัฐและเอกชนที่มีคุณภาพ โดยมีคุณธรรมจริยธรรมร่วมคิดร่วมทำ และประสานงานเพื่อมุ่งสู่การพัฒนาเกษตรที่ยั่งยืน

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 การติดต่อประสานงานกับแหล่งเงินทุน เพื่อให้สามารถขยายกิจการด้วยเทคโนโลยีการเกษตร ทำให้สามารถผลิตสินค้าเกษตรกรรมได้ในราคาที่ต่ำลง

ทฤษฎีใหม่สมบูรณ์ การดำเนินการตามธรรมชาติโดยอาศัยแหล่งน้ำจากน้ำฝน ประสิทธิภาพยังไม่ดีนักเพราะหากปีใดฝนน้อย อาจมีน้ำไม่เพียงพอ ฉะนั้นการที่จะทำให้ทฤษฎีใหม่สมบูรณ์ได้นั้น คือ สระเก็บน้ำจะต้องทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเต็มความสามารถ โดยมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่สามารถเพิ่มเติมน้ำในสระน้ำเพื่อกักเก็บน้ำให้เต็มอยู่เสมอ

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2547) กล่าวว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความหมายกว้างกว่า ทฤษฎีใหม่ โดยที่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวคิดที่ชี้บอกหลักการและแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ ในขณะที่แนวพระราชดำริเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาภาคเกษตรอย่างเป็นขั้นเป็นตอนนั้น เป็นตัวอย่างการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมเฉพาะในพื้นที่ที่เหมาะสม ทฤษฎีใหม่ตามพระราชดำริอาจเปรียบเทียบกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีอยู่ 2 แบบ คือแบบพื้นฐานกับแบบก้าวหน้า ดังนี้

1. ความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว โดยเฉพาะเกษตรกร เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน เทียบได้กับทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ที่มุ่งเน้นแก้ปัญหาของเกษตรกรที่มีแหล่งน้ำไม่เพียงพอ เพื่อแก้ปัญหาให้มีน้ำเพียงพอในการทำการเกษตร และใช้ที่ดินส่วนอื่น ๆ สนองความต้องการพื้นฐานของครอบครัว รวมทั้งขายในส่วนที่เหลือเพื่อมีรายได้ เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้เกิดขึ้น ในระดับครอบครัว

2. ความพอเพียงในระดับชุมชนและระดับองค์กร เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 เป็นเรื่องของการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ หรือการที่ธุรกิจต่าง ๆ รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายวิสาหกิจ เกิดความพอเพียงในวิถีปฏิบัติอย่างแท้จริง

3. ความพอเพียงในระดับประเทศ เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 ซึ่งส่งเสริมให้ชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจสร้างความร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ ในประเทศ เช่น บริษัทขนาดใหญ่ ธนาคาร สถาบันวิจัย เป็นต้น

สุเมธ ตันติเวชกุล (2549) กล่าวว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำรินี้ขอบเขตกว้างขวางกว่าเศรษฐกิจระบบทุนนิยมซึ่งเกี่ยวกับเรื่องวัตถุซึ่งเป็นรูปธรรม เช่น เงิน ทรัพย์ ค่าไรไม่เกี่ยวกับเรื่องจิตใจซึ่งเป็นนามธรรม แต่เศรษฐกิจพอเพียงมีขอบเขตกว้างขวาง ครอบคลุมถึง 4 ด้าน คือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. ด้านเศรษฐกิจ เป็นเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน ให้มีความขยันหมั่นเพียรประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อให้พึ่งตนเองได้ ให้พ้นความยากจน
2. ด้านจิตใจ เน้นจิตใจที่รู้จักพอ คือ พอดี พอประมาณ และพอใจในสิ่งที่มี ยินดีในสิ่งที่ได้ ไม่โลภ เศรษฐกิจพอเพียงจะต้องเริ่มที่ตัวเอง การสร้างรากฐานทางจิตใจที่มั่นคง โดยเริ่มจากใจที่รู้จักพอ เป็นการปฏิบัติตามทางสายกลาง
3. ด้านสังคม มุ่งให้เกิดสังคมที่มีความสงบสุข ประชาชน มีความเมตตาเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
4. ด้านวัฒนธรรม มุ่งให้เกิดวัฒนธรรมหรือวิถีประหยัด อดออม มีชีวิตที่เรียบง่ายไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ซึ่งทำให้เกิดการเป็นหนี้สิน เกิดทุจริตคอร์รัปชัน ซึ่งเป็นปัญหาทางสังคมที่ร้ายแรงที่สุดที่บ่อนทำลายชาติ

จากความหมายคำว่า “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง แนวทางการพัฒนาที่นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเอง ในระดับต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นตอน โดยลดความเสี่ยงเกี่ยวกับการผันแปรของธรรมชาติ หรือการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยต่าง ๆ โดยอาศัยความพอประมาณและความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ ความเพียรและความอดทน มีสติปัญญา มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมีความสามัคคีกัน

2.4 มุลินธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ และสถาบันส่งเสริมและพัฒนา กิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ

มุลินธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ ก่อตั้งขึ้นโดยปณิธานในการน้อมนำแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์มาเป็นหลักการในการพัฒนาประเทศและศักยภาพของคนไทย ให้ก้าวไปสู่ความมั่นคงและยั่งยืน ด้วยความศรัทธาและเชื่อมั่นในแนวพระราชดำริที่ได้รับการพิสูจน์มาตลอดระยะเวลามากกว่า 60 ปีแล้วว่า เป็นแนวทางที่นำไปสู่ความสุขของประชาชนได้อย่างแท้จริง ด้วยความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี จึงมีมติเมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2552 ให้จัดตั้งมุลินธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริและสถาบันส่งเสริมและพัฒนา กิจกรรมปิดทองหลังพระขึ้น

พันธกิจ คือ การจัดการความรู้และการส่งเสริมการพัฒนาตามแนวพระราชดำริอย่างเป็นระบบ กว้างขวาง จนกระทั่งเป็นแนวทางการพัฒนาหลักของประเทศ

วัตถุประสงค์

1. จัดตั้งและสนับสนุนการดำเนินงานของสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ ซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติของมูลนิธิ ให้ดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ สอดคล้องกับเจตนารมณ์แห่งการจัดตั้ง

2. สนับสนุนส่งเสริมและให้ความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา แก่องค์กร ชุมชน ประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาครัฐ องค์กรทางสังคม สถาบันวิชาการ ภาคธุรกิจ ในการดำเนินงานที่สอดคล้องกับมิติการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ เพื่อให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รวมถึงส่งผลกระทบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. สนับสนุนการจัดการความรู้ตามแนวพระราชดำริโดยประสานความร่วมมือกับศูนย์ศึกษา การพัฒนา โครงการส่วนพระองค์ โครงการตามพระราชประสงค์ โครงการหลวง โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ องค์กรชุมชน ประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาครัฐ องค์กรทางสังคม สถาบันวิชาการ ภาคธุรกิจ เพื่อให้เกิดคลังความรู้ การยกระดับความรู้ การต่อยอด ขุดความรู้ใหม่ การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาในและนอกระบบ ตลอดจนการ ขยายผลเชื่อมโยงสู่ การนำไปปฏิบัติอย่างกว้างขวาง

4. ส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการ ภารกิจและกิจกรรมของสถาบัน กับแผนชุมชน แผนองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัด แผนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และนโยบายรัฐบาล

5. สนับสนุน ส่งเสริม แนะนำ และช่วยเหลือ องค์กรชุมชน ประชาสังคม องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น องค์กรภาครัฐ องค์กรทางสังคม สถาบันวิชาการ ภาคธุรกิจ เพื่อให้สนับสนุนแนวพระราชดำริ ไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์และเป็นแนวทางหลักในการพัฒนาทุกระดับของประเทศ

6. สร้างการรับรู้ ความเข้าใจ และความร่วมมือดำเนินการตามแนวพระราชดำริอย่างต่อเนื่องให้ สถาบัน โดยมีมูลนิธิ สนับสนุนให้ทุนดำเนินงาน มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

6.1 เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษา และทัศนศึกษาที่เกี่ยวกับการนำแนวพระราชดำริ ไปประยุกต์ใช้และขยายผลสู่ชุมชน

6.2 เพื่อส่งเสริมการประสานการดำเนินงานร่วมกับองค์กรชุมชน ประชาสังคม องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาครัฐ องค์กรทางสังคม สถาบันวิชาการ ภาคธุรกิจ เพื่อกิจกรรม พัฒนาและกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ไม่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการเมืองแต่ประการใด

ผลผลิต

1. เกิดแนวทางที่หลากหลายในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาประเทศตามภูมิสังคมอย่างยั่งยืน ตามแนวพระราชดำริ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. เกิดการมีส่วนร่วมจากภาคีทุกภาคส่วนในการพัฒนายุทธศาสตร์ชาติ และยุทธศาสตร์สาขาตามแนวพระราชดำริ

3. เกิดการรับรู้ เข้าใจ และ ความร่วมมือสนับสนุนจากภาครัฐ วิชาการ เอกชน ท้องถิ่น ชุมชน ประชาสังคม และนานาชาติ ในการร่วมสร้างภูมิคุ้มกันและร่วมแก้ไขปัญหาพื้นฐานที่สำคัญของประเทศตามแนวพระราชดำริ

เป้าหมาย ผลสัมฤทธิ์ ตัวชี้วัด

เป้าหมาย ผลสัมฤทธิ์ ตัวชี้วัดของแผนปฏิบัติการด้านบูรณาการขับเคลื่อนการพัฒนามตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงระยะที่ 3 (พ.ศ. 2564 – 2565)

แนวทางการพัฒนาที่ 1 การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพื้นที่ต้นแบบให้ไปสู่ความยั่งยืน	แนวทางการพัฒนาที่ 2 การส่งเสริมการประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริในพื้นที่ที่มีปัญหาความมั่นคงของประเทศ	แนวทางการพัฒนาที่ 3 การบริหารจัดการเพื่อย้ายผลการพัฒนาตามแนวพระราชดำริให้สอดคล้องกับภูมิสังคมและสภาพแวดล้อม
ตัวชี้วัด 1. ร้อยละ 80 ของครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการมีรายได้ไม่ต่ำกว่าเส้นความยากจนระดับประเทศ (102,763 บาท/ปี/ครัวเรือน) 2. มีผลิตภัณฑ์ที่สร้างมูลค่าในพื้นที่ต้นแบบ จำนวน 5 ผลิตภัณฑ์ 3. กลุ่มการผลิต หรือกองทุน ที่ชุมชนบริหารจัดการเองได้ ทุกกลุ่มได้รับมาตรฐานจากหน่วยงาน 4. มีพื้นที่ป่าได้รับการดูแลรักษาและอนุรักษ์ ในพื้นที่โครงการที่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย สัดส่วนร้อยละ 55 ของพื้นที่โครงการ 5. หมู่บ้านต้นแบบจำนวน 10 หมู่บ้าน มีแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ (Area Based) ที่เชื่อมโยงกับหน่วยงานราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ตัวชี้วัด 1. เกษตรกรร้อยละ 80 ที่เข้าร่วมโครงการมีความรู้ในการปลูกไม้ผลครบวงจร ตั้งแต่การปลูก ดูแล รักษา การเก็บเกี่ยวและจำหน่าย 2. มีกรณีปัญหาที่สามารถถอยทอดความรู้การผลิตไปสู่การขยายผลไม่น้อยกว่า 50 คน 3. เกิดการรวมกลุ่มการผลิตไม้ผลคุณภาพ ที่บริหารจัดการตั้งแต่การผลิต รวบรวมและกระจายผลผลิตและการตลาด 4. หมู่บ้านที่ดำเนินการพัฒนาที่มาจากแผนความร่วมมือระหว่างสถาบันฯ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างน้อยหมู่บ้านละ 1 โครงการ รวม 33 โครงการ 5. หมู่บ้านที่ดำเนินการตามแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ (พชร.) มีน้ำอุปโภคบริโภคทุกครัวเรือนและมีน้ำเพื่อการเกษตรร้อยละ 20 ของพื้นที่เกษตรทั้งหมด	ตัวชี้วัด 1. มีระบบสารสนเทศกลางเพื่อการวางแผน บริหารจัดการและติดตามประเมินผล 1 ระบบ 2. มีหลักสูตรฝึกอบรมทั้งด้านการปฏิบัติ ด้านการบริหารวิทยากร และมีการจัดอบรมนักพัฒนาชนบทตามแนวพระราชดำริ ทั้งระบบออนไลน์และออฟไลน์ 3. มีเครือข่ายวิทยากรที่มาจากแต่ละหน่วยงาน

ภาพที่ 2.1 แนวทางการพัฒนาพื้นที่

หลักการดำเนินงาน

หลักการดำเนินงาน มุลินธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ และ สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิด ทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ มุ่งมั่นดำเนินการโดยยึด 3 หลักการดำเนินงานตามรอยพระยุคลบาท คือ

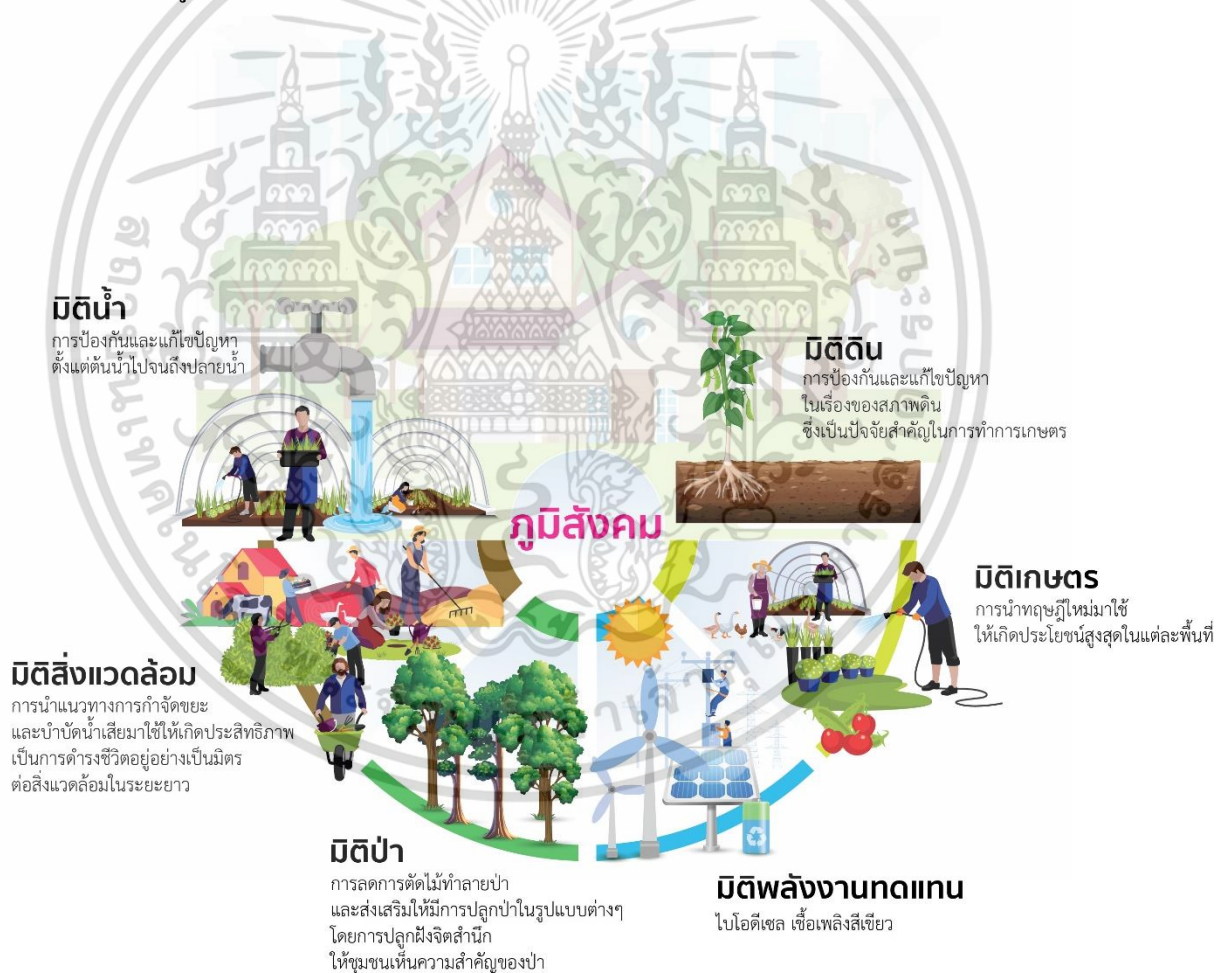
1. หลักการองค์ความรู้ 6 มิติพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

ปิดทองหลังพระ เน้นการพัฒนาชุมชนตามหลักการองค์ความรู้ โดยปรับน้ำหนักแต่ละเรื่อง

ตามสภาพภูมิสังคมและ สภาพปัญหาในแต่ละพื้นที่ เน้นการพัฒนาชุมชนตามหลักการองค์ความรู้ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ใน 6 มิติ ได้แก่ ดิน น้ำ เกษตร พลังงานทดแทน ป่า และ สิ่งแวดล้อม โดยจะปรับน้ำหนักของแต่ละเรื่องตามสภาพภูมิสังคมและสภาพปัญหาของชุมชนในแต่ละพื้นที่ ซึ่ง องค์ความรู้ 6 มิติ จะมีลักษณะที่แตกต่างกัน เช่น มิติ น้ำ จะเน้นการพัฒนาแหล่งน้ำ การเก็บน้ำให้อยู่ในประเทศให้นานที่สุด และการใช้น้ำทุกหยดให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยวิธีการทำฝนหลวง กังหันน้ำชัยพัฒนา การทำฝาย และการบำบัดน้ำเสียโดยวิธีชีวภาพ มิติ ป่า เน้นวิธีการปลูกป่า คือ การปลูกป่าในใจคน การปลูกป่า 3 อย่าง ได้ประโยชน์ 4 อย่าง การปลูกป่าต้นน้ำ และบริเวณอ่างเก็บน้ำ ระบบป่าเปียก (Wet Fire Break) และการปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก โดยจะให้ชุมชน มีส่วนร่วมในกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาและพัฒนามากที่สุด และให้ชุมชนเป็นเจ้าของ โครงการเพื่อที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

องค์ความรู้ 6 มิติ ประกอบด้วย



ภาพที่ 2.2 องค์ความรู้ 6 มิติ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. หลักการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ คือ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา

การเข้าใจ คือ การสร้างให้เกิดความเข้าใจในข้อมูลพื้นฐาน ด้วยการศึกษาข้อมูลทุกมิติของชุมชน ค้นหารากของปัญหาและรวบรวมองค์ความรู้ของโครงการพระราชดำริทั่วประเทศ

การเข้าถึง เป็นเรื่องการสื่อสารและสร้างการมีส่วนร่วม โดยมุ่งสื่อสารสร้างความเข้าใจและความมั่นใจกับชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการ พัฒนามากที่สุด

การพัฒนา เป็นเรื่องของการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชน สร้างทีมที่เลี้ยง การออกแบบหลักสูตรและแผนการพัฒนาการศึกษาฐาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้และฝึกปฏิบัติของชุมชน รวมทั้งการให้ทีมที่เลี้ยงให้คำแนะนำในชุมชนและติดตามสนับสนุนประเมินผล

บันไดทั้งสามขั้นนี้ จะทำให้ชุมชนมีความเป็นเจ้าของและนำไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนาในที่สุด

3. นโยบายการทำงานมุ่งเน้นให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ คำนึงถึงประโยชน์ ตรงกับปัญหาและความต้องการของชุมชน

1) ให้ความสำคัญกับการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีต่างๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชนที่เกี่ยวข้อง

2) พัฒนาแบบองค์รวมที่ยึดพื้นที่เป็นหลัก (Area based) ดำเนินการแบบครบวงจร ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ

3) ดำรวจข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อเข้าใจภูมิสังคม ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการพัฒนา

4) ให้ความรู้และฝึกทักษะก่อนปฏิบัติจริง



ภาพที่ 2.3 รูปแบบการพัฒนาตามหลักทฤษฎีใหม่ 3 ชั้น

พื้นที่ต้นแบบในการพัฒนาของมูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ มีดังต่อไปนี้

1. โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการ ฯ จังหวัดน่าน

“พึ่งตน พึ่งป่า รักษาเจ้าพระยา”

มูลนิธิปิดทองหลังพระฯ เริ่มต้นแปรแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามพระราชดำริมาสู่การปฏิบัติ ด้วยโครงการบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน เป็นพื้นที่ต้นแบบปิดทองหลังพระฯ พื้นที่แรก เพราะความสำคัญเชิงภูมิศาสตร์ ที่เป็นต้นน้ำน่าน (ร้อยละ 45 ของแม่น้ำเจ้าพระยา) ขณะที่น่าต้องเผชิญกับปัญหา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพและสิ่งแวดล้อมรุนแรงต่อเนื่องมาหลายปี ปิดทองหลังพระฯ น้อมนำหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มาเป็นแนวปฏิบัติในทุกขั้นตอน และขับเคลื่อนงานพัฒนา โดยเน้นการมีส่วนร่วมและความต้องการของคนในชุมชน เริ่มด้วยการพัฒนาระบบน้ำ ปรับปรุงปัจจัยการผลิตพื้นฐาน ส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรม ถ่ายทอดความรู้ และส่งเสริมการรวมกลุ่ม เพื่อพัฒนาตนเอง ให้ยั่งยืน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



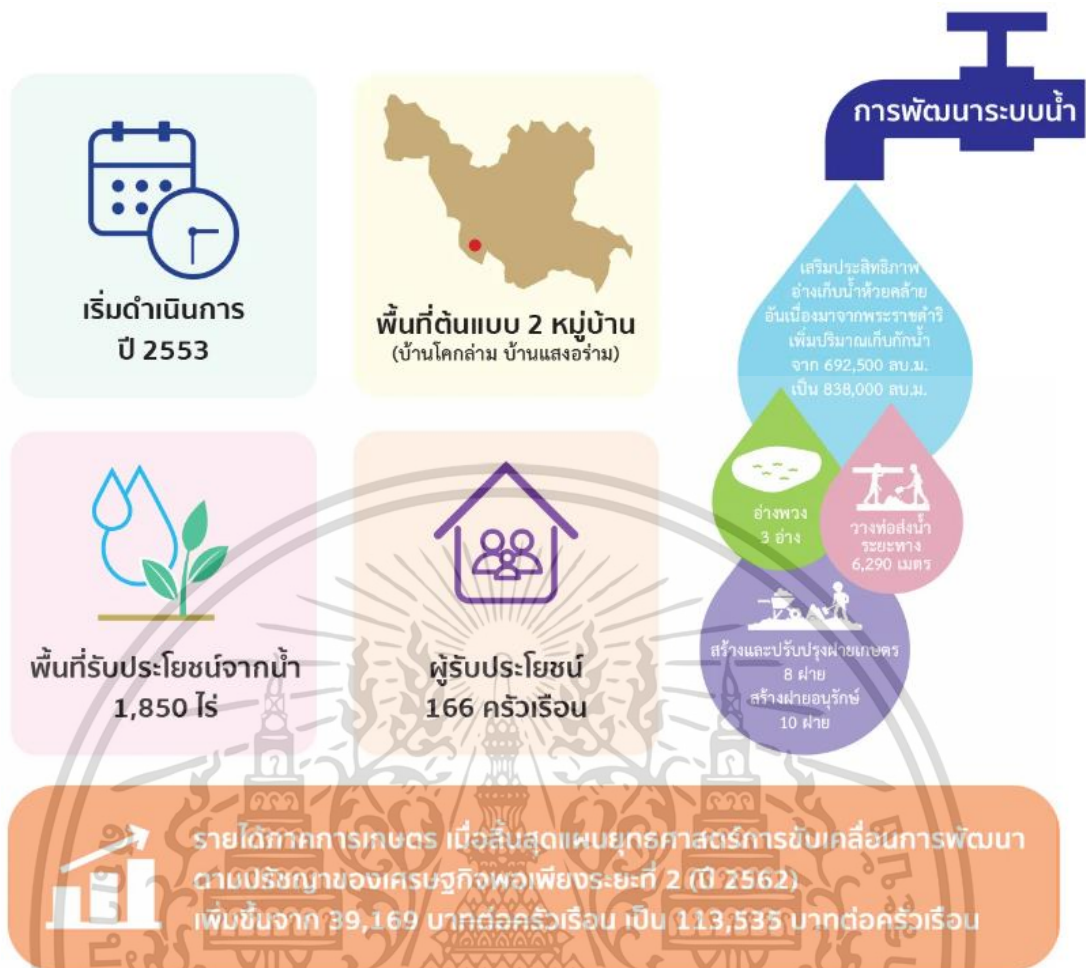
ภาพที่ 2.4 การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ จ.น่าน

2. โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน ๑ จังหวัดอุดรธานี

“ขยันอดทน สร้างคน สร้างงาน”

อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดอุดรธานี เมื่อก่อสร้างแล้วเสร็จกลับไม่สามารถใช้ประโยชน์จากน้ำได้ เนื่องจากไม่มีระบบส่งน้ำและการบริหารจัดการน้ำ ราษฎรจึงขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคและน้ำเพื่อการเกษตร ผลผลิตข้าวไม่ดีเท่าที่ควร ไม่มีรายได้จากการทำเกษตรทั้งก่อนและหลังนา ทำให้มีปัญหาหนี้สินและแรงงานภาคเกษตรต้องเคลื่อนย้ายออกไปรับจ้างในต่างประเทศจำนวนมาก ปิดทองหลังพระฯ เริ่มการพัฒนาเมื่อชาวบ้านมีความพร้อมลงมือพัฒนาด้วยตัวเอง ด้วยการพัฒนาระบบน้ำ และปัจจัยการผลิตพื้นฐาน สามารถเพิ่มพื้นที่การเกษตรจาก 800 ไร่เป็น 1,850 ไร่ ผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นจาก 350 กิโลกรัมต่อไร่ เป็น 600 กิโลกรัมต่อไร่ ส่งเสริมการรวมกลุ่ม จัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนที่ชุมชนเป็นเจ้าของ บริหารจัดการกันเอง และเป็นหนึ่งในห้องเรียนของมหาวิทยาลัยที่มีชีวิต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

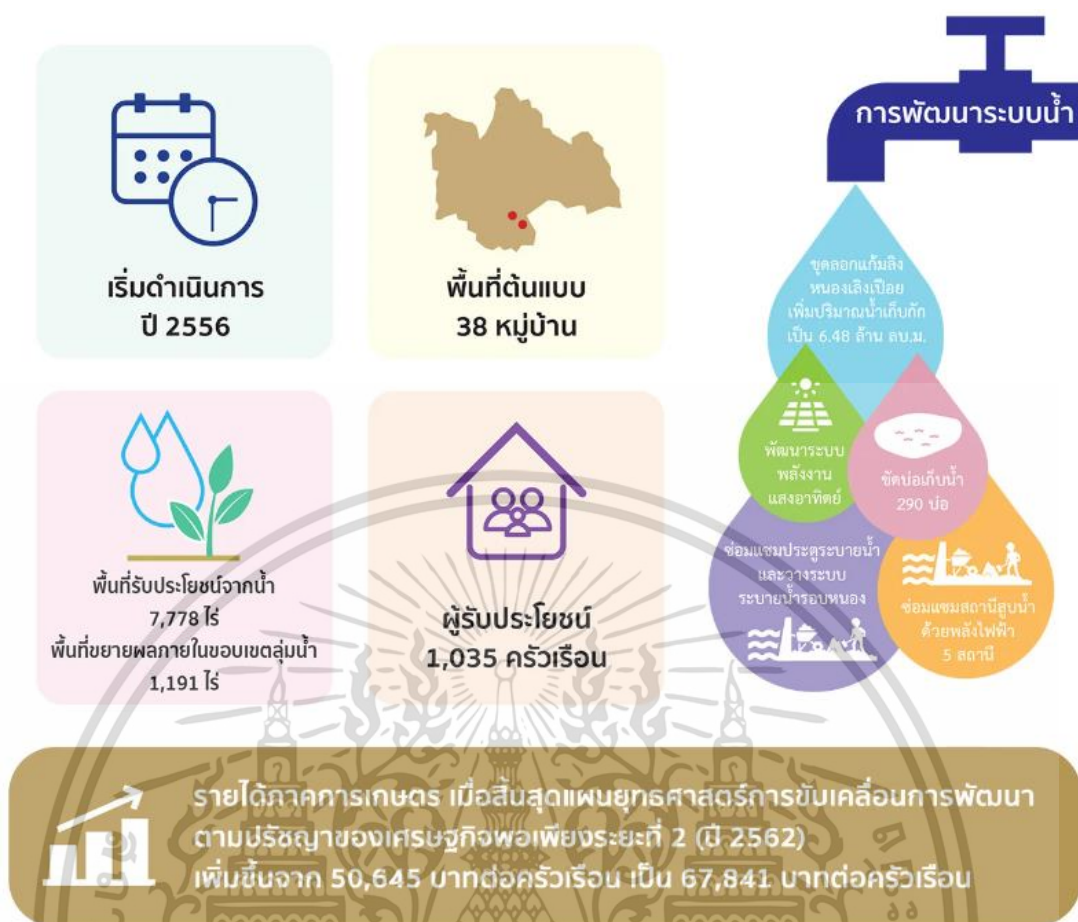


ภาพที่ 2.5 การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ จ.อุดรธานี

3. โครงการพัฒนาแก้มลิงหนองเลิงเปือยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดกาฬสินธุ์ “ร่วมกันแข่งขัน เสกสรรแก้มลิง”

“หนองเลิงเปือย” แหล่งน้ำสำคัญที่หล่อเลี้ยงพื้นที่การเกษตร 42,958 ไร่ และใช้ในการอุปโภคบริโภคของราษฎร 53 หมู่บ้าน 4 ตำบล 2 อำเภอ (ร่องคำและกมลาไสย) ในจังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อเกิดการตื่นเงินจนทำให้เก็บกักน้ำได้ลดลงเหลือเพียง 1.064 ล้าน ลบ.ม. จากความจุ 3.5 ล้าน ลบ.ม. เมื่อถึงฤดูฝน น้ำก็จะท่วมซ้ำซาก แต่ฤดูแล้งก็ขาดแคลนน้ำ ความเดือดร้อนยิ่งรุนแรงและขยายวงกว้างมากขึ้นเรื่อย ๆ ปิดทองหลังพระฯ จึงประสานกับอีก 7 หน่วยงาน บูรณาการร่วมกันพัฒนาแก้มลิงหนองเลิงเปือย ด้วยการขุดลอกเพิ่มปริมาณเก็บกักน้ำแก้มลิงหนองเลิงเปือย เพิ่มเป็น 6.48 ล้าน ลบ.ม. ถมคันดินป้องกันน้ำท่วม และเสริมประสิทธิภาพระบบการกระจายน้ำ ปรับปรุงดินพัฒนาการเกษตรที่สอดคล้องกับปริมาณน้ำและเหมาะสมกับพื้นที่ ส่งเสริมการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเกษตรหนองเลิงเปือย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 2.6 การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ จ.กาฬสินธุ์

4. แผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ที่ประยุกต์ตามพระราชดำริ บ้านโป่งลึก บางกลอย อ.แก่งกระจาน จ.เพชรบุรี

“จัดจัดแย้ง แปลงคู่ออเพียง”

ชาวปกากะญอนับพันในหมู่บ้านโป่งลึก-บางกลอย ใจกลางป่าแก่งกระจาน ดำรงชีวิตอย่างอดอยากและยากลำบาก ขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานทุกอย่าง ทั้งที่อยู่อาศัย พื้นที่การเกษตร อาหาร ยารักษาโรคและอาชีพเลี้ยงชีวิต การอยู่สูงกว่าแม่น้ำเพชรบุรีถึง 50 เมตร ทำให้ไม่มีน้ำอุปโภค บริโภคและน้ำเพื่อการเกษตร ส่วนหนึ่งเสียสิทธิการเป็นพลเมืองไทย สถานการณ์ในพื้นที่อยู่ท่ามกลางความขัดแย้ง ทั้งคนกับคน คนกับป่า และคนกับสัตว์ป่า การพัฒนาเริ่มต้นด้วยการพัฒนาระบบน้ำ และปัจจัยการผลิตพื้นฐานให้เพียงพอต่อการเพาะปลูก มีอาหารเพียงพอต่อการบริโภคเพื่อแก้ปัญหาความยากจน ความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก และคลี่คลายสถานการณ์ความขัดแย้ง ร่วมมือกันแก้ไขปัญหา พัฒนาคุณภาพชีวิต ให้คนกับธรรมชาติอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 2.7 การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ จ.เพชรบุรี

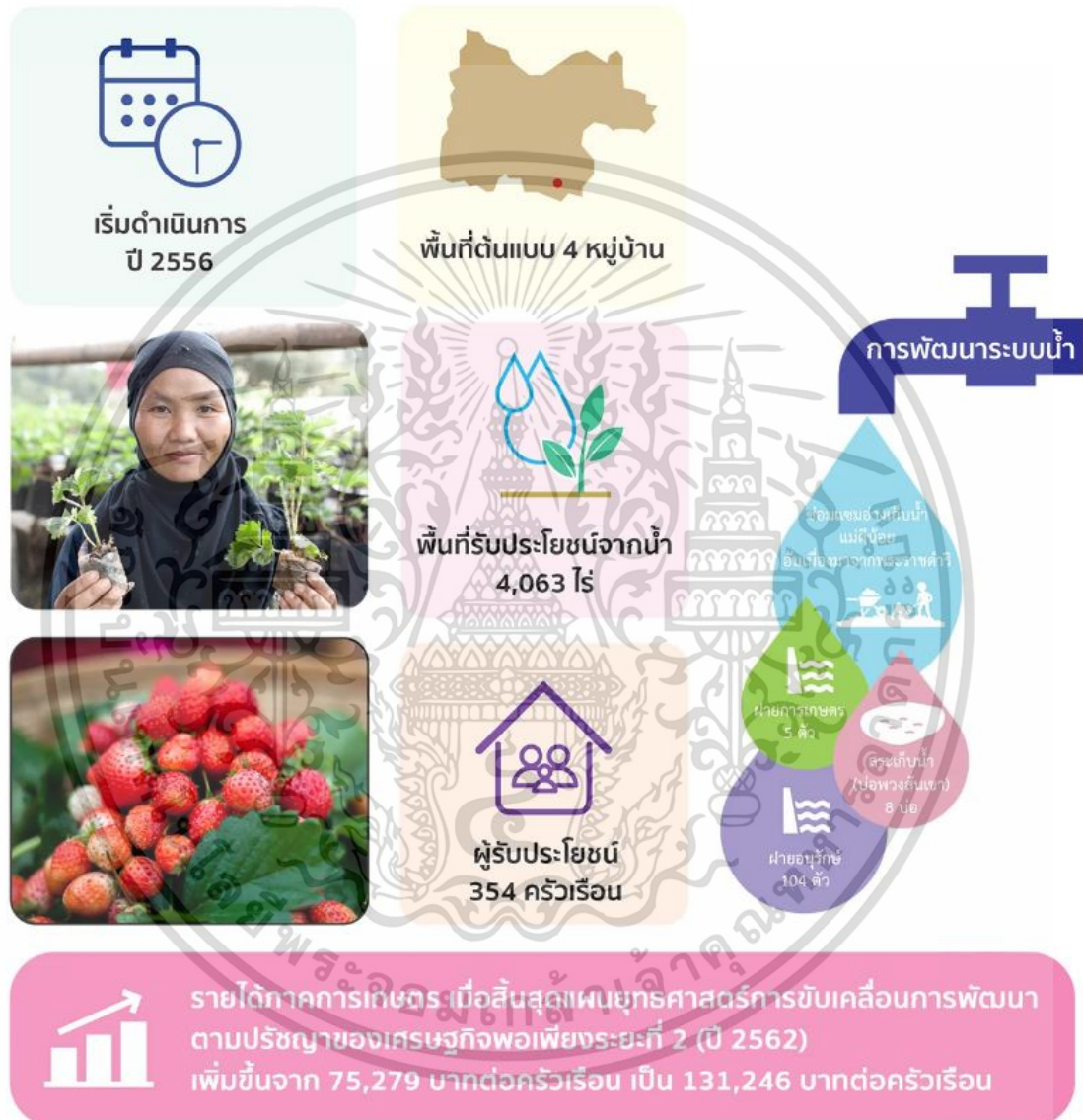
5. โครงการพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ ต.แก่นมะกรูด อ.บ้านไร่ จ.อุทัยธานี

“รักษป่า ฟังพาทหารราชดำริ”

ชาวปกากะญอ 4 หมู่บ้านในตำบลแก่นมะกรูด ซึ่งเป็นพื้นที่กันชนกับป่าห้วยขาแข้ง ดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาพืชเชิงเดี่ยว ที่ต้องอาศัยนายทุนตั้งแต่เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง และรถไถ ทำให้ดินเสื่อมสภาพต้องใช้สารเคมีมากขึ้นเรื่อยๆ รวมทั้งขาดแคลนน้ำทั้งเพื่ออุปโภคบริโภคและน้ำเพื่อการเกษตร มีรายจ่ายสูงกว่ารายได้ มีหนี้สิน ขณะที่ป่าห้วยขาแข้งก็ถูกคุกคามจากการบุกรุกแผ้วถาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เมื่อชาวบ้านพร้อมลงมือพัฒนาด้วยตนเอง การพัฒนาที่เริ่มขึ้นด้วยการสอบแนวเขตที่ดินทำกิน พัฒนาระบบน้ำ พัฒนาด้านการเกษตรและส่งเสริมอาชีพด้วยเกษตรทางเลือก ปรับเปลี่ยนพืชเชิงเดี่ยวเป็นเกษตรผสมผสานและไม่ผลเศรษฐกิจ ด้วยพืชเมืองหนาว เช่น สตรอว์เบอร์รี่ ฯลฯ และรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกร นำมาสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม



ภาพที่ 2.8 การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ จ.อุทัยธานี

6. โครงการพัฒนาและจัดหาน้ำในตำบลทุ่งโป่ง อำเภอบุรณรัมย์ จังหวัดขอนแก่น

“บูรณาการทุกภาค สร้างโอกาสชุมชน”

สร้างโอกาสให้ชุมชนยกระดับคุณภาพชีวิต ด้วยการน้อมนำแนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่”

มาใช้ตั้งแต่การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านน้ำ การจัดหาและพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สามารถเพิ่มพื้นที่รับประโยชน์จากเดิม 2,476 ไร่ เป็น 9,401 ไร่ (3.8 เท่า) พร้อมทั้งร่วมกับหน่วยราชการส่งเสริมระบบกระจายน้ำในแปลงเกษตร (ระบบน้ำหยด) และระบบกักเก็บน้ำในแปลงเกษตร พัฒนาอาชีพการเกษตรสมัยใหม่ ส่งเสริมปลูกพืชเศรษฐกิจมูลค่าสูงที่มีตลาดรองรับ และพัฒนาการผลิตเพื่อรองรับการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมที่บูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วน ให้นำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ของเกษตรกรในอนาคต ในรูปแบบกลุ่มอาชีพ กองทุน และธนาคารชุมชนที่สามารถบริหารจัดการด้วยตนเองได้



ภาพที่ 2.9 การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ จ.ขอนแก่น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

7. โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ (ยะลา นราธิวาส ปัตตานี)

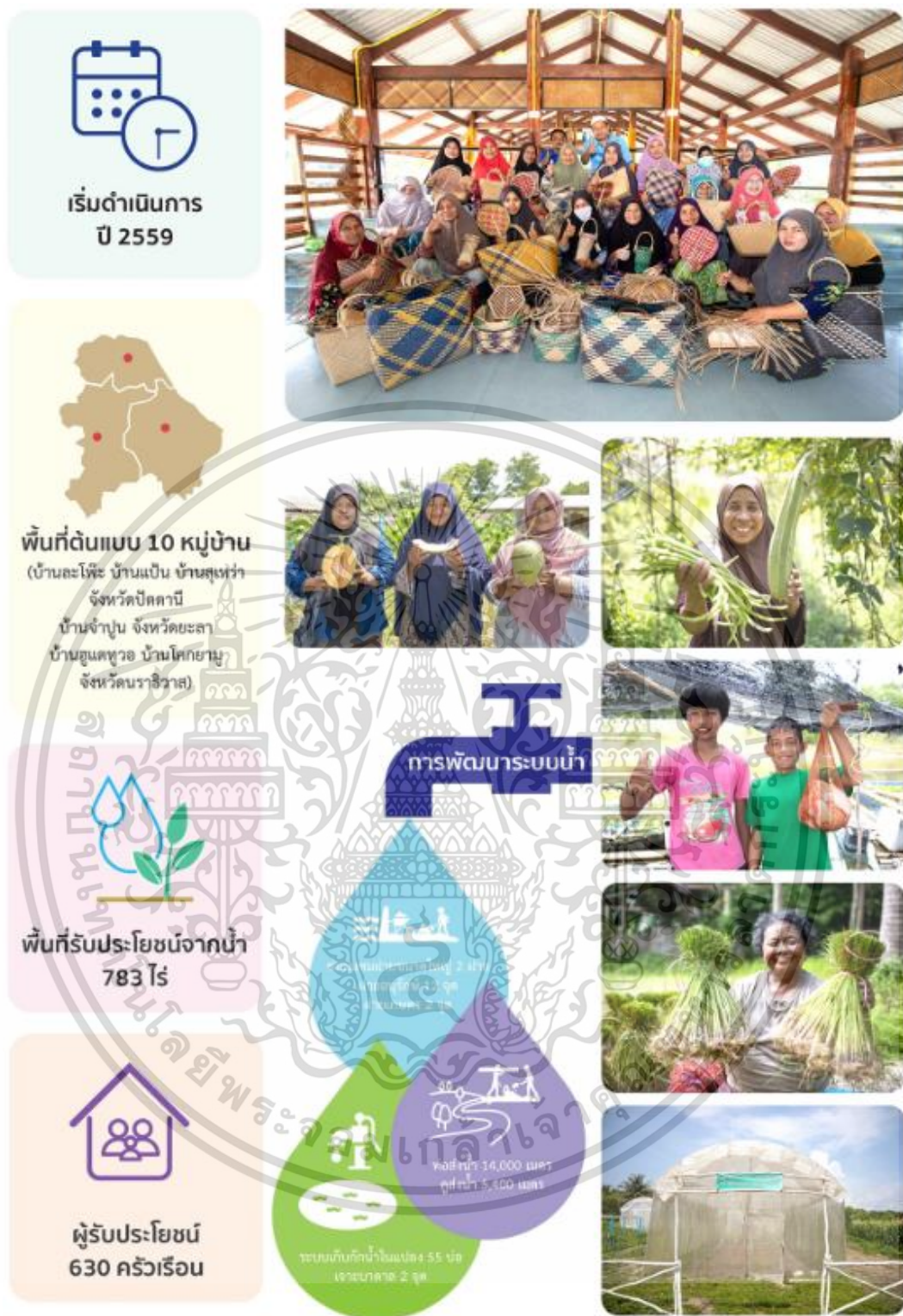
“เพิ่มศักยภาพ เสริมความมั่นคง”

การประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” เพื่อเพิ่มศักยภาพในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับภูมิสังคมของพื้นที่ แก้ไขปัญหาความยากจน ลดเงื่อนไขทางสังคมจิตวิทยา และแก้ไขปัญหาในมิติความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้การทำงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ปิดทองหลังพระฯ เน้นการพัฒนาทุนมนุษย์ในพื้นที่เป็นหัวใจสำคัญ และ “พาทำ” หรือทำให้ดู ทำร่วมกัน หรือปล่อยให้ทำเองในแบบของพี่เลี้ยง ภายใต้เงื่อนไขการทำงานตามฤดูกาลของพื้นที่ กับการปฏิบัติตามหลักศาสนกิจและช่วงเดือนเทศกาล ควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ด้วยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานน้ำเพื่อการเกษตร และอุปโภคบริโภค ส่งเสริมการเกษตรที่เน้นการบริหารจัดการในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด งานปศุสัตว์ รวมทั้งพืชเศรษฐกิจในพื้นที่ และบูรณาการร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ เพื่อสร้างทัศนคติที่ดี ลดเงื่อนไขทางสังคมจิตวิทยา



ภาพที่ 2.10 เกษตรกรพื้นที่ต้นแบบ 3 จังหวัดชายแดนใต้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 2.11 การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ 3 จังหวัดชายแดนใต้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

8. โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ 3 จังหวัดชายแดนเหนือ (เชียงราย เชียงใหม่ พะเยา)

“ฟิงศาสตร์พระราชา พัฒนาทางเลือก”

จากโครงการประยุกต์ใช้แนวพระราชดำรินในพื้นที่ที่มีปัญหาการค้าและการลำเลียงยาเสพติด บริเวณชายแดนภาคเหนือ ซึ่งขยายผลจากโครงการร้อยใจรักษ์ ในสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าพัชรกิติยาภาเรนทิราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชรมหาวัชรราชธิดา เพื่อพัฒนาทางเลือกในพื้นที่ที่มีปัญหาเสพติด มาสู่การพัฒนาทางเลือกด้วยศาสตร์พระราชานในพื้นที่ 4 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน และพะเยา จากนั้นในปี 2563 จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และพะเยา ขอให้ปิดทองหลังพระฯ ดำเนินโครงการพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามพระราชดำริ (พชร.) เพื่อสร้างต้นแบบในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีภูมิคุ้มกันและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน



ภาพที่ 2.12 การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ 3 จังหวัดชายแดนเหนือ
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับกิจกรรมเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่ออนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.5 โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุตรธานี

สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ (2556) โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุตรธานี เป็นพื้นที่ขยายผลของสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ ภายใต้มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ ซึ่งมีมติการประชุมวันที่ 22 ธันวาคม 2553 เห็นชอบการดำเนินงานในพื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยคล้าย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อ.หนองวัวซอ จ.อุตรธานี ให้เป็นพื้นที่ขยายผลของสถาบัน ซึ่งมีแนวทางในการทำงานโครงการ คือ ต้องการจะขยายต้นแบบการพัฒนาในรูปแบบใหม่ กล่าวคือ ทำเล็ก ประหยัด เกิดการขยายผลเร็วในวงกว้าง และได้ประโยชน์สูงสุด โดยสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ ทำหน้าที่เป็นแกนประสานให้เกิดการบูรณาการองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการระบบน้ำ และด้านกระบวนการเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ และองค์ความรู้ด้านการเกษตร และปศุสัตว์ ของโครงการฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากจังหวัดอุตรธานี การสนับสนุนเครื่องจักรกลในการพัฒนาแหล่งน้ำจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรธานี และองค์การบริหารส่วนตำบลกุดหมากไฟ สนับสนุนค่าน้ำมันเชื้อเพลิง เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการ คือ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่น โดยนำองค์ความรู้ตามแนวพระราชดำริไปปรับใช้อย่างสอดคล้องเหมาะสมกับภูมิสังคม เพื่อสร้างงานและอาชีพให้กับประชาชน ควบคู่กับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเพื่อสร้างพื้นที่ต้นแบบการแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการตามแนวพระราชดำริให้เป็นแหล่งเรียนรู้ระดับจังหวัด

สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ พื้นที่ต้นแบบ จ.อุตรธานี (2562) ปัจจุบันมีครัวเรือนของบ้าน โคกล่าม-แสงอร่าม ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ 144 ครัวเรือน โดยมีการทำงานของเจ้าหน้าที่ปิดทองตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 – 2562 ดังนี้

พ.ศ. 2554 วางระบบน้ำ (ท่อเมนหลัก) ส่งเสริมการเลี้ยงหมูเหมยซานในรูปแบบกลุ่ม และส่งเสริมอาชีพทางเลือกด้านเกษตร

พ.ศ. 2555-2556 เพิ่มศักยภาพพระบกระบายน้ำ 3 โชน (ท่อก้างปลา) ขยายผลการส่งเสริมการเลี้ยงหมูเหมยซานในรูปแบบกองทุน มีการจัดตั้งกองทุน 8 กองทุน และส่งเสริมอาชีพทางเลือกด้านเกษตร

พ.ศ. 2557 เกิดการบริหารจัดการน้ำครอบคลุมทั้ง 4 โชน เกิดกระบวนการปรับปรุงบำรุงดิน เพื่อเพิ่มผลผลิตข้าวและพืชหลังนา มีการเพิ่มมูลค่าของหมูเหมยซานด้วยการแปรรูป และเริ่มการบริการสีข้าวภายในชุมชน

พ.ศ. 2558 เกิดกระบวนการเชื่อมภาคเครือข่าย (พค.) ให้ความรู้ในการปรับปรุงบำรุงดิน เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าวอินทรีย์ สนับสนุนเมล็ดข้าวโดยศูนย์วิจัยข้าวให้กับกองทุนพันธุ์ข้าว เกิดการสร้างอาชีพทางเลือกด้านเกษตรโดยมีชนิดพืชเพิ่มขึ้น และส่งเสริมการเลี้ยงไก่ไข่

พ.ศ. 2559 เกิดมาตรฐานการผลิตข้าวปลอดภัย (GAP) เกิดการสร้างอาชีพทางเลือกด้านปศุสัตว์โดยมีชนิดพืชเพิ่มขึ้น และเกิดการขยายผลการเลี้ยงไก่ไข่

พ.ศ. 2560 สนับสนุนงานพัฒนาแหล่งน้ำทั้งจังหวัดอุดรธานี (ยุทธศาสตร์ที่ 1)

พ.ศ. 2561 - 2562 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานตามธรรมชาติในมิติดินและน้ำ เน้นการบริหารจัดการน้ำโดยชุมชนและการปรับปรุงบำรุงดิน ส่งเสริมอาชีพทางเลือกด้านเกษตรและปศุสัตว์ และการพัฒนากลุ่ม กองทุน คู่ความยั่งยืน

จากการพัฒนาพื้นที่ในระยะ 8 ปี ที่ผ่านมา บ้านโคกล่าม – แสงอร่าม เกิดเป็น 4 กองทุน และ 4 วิสาหกิจชุมชน และ 1 กลุ่มอาชีพ ที่บริหารจัดการโดยชุมชนเอง ได้แก่ กองทุนผู้ใช้น้ำ กองทุนปศุสัตว์ กองทุนเมล็ดพันธุ์ข้าว กองทุนศึกษาดูงาน วิสาหกิจโรงสีข้าวชุมชน วิสาหกิจชุมชนภูธรา วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ วิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกผัก และกลุ่มผู้ปลูกผักในโรงเรียนแก้ปัญหาภัยแล้งฯ เพื่อสนับสนุนและพัฒนาการประกอบอาชีพเกษตรกรรมในพื้นที่และสร้างรายได้จากการรวมกลุ่มจากการทำอาชีพเสริมนอกเหนือจากการทำการเกษตร

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพึ่งตนเอง

กษมา พานแก้ว (2551) ได้ทำการศึกษา เรื่อง การพึ่งตนเองของสมาชิกสถาบันเกษตรกรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของคำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก โดยศึกษาระดับในการพึ่งตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เปรียบเทียบระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับการพึ่งตนเอง และศึกษาความสัมพันธ์ของการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพึ่งตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกสถาบันเกษตรกร กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา คือ สมาชิกสถาบันเกษตรกร จำนวน 376 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติทดสอบที และเอฟ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การทดสอบรายคู่ และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกมีการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมาก ในด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ด้านการมีความรู้ ด้านการมีคุณธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านจิตใจและด้าน

สังคม ระดับปานกลาง คือ ด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล ด้านเทคโนโลยีและด้านทรัพยากร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ การใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่ออนุญาตให้เผยแพร่ไปยังกระดานการสนทนา

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นอกจากนี้ยังพบว่า การปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์กับการพึ่งตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนั้นถือได้ว่าการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์กับการพึ่งตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพราะหากมีการปฏิบัติตามเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมากแล้ว จะมีผลต่อการพึ่งตนเองอยู่ในระดับมากเช่นกัน

สุทธิรักษ์ ศรีสุเลิศ (2551) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการพึ่งตนเองในชุมชนชนบทตำบลอ่อนนาค อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี เพื่อศึกษาระดับศักยภาพการพึ่งตนเองของประชาชนในชนบท ระบุปัญหาการพึ่งตนเองของประชาชนในชนบท พัฒนาแนวทางการส่งเสริมศักยภาพการพึ่งตนเองของประชาชนในชนบท และประเมินการส่งเสริมศักยภาพการพึ่งตนเองของประชาชนในชุมชนชนบท ตำบลอ่อนนาค อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี วิธีการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงสำรวจศักยภาพการพึ่งตนเองของประชาชนชนบทมีกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 89 คน ซึ่งได้จากการสุ่มเป็นชั้นภูมิเป็นสัดส่วน เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถาม ค่าสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระยะที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ พัฒนาแนวทางการส่งเสริมศักยภาพการพึ่งพาตนเองของประชาชนในชุมชนชนบทโดยใช้การจัดการสนทนากลุ่ม กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้นำชุมชน ผู้แทนกลุ่มองค์กรชุมชน และประชาชนในหมู่บ้าน จำนวน 24 คน ซึ่งได้รับการเลือกแบบเจาะจง ร่วมกันแสดงความคิดเห็นในเชิงวิเคราะห์ อภิปราย และสรุปเป็นแนวทางการส่งเสริมศักยภาพการพึ่งตนเองของประชาชนในชุมชนชนบทที่เหมาะสม และระยะที่ 3 เป็นการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแนวทางยุทธศาสตร์ที่สร้างในระยะที่ 2 โดยใช้การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และส่งเสริมแนวทางตามยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 96 คน ใช้การจัดทำและติดตามประเมินผลยุทธศาสตร์การส่งเสริมศักยภาพการพึ่งตนเองของประชาชนในชุมชนชนบท จากผลการศึกษาพบว่า 1) ระดับศักยภาพการพึ่งตนเองของประชาชนโดยรวมอยู่ในระดับมากในทุกด้าน ได้แก่ ด้านจิตใจ ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเศรษฐกิจ และด้านเทคโนโลยี 2) การพัฒนาศักยภาพการพึ่งตนเองของประชาชนให้เกิดผลสัมฤทธิ์และยั่งยืนนั้นจะต้องนำเอาปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรมของชุมชนเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาศักยภาพการพึ่งตนเองด้านจิตใจ เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติ และเศรษฐกิจ ตามลำดับ โดยปลูกจิตสำนึกส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และรวมกลุ่มกิจกรรม รวมทั้งสร้างและดำเนินกิจกรรมเครือข่าย จึงจะทำให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนแนวทางยุทธศาสตร์การพัฒนาการพึ่งตนเองสู่การปฏิบัติได้จริงและยั่งยืนตลอดไป 3) การพัฒนาศักยภาพการพึ่งตนเองด้านสังคมและวัฒนธรรม จิตใจ ทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีมีความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพการพึ่งตนเองของประชาชนในชุมชน

อภิญา ไชคนัก (2550) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการพึ่งตนเองของคณยากจนในจังหวัดอุดรธานี มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับการพึ่งตนเองของคณยากจนในจังหวัดอุดรธานีเป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อุดรธานีทางด้านเทคโนโลยี สังคมและวัฒนธรรม สาธารณสุข ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ และ เศรษฐกิจ และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคมและ วัฒนธรรม กับระดับการพึ่งตนเองของคนยากจนในจังหวัดอุดรธานี โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือ ประชาชนที่ได้ทำการจดทะเบียนเพื่อแก้ปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการหรือขึ้น ทะเบียนความยากจนไว้ในเขตอุดรธานี จำนวน 400 คน โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ใน การเก็บข้อมูลคือแบบสอบถามวัดระดับการพึ่งตนเองเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตาม วิธีการของลิเคิร์ท จากผลการศึกษาพบว่า 1) คนยากจนในจังหวัดอุดรธานี มีระดับความสามารถ พึ่งตนเองได้ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ด้านจิตใจ ทรัพยากรธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม สาธารณสุข เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี 2) ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอายุ ระดับการศึกษา การได้รับการสนับสนุนจากภายนอก ภาวะหนี้สิน การได้รับข่าวสารจากภาครัฐ ตำแหน่งทางสังคม ประสบการณ์ฝึกอบรม มีความสัมพันธ์กับระดับการพึ่งตนเองของคนยากจน ที่ ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 ส่วนจำนวนสมาชิกในครัวเรือน มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญทาง สถิติ .05

ความรู้ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กรรณิการ์ ภิรมย์รัตน์ (2553) ทำการศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อ ศึกษาระดับความรู้ความเข้าใจ พฤติกรรมการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ ความคิดเห็นของนักศึกษาในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนิน ชีวิต จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 420 คน ซึ่งในการศึกษาระดับความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้แบบทดสอบความรู้ 2 ตัวเลือก (ถูก – ผิด) จำนวน 20 ข้อ วิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติทดสอบ T – test One – Way ANOVA โดยมี เกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้ ค่าคะแนนสูงกว่า 14 คะแนน หมายถึง ระดับความรู้สูง ค่าคะแนน ระหว่าง 7 – 14 คะแนน หมายถึง ระดับความรู้ปานกลาง ค่าคะแนนต่ำกว่า 7 คะแนน หมายถึง ระดับ ความรู้ต่ำ ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏมีระดับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยรวมอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 15.53$) เมื่อพิจารณาเป็นรายมหาวิทยาลัยราช ภัฏ พบว่าทุกมหาวิทยาลัยราชภัฏมีระดับความรู้อยู่ในระดับสูง

สัณฑ์เพชร สายสรรพมงคล (2559) ทำการศึกษาเรื่อง การนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของข้าราชการพลเรือนทหาร โดยมีวัตถุประสงค์ข้อหนึ่งเพื่อ ศึกษาความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของข้าราชการกรมกิจการพล เรือนทหาร จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 296 คน โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล มี

คำถามในการศึกษาระดับความรู้ จำนวน 20 ข้อ แบบถูก - ผิด ซึ่งจะพิจารณาคะแนนเฉลี่ย มีเกณฑ์ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ดังนี้ คะแนน 0 – 10 คะแนน หมายถึง ระดับความรู้ความเข้าใจน้อย คะแนน 11 – 15 คะแนน หมายถึง ระดับความรู้ความเข้าใจปานกลาง คะแนน 16 – 20 คะแนน หมายถึง ระดับความรู้ความเข้าใจมาก ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อหาค่า สถิติต่าง ๆ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมากเป็นจำนวนมากที่สุด กล่าวคือ มีจำนวน 239 คน คิดเป็นร้อยละ 87.74 รองลงมาอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 19.26 ตามลำดับ

เพ็ญพรรณ ชูติวิสุทธิ์ (2552) ทำการศึกษาเรื่อง การวัดความรู้และการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกริก โดยมีวัตถุประสงค์ข้อหนึ่งเพื่อวัดระดับความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกริก จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน ผ่านแบบสอบถามที่มีการวัดความรู้จำนวน 38 ข้อ เป็นแบบให้เลือกตอบ ถูก, ผิด และ ไม่ทราบ ซึ่งมีเกณฑ์การให้คะแนนคือ ถูก เท่ากับ 1 ผิดและไม่ทราบ เท่ากับ 0 มีการแปลความหมายคิดเทียบกับเกณฑ์ของกระทรวงศึกษาธิการ คือ คะแนนต่ำกว่า 20 คะแนน มีความรู้ระดับต่ำ คะแนน 20 – 29 คะแนน มีความรู้ระดับปานกลาง คะแนน 30 – 38 คะแนน มีความรู้ในระดับสูง โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากการหาค่าความถี่และค่าร้อยละ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับต่ำ รองลงมาคือ มีความรู้ในระดับปานกลาง ด้านที่กลุ่มตัวอย่างมีความรู้อยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ด้านภาพรวมของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความรู้ และด้านคุณธรรม ส่วนด้านที่กลุ่มตัวอย่างมีความรู้อยู่ในเกณฑ์ระดับต่ำ ได้แก่ ด้านความมีเหตุผล และด้านความพอประมาณ

นิสา ภูมิรักษ์ (2559) ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการนำแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของเกษตรกร หมู่ที่ 6 ต.หนองสาหร่าย อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี โดยมีกลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรกร จำนวน 75 ราย จากการใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ และรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ในการวิจัยครั้งนี้มีส่วนหนึ่งทำการทดสอบความรู้เรื่องแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นลักษณะคำถามปลายปิด มี 2 ตัวเลือก คือ ถูกและผิด ซึ่งสามารถแบ่งความรู้ ออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ดี ปานกลาง ควรปรับปรุง ซึ่งผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับปานกลาง โดยข้อความที่เกษตรกรตอบถูกทุกราย คือ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง คือ “ความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน” บนเงื่อนไข “ความรู้และคุณธรรม” และข้อความเรื่องสิ่งที่สำคัญที่สุดของการใช้ชีวิตอย่างพอประมาณ คือ การลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นและมีการประหยัดคอดอม และข้อความที่ตอบผิดมากที่สุด คือ เรื่องการใช้จ่ายอย่างประหยัด และอดออม ถือว่าเป็นความพอประมาณ

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อายุระดับการศึกษา การได้รับการสนับสนุนจากภายนอก ภาวะหนี้สิน การได้รับข่าวสารจากภาครัฐ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการศึกษา ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตำแหน่งทางสังคม ประสบการณ์ฝึกอบรม และสมาชิกในครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับระดับการพึ่งตนเอง และในการวัดระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมักจะใช้วิธีการตอบคำถามแบบถูก - ผิด และแบ่งเกณฑ์การวัดคะแนนเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับมาก ระดับปานกลาง และระดับน้อย



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ. อุตรธานี เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัยดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ คือ เกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุตรธานี จำนวน 144 ครัวเรือน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ คือ ผู้แทนครัวเรือนเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุตรธานี จำนวน 106 คน ซึ่งได้จากการกำหนดขนาดตัวอย่างโดยการใช้สูตรของ Taro Yamane (1973) โดยกำหนดระดับค่าความเชื่อมั่นที่ 95% และแบ่งกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนประชากรของแต่ละหมู่บ้าน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้ตารางเลขสุ่มซึ่งมีเลขกำกับหน่วยรายชื่อทั้งหมดของประชากร

$$\text{จากสูตร} \quad n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ n = จำนวนกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรในพื้นที่ต้นแบบที่ต้องการศึกษา

N = จำนวนเกษตรกรที่ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุตรธานี

e = ความคาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 0.05

แทนค่า 144

$$n = \frac{144}{1 + 144(0.05)^2}$$

$$n = 106$$

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

และทำการสุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของหมู่บ้านภายใต้โครงการฯ ซึ่งปัจจุบันแบ่งเป็น 2 หมู่บ้าน คือ บ้านโคกล่ามและบ้านแสงอร่าม ที่แต่เดิมเคยเป็นหมู่บ้านเดียวกัน แต่เนื่องจากชุมชนมีการขยายตัวขึ้น จำนวนประชากรมากขึ้น ทำให้เกิดการแบ่งการปกครอง เพื่อรับการสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาหมู่บ้านให้เหมาะสมกับประชากรที่มีในปัจจุบัน

ตารางที่ 3.1 การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งตามสัดส่วน

พื้นที่ต้นแบบ จ.อุดรธานี	จำนวนประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
บ้านโคกล่าม	76	56
บ้านแสงอร่าม	68	50
รวม	144	106

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ จำนวน 1 ฉบับ ที่สร้างขึ้นจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และออกแบบให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ โดยแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ภาวะหนี้สิน การถือครองที่ดิน และการเปิดรับข้อมูลข่าวสาร ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายปิดและปลายเปิด

ตอนที่ 2 แบบทดสอบความรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ลักษณะเป็นข้อสอบ ถูก - ผิด ทั้งหมด 33 ข้อ โดยแบ่งคำถามออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล ด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ด้านละ 11 ข้อ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน คือ ข้อที่ตอบถูกให้ 1 คะแนน ข้อที่ตอบผิดให้ 0 คะแนน

ตอนที่ 3 การพึงตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี เป็นคำถามปลายปิดให้เลือกตอบตามการปฏิบัติจริงตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีคำถามทั้งหมด 45 ข้อ แบ่งคำถามเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ มีคำถาม จำนวน 11 ข้อ 2) ด้านสังคมและวัฒนธรรม มีคำถาม จำนวน 7 ข้อ 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ มีคำถาม จำนวน 8 ข้อ 4) ด้านเทคโนโลยี มีคำถาม จำนวน 10 ข้อ และ 5) ด้านจิตใจ มีคำถาม จำนวน 9 ข้อ โดยข้อที่ตอบปฏิบัติ ได้ 1 คะแนน และ ข้อที่ตอบไม่ปฏิบัติได้ 0 คะแนน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.3 การทดสอบคุณภาพเครื่องมือ

การทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ได้แก่ 1) ผศ.พีรชัย กุลชัย อาจารย์ประจำภาควิชาวิศวกรรมการสื่อสารและพัฒนากิจการเกษตร 2) นายวรากร วงสิทธิ์ หัวหน้าพื้นที่ต้นแบบ จ.อุครธานี สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ และ 3) นางสาวเพ็ญภา วัฒนภาราดา เจ้าหน้าที่ฝ่ายการจัดการความรู้ สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ด้วยการหาค่า IOC คือ ค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม หรือค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC : Index of Item Objective Congruence) โดยมีเกณฑ์ในการตรวจพิจารณาข้อคำถาม ดังนี้

ให้คะแนน +1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน 0 ถ้าไม่แน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน -1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์

จากการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน พบว่า ข้อคำถามทุกข้อมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป จึงนำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้กับเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ จำนวน 30 ราย เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสัมภาษณ์ในตอนที่ 2 โดยวิธีการของคูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder - Richardson method) มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.823 และแบบสัมภาษณ์ในตอนที่ 3 โดยวิธีการของครอนบาค (Cronbach) มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.804 ตามหลักการหาความเชื่อมั่นที่ ปัญญา หมั่นเก็บ (2559) กล่าวไว้

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจะทำการติดต่อกับเจ้าหน้าที่โครงการฯ เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมทั้งขอความร่วมมือกับผู้นำชุมชนในการประชาสัมพันธ์เพื่ออำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) กับเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 106 คน ด้วยตนเองเป็นรายบุคคล

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์โดยใช้ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และนำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย และใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในการวิเคราะห์ระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรที่ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ จากข้อคำถามลักษณะปลายเปิด แบบเลือกตอบถูก ผิด ทั้งหมด 33 ข้อ แบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความพอประมาณ จำนวน 11 ข้อ 2) ด้านความมีเหตุผล จำนวน 11 ข้อ 3) ด้านความมีภูมิคุ้มกัน จำนวน 11 ข้อ โดยข้อที่ตอบปฏิบัติ ได้ 1 คะแนน และข้อที่ตอบไม่ปฏิบัติ ได้ 0 คะแนน โดยแบ่งระดับความรู้รายด้านตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับมาก ปานกลาง และน้อย ตามเกณฑ์การแบ่งระดับคะแนนของเบสท์ (Best, 1977) ดังนี้

ความกว้างของข้อมูล = (คะแนนสูงสุด - คะแนนต่ำสุด) / จำนวนข้อ ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	1.00 – 4.33	หมายถึง	มีความรู้ในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ย	4.34 – 7.67	หมายถึง	มีความรู้ในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	7.68 – 11.00	หมายถึง	มีความรู้ในระดับมาก

สำหรับภาพรวมระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คะแนนเต็มทั้งหมด 33 คะแนน กำหนดเกณฑ์ในการ แปลความหมาย ได้ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	1.00 – 11.67	หมายถึง	มีความรู้ในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ย	11.68 – 22.34	หมายถึง	มีความรู้ในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	22.35 – 33.00	หมายถึง	มีความรู้ในระดับมาก

ส่วนการวิเคราะห์ระดับการพึ่งตนเองของผู้ที่เข้าร่วมโครงการฯ จากแบบสัมภาษณ์ที่เป็นคำถามลักษณะปลายเปิด มีคำถามทั้งหมด 42 ข้อ แบ่งคำถามเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ มีข้อคำถาม จำนวน 11 ข้อ 2) ด้านสังคมและวัฒนธรรม มีข้อคำถาม จำนวน 7 ข้อ 3) ด้านทรัพยากร มีข้อคำถาม จำนวน 8 ข้อ 4) ด้านเทคโนโลยี มีข้อคำถาม จำนวน 9 ข้อ และ 5) ด้านจิตใจ มีข้อคำถาม จำนวน 7 ข้อ โดยข้อที่ตอบปฏิบัติ ได้ 1 คะแนน และข้อที่ตอบไม่ปฏิบัติได้ 0 คะแนน โดยแบ่งระดับการพึ่งตนเองออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับมาก ปานกลาง และน้อย ซึ่งใช้เกณฑ์คำนวณจาก

ความกว้างของข้อมูล = (คะแนนสูงสุด - คะแนนต่ำสุด) / จำนวนข้อ ดังนี้

1) การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ คะแนนเต็ม จำนวน 11 คะแนน ค่าเฉลี่ยน้ำหนักคะแนน แปลความหมาย ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	1.00 – 4.33	หมายถึง	พึ่งตนเองในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ย	4.34 – 7.67	หมายถึง	พึ่งตนเองในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	7.68 – 11.00	หมายถึง	พึ่งตนเองในระดับมาก

2) การพึ่งตนเองด้านสังคมและวัฒนธรรม คะแนนเต็ม จำนวน 7 คะแนน ค่าเฉลี่ยน้ำหนักคะแนน แปลความหมาย ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	1.00 – 3.00	หมายถึง	พึ่งตนเองในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ย	3.01 – 5.00	หมายถึง	พึ่งตนเองในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	5.01 – 7.00	หมายถึง	พึ่งตนเองในระดับมาก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3) การพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติ คะแนนเต็ม จำนวน 8 คะแนน ค่าเฉลี่ยน้ำหนักคะแนน แปลความหมาย ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	1.00 – 3.33	หมายถึง	พึ่งตนเองในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ย	3.34 – 5.67	หมายถึง	พึ่งตนเองในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	5.68 – 8.00	หมายถึง	พึ่งตนเองในระดับมาก

4) การพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยี คะแนนเต็ม จำนวน 9 คะแนน ค่าเฉลี่ยน้ำหนักคะแนน แปลความหมาย ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	1.00 – 3.66	หมายถึง	พึ่งตนเองในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ย	3.67 – 6.33	หมายถึง	พึ่งตนเองในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	6.34 – 9.00	หมายถึง	พึ่งตนเองในระดับมาก

5) การพึ่งตนเองด้านจิตใจ คะแนนเต็ม จำนวน 7 คะแนน ค่าเฉลี่ยน้ำหนักคะแนน แปลความหมาย ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	1.00 – 3.00	หมายถึง	พึ่งตนเองในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ย	3.01 – 5.00	หมายถึง	พึ่งตนเองในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	5.01 – 7.00	หมายถึง	พึ่งตนเองในระดับมาก

สำหรับภาพรวมการพึ่งตนเอง คะแนนเต็ม จำนวน 42 คะแนน ค่าเฉลี่ยน้ำหนักคะแนน แปลความหมาย ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	1.00 – 14.66	หมายถึง	พึ่งตนเองในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ย	14.67 – 28.35	หมายถึง	พึ่งตนเองในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	28.34 – 42.00	หมายถึง	พึ่งตนเองในระดับมาก

การวิเคราะห์ปัจจัยการพึ่งตนเอง ระหว่างตัวแปรอิสระ 9 ตัว คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ภาวะหนี้สิน การถือครองที่ดิน การเปิดรับข้อมูลข่าวสาร และความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กับตัวแปรตาม คือ การพึ่งตนเองทั้ง 5 ด้าน (ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเทคโนโลยี และด้านจิตใจ) ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) โดยวิธีการ Enter โดยกำหนดชื่อและการวัดตัวแปรเพื่อการวิเคราะห์ ดังตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณ

ตัวแปร	สัญลักษณ์	หน่วยของการวัด
เพศ	X_1	0 = เพศชาย 1 = เพศหญิง
อายุ	X_2	อายุ (จำนวนปีเต็ม)
ระดับการศึกษา	X_3	0 = ประถมศึกษา 1 = ไม่ใช่ประถมศึกษา
อาชีพ	X_4	0 = เกษตรกรรม 1 = นอกภาคเกษตรกรรม
รายได้	X_5	รายได้ (บาท/ปี)
ภาวะหนี้สิน	X_6	หนี้สิน (บาท)
การถือครองที่ดิน	X_7	0 = เป็นของตนเอง 1 = ไม่มีเป็นของตนเอง
การเปิดรับข้อมูลข่าวสาร	X_8	จำนวนช่องทางในการเปิดรับข้อมูล ข่าวสาร
ความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	X_9	คะแนนรวมความรู้เกี่ยวกับหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 3 ด้าน
การพึ่งตนเอง	Y	คะแนนรวมการพึ่งตนเองทั้ง 5 ด้าน

ทั้งนี้สามารถเขียนสมการทดสอบได้ดังนี้

$$Y_i = a + b_1X_1 + b_2X_2 + \dots + b_iX_i + e_i$$

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาเรื่อง การพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี ผู้วิจัยได้ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง และแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบการอธิบายที่ตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังต่อไปนี้

4.1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี

4.2 ระดับความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี

4.3 ระดับการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี

4.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี

จากการศึกษามีผลการวิจัยดังนี้

4.1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี

เกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 106 ราย แบ่งเป็น บ้านโคกล่าม ร้อยละ 52.8 และบ้านแสงอร่าม ร้อยละ 47.2 ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 72.6 และเพศชาย ร้อยละ 27.4 มีอายุระหว่าง 51 – 60 ปี มากที่สุด ร้อยละ 35.8 รองลงมาคืออายุ 60 ปี ขึ้นไป ร้อยละ 32.1 น้อยที่สุดคืออายุต่ำกว่า 30 ปี ร้อยละ 2.8 ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 68.9 รองลงมาคือระดับ ปวส./ปวช. ร้อยละ 10.4 น้อยที่สุดคือระดับปริญญาตรี ร้อยละ 2.8 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร ร้อยละ 69.8 รองลงมาคือค้าขาย ร้อยละ 9.4 น้อยที่สุดคือช่างและเปิดโฮมสเตย์ ร้อยละ 0.9 มีรายได้ต่อปีอยู่ในระหว่าง 60,001 – 120,000 บาท มากที่สุด ร้อยละ 32.1 รองลงมาคือต่ำกว่า 60,000 บาท ร้อยละ 31.1 น้อยที่สุดคือระหว่าง 120,001 – 180,000 บาท ร้อยละ 11.3 เกษตรกรส่วนใหญ่มีหนี้สิน ร้อยละ 77.4 มีจำนวนหนี้สิน 200,000 บาทขึ้นไปมากที่สุด ร้อยละ 29.2 รองลงมาคือต่ำกว่า 50,000 บาท ร้อยละ 17 น้อยที่สุดคือระหว่าง 50,001 – 100,000 บาท ร้อยละ 7.5 และไม่มีหนี้สิน ร้อยละ 22.6 มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของตนเองโดยส่วนใหญ่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ร้อยละ 95.3 รองลงมาคือเป็นของตนเองและเช่า ร้อยละ 3.8 น้อยที่สุดคือไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ร้อยละ 0.9 (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน (n = 106)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	29	27.4
หญิง	77	72.6
2. อายุ		
30 ปี หรือน้อยกว่า	3	2.8
31 – 40 ปี	10	9.4
41 – 50 ปี	21	19.8
51 – 60 ปี	38	35.9
61 ปีขึ้นไป	34	32.1
$\bar{X} = 55.07, S.D. = 11.99, Max = 86, Min = 20$		
3. ระดับการศึกษา		
ไม่ได้ศึกษา	6	5.6
ประถมศึกษา	73	68.9
มัธยมศึกษา	9	8.5
ปวส./ปวช.	11	10.4
ปริญญาตรี	3	2.8
สูงกว่าระดับปริญญาตรี	4	3.8
4. อาชีพ		
เกษตรกรรวม	74	69.8
รับจ้างนอกภาคการเกษตร	7	6.6
ค้าขาย	10	9.4
ราชการ/รัฐวิสาหกิจ	6	5.7
อื่น ๆ (ช่างไฟ, โสมสเคย์)	9	8.5
5. รายได้		
ต่ำกว่า 60,000 บาท	33	31.1
60,001 – 120,000 บาท	34	32.1
120,001 – 180,000 บาท	12	11.3
มากกว่า 180,000 บาทขึ้นไป	27	25.5

$\bar{X} = 135,414, S.D. = 128,227.09, Max = 570,000, Min = 13,200$

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยเท่านั้น ไม่สามารถนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน (n = 106)	ร้อยละ
6. ภาวะหนี้สิน		
ไม่มีหนี้สิน	24	22.6
ต่ำกว่า 50,000 บาท	18	17.1
50,001 – 100,000 บาท	8	7.5
100,001 – 150,000 บาท	11	10.4
150,001 – 200,000 บาท	14	13.2
200,000 บาทขึ้นไป	31	29.2
$\bar{X} = 169,502.26$, S.D. = 203,428.64 , Max = 1,300,000 , Min = 0		
7. การถือครองที่ดิน		
เป็นของตนเอง	101	95.3
เป็นของตนเองและเช่า	4	3.8
ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง	1	0.9
$\bar{X} = 16.26$, S.D. = 11.83 , Max = 57 , Min = 0		

ช่องทางในการเปิดรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยส่วนใหญ่ เกษตรกรรับสารจากโทรทัศน์ ร้อยละ 86.8 รองลงมาคือมูลนิธิปิดทองหลังพระฯ ร้อยละ 84.0 น้อยที่สุดคือเอกสารสิ่งพิมพ์ ร้อยละ 0.9 ความถี่ในการรับข้อมูลแต่ละครั้งนั้นมากที่สุดคือได้รับข้อมูลข่าวสารทุกวัน ร้อยละ 32.1 รองลงมาคือน้อยกว่า 1 วัน/สัปดาห์ ร้อยละ 18.9 น้อยที่สุด คือ 4 วัน/สัปดาห์ ร้อยละ 2.8 ในแต่ละครั้งสำหรับการรับข้อมูลข่าวสารจะใช้เวลา 10 นาทีหรือน้อยกว่า เป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 67.9 รองลงมาคือระหว่าง 11 – 20 นาที ร้อยละ 13.2 น้อยที่สุดคือระหว่าง 41 – 50 นาที ร้อยละ 2.8 โดยส่วนใหญ่จะรับข้อมูลข่าวสารจากที่บ้าน ร้อยละ 92.5 รองลงมาคือการอบรม ร้อยละ 16 และน้อยที่สุดคือบ้านใกล้เรือนเคียง ร้อยละ 7.5 (ตารางที่ 4.2)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.2 ช่องทางการเปิดรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้เข้าร่วม โครงการ

การเปิดรับข้อมูลข่าวสาร	จำนวน (n = 106)	ร้อยละ
1. ช่องทางในการรับข้อมูลข่าวสาร		
มูลนิธิปิดทองหลังพระ	89	84.0
อินเทอร์เน็ต	15	14.2
โทรทัศน์	92	86.8
วิทยุ	7	6.6
หนังสือพิมพ์	3	2.8
ผู้นำชุมชน	37	34.9
หน่วยงานภาครัฐ	19	17.9
เพื่อนบ้าน (การพูดคุย)	22	20.8
เอกสารสิ่งพิมพ์	1	0.9
อื่น ๆ (การอบรม, การดูงาน)	5	4.7
2. ความถี่ในการรับข้อมูลข่าวสารต่อสัปดาห์		
ทุกวัน	34	32.1
6 วัน	4	3.8
5 วัน	5	4.7
4 วัน	3	2.8
3 วัน	12	11.3
2 วัน	14	13.2
1 วัน	14	13.2
น้อยกว่า 1 วัน	20	18.9
3. ระยะเวลาในการรับข้อมูลข่าวสารแต่ละครั้ง		
10 นาที หรือน้อยกว่า	72	67.9
11 – 20 นาที	14	13.2
21 – 30 นาที	9	8.5
31 – 40 นาที	4	3.8
41 – 50 นาที	3	2.8
มากกว่า 50 นาที	4	3.8
4. สถานที่ในการรับข้อมูลข่าวสาร		
บ้าน	98	92.5
บ้านใกล้เรือนเคียง	8	7.5

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

การเปิดรับข้อมูลข่าวสาร	จำนวน (n = 106)	ร้อยละ
ที่ทำงาน	13	12.3
การอบรม	17	16
การดูงาน	16	15.1
หน่วยงานรัฐและเอกชน	11	10.4
อื่น ๆ	14	13.2

* หมายเหตุ สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.2 ระดับความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี

จากการศึกษาพบว่า ภาพรวมระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 24.89 เมื่อจำแนกเป็นรายด้านแล้วพบว่า ด้านความพอประมาณและการมีภูมิคุ้มกัน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.09 และ 9.33 ตามลำดับ ส่วนด้านความมีเหตุผล อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 7.47 (ตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3 ภาพรวมระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ด้านความพอประมาณ	8.09	1.52	มาก
ด้านความมีเหตุผล	7.47	1.53	ปานกลาง
ด้านการมีภูมิคุ้มกัน	9.33	1.32	มาก
รวม	24.89	4.37	มาก

เมื่อพิจารณาระดับความรู้ในภาพรวมพบว่า ส่วนใหญ่มีระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 53.8 และมีความรู้เกี่ยวกับระดับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 46.2 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ระดับความรู้ ด้านความพอประมาณ และด้านการมีภูมิคุ้มกัน อยู่ในระดับมาก ร้อยละ 58.5 และ 97.2 ตามลำดับ (ค่าเฉลี่ย 8.09 และ 9.33 ตามลำดับ) ส่วนระดับความรู้ด้านความมีเหตุผล อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 50.9 (ค่าเฉลี่ย 7.47) (ตารางที่ 4.4)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.4 ระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ แยกเป็นรายด้าน

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	จำนวน	ร้อยละ
ด้านความพอประมาณ		
มาก	62	58.5
ปานกลาง	44	41.5
ค่าเฉลี่ย 8.09 ± 1.52		
ด้านความมีเหตุผล		
มาก	52	49.1
ปานกลาง	54	50.9
ค่าเฉลี่ย 7.47 ± 1.53		
ด้านการมีภูมิคุ้มกัน		
มาก	103	97.2
ปานกลาง	3	2.8
ค่าเฉลี่ย 9.33 ± 1.32		
ภาพรวม		
มาก	57	53.8
ปานกลาง	49	46.2
ค่าเฉลี่ย 23.04 ± 4.09		

ระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านความพอประมาณ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อคำถาม พบว่า ข้อคำถามที่เกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ตอบถูกมากที่สุด คือ เศรษฐกิจพอเพียงคือการใช้ทรัพยากรหรือสิ่งที่มีอยู่อย่างยั่งยืนเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น แหล่งน้ำป่าไม้ ร้อยละ 100 รองลงมา คือ การใช้ชีวิตแบบพอเพียงคือการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ร้อยละ 99.1 และข้อคำถามที่ตอบถูกน้อยที่สุด คือ เศรษฐกิจพอเพียงส่งเสริมให้ผลิตเพื่อการบริโภคเท่านั้น ไม่ใช่ผลิตเพื่อขาย ร้อยละ 41.5 (ตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5 ระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ด้านความพอประมาณ (n = 106)

คำถาม	คำตอบ	ตอบถูก (ร้อยละ)	ตอบผิด (ร้อยละ)
1. การใช้ชีวิตแบบพอเพียงคือการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก	ถูก	105 (99.1)	1 (0.9)
2. เศรษฐกิจพอเพียงที่สมบูรณ์จะต้องดำรงชีวิตอย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่โดยการประมาณตน	ถูก	104 (98.1)	2 (1.9)
3. แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การทำการเกษตร โดยการปลูกพืชหลายชนิดและเลี้ยงสัตว์เพื่อให้มีรายได้จากการค้าขาย	ผิด	38 (35.8)	68 (64.2)
4. เศรษฐกิจพอเพียงส่งเสริมให้ผลิตเพื่อการบริโภคเท่านั้น ไม่ใช่ผลิตเพื่อขาย	ผิด	62 (58.5)	44 (41.5)
5. ผู้ที่ดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้ของที่มีราคาแพงได้	ถูก	67 (63.2)	39 (36.8)
6. การปลูกผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์เป็นวิธีหนึ่งในการลดรายจ่ายในครัวเรือน	ถูก	103 (97.2)	3 (2.8)
7. ผู้ที่ดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง ต้องไม่มีการกู้เงินมาลงทุน	ผิด	42 (39.6)	64 (60.4)
8. ความพออยู่พอกินตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง อิ่มชู้ตัวเองได้ พอมีพอเพียงกับตนเอง	ถูก	104 (98.1)	2 (1.9)
9. การกู้ยืมเงิน เพื่อพัฒนากิจการที่เรามีศักยภาพเป็นสิ่งที่ไม่สามารถกระทำได้	ผิด	45 (42.5)	61 (57.5)
10. การกู้เงินมาซื้อข้าวของเครื่องใช้โดยที่สามารถผ่อนชำระได้โดยไม่เดือดร้อน ถือเป็นความพอประมาณตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง	ถูก	83 (78.3)	23 (21.7)
11. เศรษฐกิจพอเพียงคือการใช้ทรัพยากรหรือสิ่งที่มีอยู่อย่างยั่งยืน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น แหล่งน้ำ ป่าไม้	ถูก	106 (100)	0

ระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านความมีเหตุผล เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อคำถาม พบว่า ข้อคำถามที่เกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ตอบถูกมากที่สุด คือ การดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สามารถแก้ปัญหาความยากจนได้ทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และการวางแผนก่อนการทำกิจกรรมใด ๆ ช่วยให้มีประหยัดเวลาและลดรายจ่าย ร้อยละ 100 รองลงมา คือ การประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เป็นแนวทางหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียง และ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถประยุกต์ใช้ในทุกระดับ ทั้งบุคคล ครอบครัวยุวมชน และประเทศ ร้อยละ 99.1 และข้อ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คำถามที่ตอบถูกน้อยที่สุด คือ ประชญาเศรษฐกิจพอเพียงเหมาะสำหรับคนยากจน มีรายได้น้อยและเกษตรกรเท่านั้น ร้อยละ 47.2 (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 ระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ด้านความมีเหตุผล (n = 106)

คำถาม	คำตอบ	ตอบถูก (ร้อยละ)	ตอบผิด (ร้อยละ)
1. การดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สามารถแก้ปัญหาความยากจนได้ทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น	ถูก	106 (100)	0
2. ประชญาเศรษฐกิจพอเพียงเหมาะสำหรับคนยากจน มีรายได้น้อยและเกษตรกรเท่านั้น	ผิด	56 (52.8)	50 (47.2)
3. การวางแผนก่อนการทำกิจกรรมใด ๆ ช่วยให้ประหยัดเวลาและลดรายจ่าย	ถูก	106 (100)	0
4. การซื้อสินค้าที่ไม่จำเป็นต่อชีวิตประจำวัน ไม่ขัดกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ผิด	48 (45.3)	58 (54.7)
5. การดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ด้วย	ผิด	7 (6.6)	99 (93.4)
6. การประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เป็นแนวทางหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียง	ถูก	105 (99.1)	1 (0.9)
7. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นความรับผิดชอบของภาครัฐ ประชาชนเป็นผู้กระทำตามนโยบายเท่านั้น	ผิด	47 (44.3)	59 (55.7)
8. ประชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถประยุกต์ใช้ในทุกระดับ ทั้งบุคคล ครอบครัว ชุมชน และประเทศ	ถูก	105 (99.1)	1 (0.9)
9. การพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมประเทศต่าง ๆ ขัดกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ผิด	46 (43.4)	60 (56.6)
10. การรู้จักลำดับความสำคัญว่าจะไรควรทำก่อนและอะไรควรทำหลัง ไม่แสดงถึงความมีเหตุผล	ผิด	2 (1.9)	104 (98.1)
11. การใช้หลักเหตุผลก่อนการตัดสินใจทำสิ่งใดคือการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ถูก	104 (98.1)	2 (1.9)

ระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการมีภูมิคุ้มกันเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อคำถาม พบว่า ข้อคำถามที่เกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ตอบถูกมากที่สุดมี 3 ข้อ คือ 1) การมีแผนสำรองและแผนเผชิญเหตุ เป็นการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการปฏิบัติงานอย่างหนึ่ง 2) การมีเงินออม ประกันความเสี่ยงในอนาคต ถือเป็นภูมิคุ้มกันตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

และ 3) การพูดคุยปรึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในครอบครัวเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับสมาชิกในครัวเรือน ร้อยละ 100 รองลงมา คือ การพัฒนาประเทศ คือการสร้างฐานรากทางเศรษฐกิจให้มั่นคง นั่นคือ ทำให้คนในชนบทส่วนใหญ่พอมีพอกินก่อน ร้อยละ 99.1 และข้อคำถามที่ตอบถูกน้อยที่สุด คือ การเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เป็นทางเลือกหนึ่งที่ทำให้ชีวิตที่ดีขึ้น แต่ไม่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต ร้อยละ 46.2 (ตารางที่ 4.7)

ตารางที่ 4.7 ระดับความหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ด้านการมีภูมิคุ้มกัน (n = 106)

คำถาม	คำตอบ	ตอบถูก (ร้อยละ)	ตอบผิด (ร้อยละ)
1. การเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เป็นทางเลือกหนึ่งที่ทำให้ชีวิตที่ดีขึ้น แต่ไม่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต	ผิด	57 (53.8)	49 (46.2)
2. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก่อให้เกิดความสามัคคีและลดความวุ่นวายในชุมชน	ถูก	102 (96.2)	4 (3.8)
3. การไม่ยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติด ถือเป็น การปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง	ถูก	101 (95.3)	5 (4.7)
4. การพัฒนาตน โดยการหมั่นหาความรู้อยู่เสมอ เป็นการปฏิบัติตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่เหมาะสมกับนักเรียนที่สุด	ผิด	44 (41.5)	62 (58.5)
5. การจะนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ให้ได้ผลในการดำเนินชีวิต จำเป็นต้องเริ่มต้นจากการมีความรู้ ความเข้าใจ ที่ถูกต้อง	ถูก	104 (98.1)	2 (1.9)
6. การพัฒนาประเทศ คือการสร้างฐานรากทางเศรษฐกิจให้มั่นคง นั่นคือ ทำให้คนในชนบทส่วนใหญ่พอมีพอกินก่อน	ถูก	105 (99.1)	1 (0.9)
7. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางเตรียมพร้อมเพื่อเผชิญสถานการณ์ความไม่แน่นอนในอนาคต	ถูก	105 (99.1)	1 (0.9)
8. การมีแผนสำรองและแผนเผชิญเหตุ เป็นการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการปฏิบัติงานอย่างหนึ่ง	ถูก	106 (100)	0
9. การมีเงินออม ประกันความเสี่ยงในอนาคต ถือเป็นภูมิคุ้มกันตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง	ถูก	106 (100)	0
10. การพูดคุยปรึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในครอบครัวเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับสมาชิกในครัวเรือน	ถูก	106 (100)	0
11. เศรษฐกิจพอเพียงเน้นการพึ่งพาผู้อื่น โดยให้ครอบครัวพออยู่พอกินได้ตลอดทั้งปี	ผิด	52 (49.1)	54 (50.9)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.3 ระดับการพึงตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุตรธานี

เกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ มีระดับการพึงตนเองภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 35.29$, S.D. = 3.81) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากร ด้านเทคโนโลยี และด้านจิตใจ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 6.66, 6.89, 7.18 และ 6.81 ตามลำดับ และด้านเศรษฐกิจ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 7.75 ดังตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 ภาพรวมระดับการพึงตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ

การพึงตนเอง	จำนวนข้อ	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ด้านเศรษฐกิจ	11	7.75	1.94	ปานกลาง
ด้านสังคมและวัฒนธรรม	7	6.66	0.8	มาก
ด้านทรัพยากร	8	6.89	1.21	มาก
ด้านเทคโนโลยี	10	7.18	1.34	มาก
ด้านจิตใจ	9	6.81	0.42	มาก
รวม	45	35.29	3.81	มาก

เมื่อพิจารณาระดับการพึงตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ในภาพรวม พบว่า ส่วนใหญ่มีการพึงตนเองอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 95.3 (ค่าเฉลี่ย 35.29) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ระดับการพึงตนเอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากร ด้านเทคโนโลยี และด้านจิตใจ อยู่ในระดับมากทั้งหมด ร้อยละ 62.3 91.5 91.5 67.0 และ 100 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.9)

ตารางที่ 4.9 ระดับการพึงตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ แยกเป็นรายด้าน

การพึงตนเอง	จำนวน	ร้อยละ
ด้านเศรษฐกิจ		
มาก	66	62.3
ปานกลาง	34	32.1
น้อย	6	5.7
ค่าเฉลี่ย 7.75 ± 1.94		
ด้านสังคมและวัฒนธรรม		
มาก	97	91.5
ปานกลาง	8	7.5
น้อย	1	0.9
ค่าเฉลี่ย 6.66 ± 0.8		

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

การพึ่งตนเอง	จำนวน	ร้อยละ
ด้านทรัพยากร		
มาก	97	91.5
ปานกลาง	5	4.7
น้อย	4	3.8
ค่าเฉลี่ย 6.89 ± 1.21		
ด้านเทคโนโลยี		
มาก	71	67
ปานกลาง	34	32.1
น้อย	1	0.9
ค่าเฉลี่ย 7.18 ± 1.34		
ด้านจิตใจ		
มาก	106	100
ค่าเฉลี่ย 6.81 ± 0.42		
ภาพรวม		
มาก	101	95.3
ปานกลาง	5	4.7
ค่าเฉลี่ย 35.29 ± 3.81		

การพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ด้านเศรษฐกิจ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อคำถาม พบว่า ข้อคำถามที่เกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการปฏิบัติมากที่สุด คือ การประกอบอาหารเองในครัวเรือน ร้อยละ 99.1 รองลงมา คือ การวางแผนการผลิตที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ ร้อยละ 93.4 และข้อคำถามที่ปฏิบัติน้อยที่สุด คือ การทำบัญชีครัวเรือนเป็นประจำ ร้อยละ 21.7 (ตารางที่ 4.10)

ตารางที่ 4.10 การพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ด้านเศรษฐกิจ

(n = 106)

การพึ่งตนเอง	ปฏิบัติ		ไม่ปฏิบัติ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. การประกอบอาหารเองในครัวเรือน	105	99.1	1	0.9
2. การออมเงินเป็นประจำทุกปี	48	45.3	58	54.7
3. การทำบัญชีครัวเรือนเป็นประจำ	23	21.7	83	78.3
4. การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่า	40	37.7	66	62.3
5. การลดต้นทุนการผลิต เช่น ใช้ปุ๋ยชีวภาพ น้ำหมัก ฯลฯ	74	69.8	32	30.2
6. การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภคในครัวเรือน	95	89.6	11	10.4
7. การทำการเกษตรโดยใช้เงินทุนของตนเอง	96	90.6	10	9.4
8. การทำการเกษตรที่มีความหลากหลาย	91	85.8	15	14.2
9. การวางแผนการผลิตที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่	99	93.4	7	6.6
10. การประกอบอาชีพที่มีการสร้างรายได้พอสมควร	73	68.9	33	31.1
11. การประกอบอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน	78	73.6	28	26.4

การพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ด้านสังคมและวัฒนธรรม เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อคำถาม พบว่า ข้อคำถามที่เกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการปฏิบัติมากที่สุด คือ การมีผู้นำที่ช่วยกันระดมความคิดและนำความคิดนั้นมาพัฒนาท้องถิ่น ร้อยละ 99.1 รองลงมา คือ การแบ่งปัน/แลกเปลี่ยน ผลผลิตที่ได้ระหว่างคนในชุมชน ร้อยละ 98.1 และข้อคำถามที่ปฏิบัติน้อยที่สุด คือ การรวมกลุ่มกับคนในชุมชนเพื่อการประกอบอาชีพ ร้อยละ 85.8 (ตารางที่ 4.11)

ตารางที่ 4.11 การพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ด้านสังคมและวัฒนธรรม

(n = 106)

การพึ่งตนเอง	ปฏิบัติ		ไม่ปฏิบัติ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. การแบ่งปัน/แลกเปลี่ยน ผลผลิตที่ได้ระหว่างคนในชุมชน	104	98.1	2	1.9
2. การรวมกลุ่มกับคนในชุมชนเพื่อการประกอบอาชีพ	97	85.8	15	14.2
3. การแลกเปลี่ยนความรู้ ข่าวสาร เกี่ยวกับการประกอบอาชีพกับคนในชุมชน เช่น การผลิต	103	97.2	3	2.8
4. การเข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนในการพัฒนาชุมชน	101	95.3	5	4.7
5. การเข้าร่วมกิจกรรม ประเพณี ที่เป็นส่วนรวมของชุมชน	103	97.2	3	2.8
6. การมีผู้นำที่ช่วยกันระดมความคิดและนำความคิดนั้นมาพัฒนาท้องถิ่น	105	99.1	1	0.9
7. การสร้างเครือข่ายประสานความร่วมมือกันกับชุมชนอื่น	99	93.4	7	6.6

การพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ด้านทรัพยากร เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อคำถาม พบว่า ข้อคำถามที่เกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการปฏิบัติมากที่สุด คือ การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรในชุมชน ร้อยละ 97.2 รองลงมา คือ การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำในพื้นที่เพื่อทำการเกษตรและประกอบอาชีพ และการบริหารจัดการ/วางแผน การใช้ดิน น้ำ ป่า ที่เป็นทรัพยากรในพื้นที่ ร้อยละ 95.3 และข้อคำถามที่ปฏิบัติน้อยที่สุด คือ การทำลายขยะที่เป็นวัสดุจากธรรมชาติโดยการฝังกลบ ร้อยละ 40.6 (ตารางที่ 4.12)

ตารางที่ 4.12 การพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ด้านทรัพยากร

(n = 106)

การพึ่งตนเอง	ปฏิบัติ		ไม่ปฏิบัติ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำในพื้นที่เพื่อทำการเกษตรและประกอบอาชีพ	101	95.3	5	4.7
2. การบริหารจัดการ/วางแผน การใช้ดิน น้ำ ป่า ที่เป็นทรัพยากรในพื้นที่	101	95.3	5	4.7
3. การใช้แรงงานในครัวเรือนทำการเกษตรเป็นหลัก	92	86.8	14	13.2
4. การจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้ในการผลิต	94	88.7	12	11.3
5. การทำลายขยะที่เป็นวัสดุจากธรรมชาติโดยการฝังกลบ	43	40.6	63	59.4
6. การนำวัสดุคืบที่มีในท้องถิ่นมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ	100	94.3	6	5.7
7. การเสยวัสดุเหลือใช้ในไร่นามาทำเป็นปุ๋ยหมัก หรืออื่น ๆ ตามความเหมาะสม	96	90.6	10	9.4
8. การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรในชุมชน	103	97.2	3	2.8

การพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ด้านเทคโนโลยี เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อคำถาม พบว่า ข้อคำถามที่เกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการปฏิบัติมากที่สุด คือ การติดตามข้อมูลข่าวสาร เหตุการณ์ จากสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ ร้อยละ 99.1 รองลงมา คือ การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองในด้านการประกอบอาชีพ ร้อยละ 97.2 และข้อคำถามที่ปฏิบัติ น้อยที่สุด คือ การทำสารกำจัดศัตรูพืชจากสมุนไพรได้เอง เช่น สะเคา สาบเสือ ร้อยละ 62.3 (ตารางที่ 4.13)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.13 การพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ด้านเทคโนโลยี

(n = 106)

การพึ่งตนเอง	ปฏิบัติ		ไม่ปฏิบัติ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. การคิดประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ด้วยตนเอง	67	63.2	39	36.8
2. การซ่อมแซมเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยตนเอง	76	71.7	30	28.3
3. การใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตรที่เป็นของตนเอง เช่น รถไถ เครื่องตัดหญ้า ฯลฯ	91	85.8	15	14.2
4. การติดตามข้อมูลข่าวสาร เหตุการณ์ จากสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ	105	99.1	1	0.9
5. การรักษาและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำเครื่องมือที่ใช้ในการประกอบอาชีพ	98	92.5	8	7.5
6. การทำสารกำจัดศัตรูพืชจากสมุนไพรได้เอง เช่น สะเดา สدابเลื่อ	66	62.3	40	37.7
7. การปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อลดการระบาดของโรคและแมลง	70	66.0	36	34.0
8. การใช้สมุนไพรเป็นยารักษาโรค เช่น ขมิ้นชัน ข่า จิง พ้า ทะลายโจร	82	77.4	24	22.6
9. การนำผลผลิตมาแปรรูปอย่างง่าย เช่น ปลาแร่ ปลาแห้ง การหมักดองผักผลไม้	94	88.7	12	11.3
10. การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองในด้านการประกอบอาชีพ	103	97.2	3	2.8

การพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ด้านจิตใจ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อคำถาม พบว่า ข้อคำถามที่เกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการปฏิบัติมากที่สุด คือ การถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาสู่คนในชุมชนอย่างไม่ปิดบัง การไม่สร้างความเดือดร้อนรำคาญใจให้กับผู้อื่น การประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต การให้ความช่วยเหลือกับผู้ที่ประสบความเดือดร้อน และการภาคภูมิใจในอาชีพของตนเอง ร้อยละ 100 รองลงมา คือ การช่วยเหลือชุมชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ การมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง และการปรึกษาผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญ ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น ในการประกอบอาชีพ ร้อยละ 98.1 และข้อคำถามที่ปฏิบัติน้อยที่สุด คือ การช่วยเหลือกันในการผลิต เช่น การเตรียมดิน เมล็ดพันธุ์ ร้อยละ 86.8

(ตารางที่ 4.14)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.14 การพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ด้านจิตใจ

(n = 106)

การพึ่งตนเอง	ปฏิบัติ		ไม่ปฏิบัติ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. การถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาสู่คนในชุมชนอย่างไม่ปิดบัง	106	100	-	-
2. การช่วยเหลือกันในการผลิต เช่น การเตรียมดิน เมล็ดพันธุ์	92	86.8	14	13.2
3. การช่วยเหลือชุมชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ	104	98.1	2	1.9
4. การมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง	104	98.1	2	1.9
5. การไม่สร้างความเดือดร้อนรำคาญใจให้กับผู้อื่น	106	100	-	-
6. การประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต	106	100	-	-
7. การให้ความช่วยเหลือกับผู้ที่ประสบความเดือดร้อน	106	100	-	-
8. การภาคภูมิใจในอาชีพของตนเอง	106	100	-	-
9. การปรึกษาผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญ ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น ในการประกอบอาชีพ	104	98.1	2	1.8

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุตรธานี

1. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม และตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ 9 ตัว คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ภาวะหนี้สิน การถือครองที่ดิน การเปิดรับข้อมูลข่าวสาร และความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตัวแปรตาม คือ การพึ่งตนเองทั้ง 5 ด้าน (ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเทคโนโลยี และด้านจิตใจ) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Person Correlation Coefficient)

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอยู่ในระดับต่ำถึงปานกลาง ซึ่งไม่ทำให้เกิดปัญหา Multicollinearity ที่จะทำให้ R^2 เปลี่ยนแปลง เพราะค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระทั้งหมดไม่มีค่าเข้าใกล้ 1 (ตารางที่ 4.15)

ตารางที่ 4.15 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามที่นำมาทำการวิเคราะห์

	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	x_7	x_8	x_9	Y
x_1	1	0.005	0.032	0.136	-0.091	-0.053	-0.164	-0.138	-0.132	-0.131
x_2		1	0.046	.330**	-.203*	-0.108	-0.079	-.236*	0.117	-0.057
x_3			1	.193*	-.300**	0.006	0.151	0.035	0.107	-0.032
x_4				1	-.229*	-0.033	-.194*	0.022	-0.179	-0.072
x_5					1	.218*	0.089	.255**	-0.093	0.028
x_6						1	0.168	0.108	0.121	0.081
x_7							1	0.154	-0.045	.269**
x_8								1	0.044	0.051
x_9									1	-.316**
Y										1

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

2. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุตรธานี

จากการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) พบว่า มีตัวแปรอิสระ 2 ตัว ได้แก่ การถือครองที่ดิน และความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่สามารถพยากรณ์การพึ่งตนเองได้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

สำหรับตัวแปรอิสระ การถือครองที่ดิน และความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถพยากรณ์การพึ่งตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสามารถพยากรณ์การพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ได้ร้อยละ 20.3 ($R^2 = 0.203$) และมีความคลาดเคลื่อนในการพยากรณ์ (SE_{est}) เท่ากับ 3.558 โดย การถือครองที่ดิน มีค่าเป็นบวก กล่าวคือ หากมีการถือครองที่ดินมากขึ้น จะทำให้ระดับการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ มีมากขึ้นไปด้วย สำหรับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีค่าเป็นลบ กล่าวคือ หากมีความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น ระดับการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ จะน้อยลง (ตารางที่ 4.16) และสามารถสร้างสมการถดถอยเพื่อใช้พยากรณ์การพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ได้ดังนี้

$$Y = 44.165 + 0.066x_7 - 0.379x_9$$

ตารางที่ 4.16 ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเอง

ตัวแปร	b	Std. Error	t	Sig.
ค่าคงที่	44.165	3.286	13.440	0.000
การถือครองที่ดิน (X ₇)	0.066	0.032	2.049	0.043
ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (X ₉)	-0.379	0.102	-3.702	0.000

$R = 0.450$, $R^2 = 0.203$, $SE_{est} = 3.558$, $F = 2.709$, $Sig. = 0.043$

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ. อุตรธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ข้อมูลพื้นฐาน ระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ระดับการพึ่งตนเอง และปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ โดยทำการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 106 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ กับเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ตามบ้านเป็นรายบุคคล นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองโดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ด้วยวิธีการ Enter ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผล

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุตรธานี

เกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 72.6 มีอายุระหว่าง 51 – 60 ปี มากที่สุด ร้อยละ 35.8 ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 68.9 ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 69.8 มีรายได้ต่อปีอยู่ในระหว่าง 60,001 – 120,000 บาท มากที่สุด ร้อยละ 32.1 ส่วนใหญ่มีหนี้สิน ร้อยละ 77.4 มีหนี้สิน 200,000 บาทขึ้นไป มากที่สุด ร้อยละ 29.2 ส่วนใหญ่มีกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของตนเอง ร้อยละ 95.3

สำหรับช่องทางในการเปิดรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงส่วนใหญ่คือ โทรทัศน์ ร้อยละ 86.8 ความถี่ในการรับข้อมูลได้รับข้อมูลข่าวสารทุกวันมากที่สุด ร้อยละ 32.1 การรับข้อมูลข่าวสารในแต่ละครั้งส่วนใหญ่ใช้เวลา 10 นาทีหรือน้อยกว่า ร้อยละ 67.9 โดยส่วนใหญ่จะรับข้อมูลข่าวสารจากที่บ้าน ร้อยละ 92.5

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี

เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมากและระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 53.8 และ 46.2 ตามลำดับ และมีภาพรวมระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 24.89 เมื่อจำแนกเป็นรายด้านแล้วพบว่า ด้านการมีภูมิคุ้มกันและด้านความพอประมาณ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 9.33 และ 8.09 ตามลำดับ ส่วนด้านความมีเหตุผล อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 7.47

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความพอประมาณ ข้อคำถามที่ตอบถูกต้องทั้งหมด คือ เศรษฐกิจพอเพียงคือการใช้ทรัพยากรหรือสิ่งที่มีอยู่อย่างยั่งยืนเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้านความมีเหตุผล ข้อคำถามที่ตอบถูกต้องทั้งหมด 2 ข้อ คือ การดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงสามารถแก้ปัญหาความยากจนได้ทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และการวางแผนก่อนการทำการกิจกรรมใด ๆ ช่วยให้ประหยัดเวลาและลดรายจ่าย ด้านการมีภูมิคุ้มกัน ข้อคำถามที่ตอบถูกต้องทั้งหมด มีสามข้อ คือ 1) การมีแผนสำรองและแผนเผชิญเหตุ เป็นการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการปฏิบัติงานอย่างหนึ่ง 2) การมีเงินออม ประกันความเสี่ยงในอนาคต ถือเป็นภูมิคุ้มกันตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และ 3) การพูดคุยปรึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในครอบครัวเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับสมาชิกในครัวเรือน

ระดับการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี

เกษตรกรมีระดับการพึ่งตนเองโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเทคโนโลยี และด้านจิตใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 6.66, 6.89, 7.18 และ 6.81 ตามลำดับ ยกเว้นด้านเศรษฐกิจที่มีการพึ่งตนเองอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 7.75

เมื่อพิจารณาการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรายด้านพบว่า ด้านเศรษฐกิจ เกษตรกรเกือบทั้งหมดประกอบอาหารเองในครัวเรือน ร้อยละ 99.1 ด้านสังคมและวัฒนธรรม การมีผู้นำที่ช่วยกันระดมความคิดและนำความคิดนั้นมาพัฒนาท้องถิ่น ร้อยละ 99.1 ด้านทรัพยากร มีการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรในชุมชน มากที่สุด ร้อยละ 97.2 ด้านเทคโนโลยี มีการติดตามข้อมูลข่าวสาร เหตุการณ์ จากสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ มากที่สุด ร้อยละ 99.1 ด้านจิตใจ มีการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาสู่คนในชุมชนอย่าง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ไม่ปิดบัง การไม่สร้างความเดือดร้อนรำคาญใจให้กับผู้อื่น การประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต การให้ความช่วยเหลือกับผู้ที่ประสบความเดือดร้อน และการภาคภูมิใจในอาชีพของตนเอง มากที่สุด ร้อยละ 100

ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำ อย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี

จากการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ มีตัวแปรอิสระ 2 ตัว ได้แก่ การถือครองที่ดิน และความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่สามารถพยากรณ์การพึ่งตนเองได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 โดยตัวแปรการถือครองที่ดิน มีค่าเป็นบวก กล่าวคือ หากมีการถือครองที่ดินมากขึ้น จะทำให้ระดับการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ มีมากขึ้นไปด้วย และตัวแปรความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีค่าเป็นลบ กล่าวคือ หากมีความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น จะทำให้ระดับการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ลดลง

5.2 อภิปรายผล

จากผลการศึกษา เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐาน เกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง และกำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุ เนื่องจากประชากรชายและวัยแรงงานส่วนใหญ่ไปทำงานในพื้นที่อื่น สะท้อนให้เห็นปัญหาของการย้ายถิ่นฐานของแรงงาน เพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวมากกว่าการทำงานอยู่ในภูมิลำเนา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นิตยา พากุล และคณะ (2563) และ อรรถศาสตร์ วิเชียรศาสตร์ และคณะ (2556) ที่กล่าวว่า วัยแรงงานมักจะไปทำงานนอกพื้นที่ ภูมิลำเนาของตนเอง

สำหรับช่องทางในการเปิดรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พบว่า เกษตรกรในโครงการส่วนใหญ่เปิดรับจากสื่อโทรทัศน์ สอดคล้องกับการศึกษาของ สุจิตรา ลิอินทร์ (2558) เรื่อง การเปิดรับข่าวสาร ทักษะคิด พฤติกรรมการใช้บริการและความภักดีของผู้บริโภคที่มีต่อสถานบริการน้ำมัน พีทีที โกลฟ์ สเตชัน ที่พบว่าโทรทัศน์เป็นช่องทางในการเปิดรับข้อมูลข่าวสารมากที่สุด เช่นเดียวกัน

ภาพรวมระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกับ การศึกษาของ ภาวิดา เจริญจินดารัตน์ (2562) แต่อย่างไรก็ตามความรู้ด้านความมีเหตุผลของ เกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ยังคงอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งอาจเกิดจากการส่งเสริมความรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติตามนโยบายของหน่วยงาน ซึ่งอาจทำให้เกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จาก

โครงการฯ ต้องใช้เวลาในการทำความเข้าใจความรู้ที่ได้รับมาอย่างเป็นระบบ อีกทั้งข้อคำถามยังเป็นเชิงปฏิเสธ ซ้อนปฏิเสธ ประกอบกับเกษตรกรมีอายุที่มาก และจบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ อาจทำให้เกิดความสับสนในการตอบข้อคำถามวัดระดับความรู้ได้

ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ โดยตัวแปรการถือครองที่ดิน มีผลต่อการพึ่งตนเองในเชิงบวก ซึ่งที่ดินนั้นเป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับการผลิตตามหลักเศรษฐศาสตร์ของ วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2553) และตัวแปรความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีผลต่อการพึ่งตนเองในเชิงลบ ซึ่งอาจเกิดจากกระบวนการพัฒนาในพื้นที่ที่เป็นการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ สอดคล้องกับการศึกษาของจตุติมาพร พลพงษ์ (2562) ที่พบว่าในพื้นที่ที่ใช้การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่ ถึงแม้จะมีการส่งเสริมความรู้ผ่านเอกสาร หนังสือ ก็ยากที่จะทำความเข้าใจ เนื่องจากการไม่ค่อยรู้หนังสือ เพราะเกษตรกรโดยส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา จึงทำให้ปัจจัยความรู้มีทิศทางตรงกันข้ามกับการพึ่งตนเอง

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการวิจัย การพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุตรธานี มีข้อเสนอแนะจากการวิจัยดังนี้

ด้านความรู้

1) กระบวนการส่งเสริมด้านความรู้ นอกจากจะเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติแล้ว ควรมีการจัดกระบวนการให้เกษตรกรได้เกิดการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตรวจสอบความถูกต้องของความรู้ที่ได้รับ ทั้งนี้เพื่อจะได้พัฒนาความรู้ และการคิดอย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ ประกอบกับเพื่อให้เกษตรกรมีความเข้าใจในหลักการอย่างแท้จริงเพื่อประโยชน์ในการประยุกต์ใช้งานในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

ด้านการพึ่งตนเอง

1) ด้านเศรษฐกิจ ควรมีการส่งเสริมให้มีความสำคัญกับการทำบัญชีครัวเรือนและการนำมาใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง เพราะเป็นเครื่องมือที่สามารถนำมาวิเคราะห์ถึงการใช้จ่ายภายในครัวเรือน และนำมาวางแผนการใช้จ่ายได้อย่างมีเหตุผล โดยทางสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ ทำการประสานความร่วมมือกับกรมตรวจสอบบัญชีสหกรณ์เพื่อทำการส่งเสริมอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2) ด้านทรัพยากร เกษตรกรยังมีการเผาขยะเป็นส่วนมาก ทำให้เกิดมลภาวะทางอากาศ ถึงแม้ว่าในพื้นที่จะมีการส่งเสริมการคัดแยกขยะแล้วก็ตาม แต่นอกเหนือจากขยะพลาสติกที่นำไปขายได้แล้ว ขยะประเภทอื่น ๆ ควรมีการกำจัดอย่างถูกวิธีแทนการเผา ซึ่งอาจทำการประสานความร่วมมือไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อจัดหารถสำหรับเก็บขยะไปกำจัดอย่างถูกวิธี และไม่สร้างมลพิษให้กับชุมชน

3) ด้านเทคโนโลยี จะเห็นได้ว่าเกษตรกรยังมีการทำสารกำจัดศัตรูพืชใช้เองไม่มาก และยังใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชอยู่ ซึ่งสถานการณ์ในปัจจุบันนั้น สารเคมีทางการเกษตรต่าง ๆ มีต้นทุนที่สูงขึ้น ดังนั้นสถานการณ์นี้อาจจะเป็นโอกาสให้สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ พัฒนาที่ดิน และเกษตรตำบล ส่งเสริมการทำสารกำจัดศัตรูพืชเพื่อใช้เองให้กับเกษตรกร เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิต และยังมีผลดีต่อสุขภาพของเกษตรกร รวมทั้งสิ่งแวดล้อมในชุมชนอีกด้วย

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ศึกษากระบวนการส่งเสริมความรู้ที่เหมาะสมกับเกษตรกร เพื่อหาวิธีการส่งเสริมความรู้ที่เหมาะสมกับแต่ละชุมชนและบริบทของเกษตรกรในพื้นที่นั้น ๆ

2) ศึกษาการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจให้กับเกษตรกรอย่างยั่งยืน เพื่อให้เกษตรกรนั้นมีการวางแผนการใช้จ่ายในครัวเรือนและการประกอบอาชีพอย่างมีเหตุผล การสร้างรายได้ รวมถึงการบริหารจัดการเงินออมให้เกิดผลกำไรมากขึ้น ฯลฯ เพื่อให้เกษตรกรมีการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืน

3) การจัดทำแบบทดสอบ จำเป็นต้องวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายที่จะทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังเช่นในงานวิจัยครั้งนี้ ข้อคำถามไม่ควรจะซับซ้อนเกินไป เนื่องจากระดับความรู้ของเกษตรกรอยู่ในระดับประถมศึกษา อีกทั้งยังเป็นผู้สูงอายุ ไม่เหมาะกับการใช้คำถามที่เป็นเชิงปฏิเสธซ้อนปฏิเสธ ซึ่งอาจจะทำให้เกษตรกรเกิดความสับสน และทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลคลาดเคลื่อนไปได้

บรรณานุกรม

- กรณีการ์ ภิรมย์รัตน์. 2553. “พฤติกรรมการณ์ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ
นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร.” รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราช
ภัฏสวนสุนันทา.
- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. 2541. เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง : แนวความคิดและ
ยุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง. 65 น.
- กษมา พานแก้ว. 2551. “การพึ่งตนเองของสมาชิกสถาบันเกษตรกรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ของตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขา
สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- กังสดาล อยู่เย็น. 2544. “พลวัตชุมชนบ้านเปรี๊นใน ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง”. วิทยานิพนธ์
กศ.ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. 2547. กรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ.
- จตุมาพร พลพงษ์, สมพันธ์ เตชะอธิก. 2562. กระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มในชุมชนบ้าน โคนถ้ำ
และบ้านแสงอร่าม ตำบลกุดหมากไฟ อำเภอหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี. การประชุม
วิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติ 20: 1492-1503.
- โหมยิต บันเปี่ยมรัมย์. 2533. ทรัพยากรธรรมชาติกับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์
จำกัด.
- ฉันทนา บรรพศิริ โชติ และคณะ. 2546. ผู้ใหญ่วิบูลย์กับการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองและพัฒนา
ชุมชนอย่างยั่งยืน. ฉะเชิงเทรา: ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนป่าตะวันออก (วนเกษตร).
- ชาญชัย ลิมปิยากร. 2527. เทคโนโลยีกับการพัฒนา, พัฒนาสังคม (น.73 – 80). กรุงเทพฯ: กรมการ
พัฒนาชุมชน.
- ชาญศักดิ์ มหาชนะวงศ์. 2531. “การพึ่งตนเองของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน.” รายงานการวิจัย
สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ณรงค์ โชควัฒนา. 2542. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกับเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
พัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.
- ดิเรก ฤกษ์ห่วย. 2527. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- นพพร เมธีอนันต์กุล. 2549. “การนำแนวปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต: กรณีศึกษา เกษตรกรลูก้า ธ.ก.ส. อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบุรี”. ภาควิชาศึกษาด้านนิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นาท ตันทีวิรุพห์ และพูลทรัพย์ สมุทรสาคร. 2528. **วิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมและการบริหารทรัพยากร**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- นิตยา พากุล, กัญญา มิชะมา, ยศ บริสุทธิ์. 2536. การบริหารจัดการทรัพยากรแหล่งน้ำขนาดเล็กเพื่อทำการเกษตรตลอดปี ของชุมชนโคกล่ามแสงอร่าม อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี. **วารสารเกษตรพระจอมเกล้า 38(2): 270-279.**
- นิตา ภูมิรักษ์. 2559. ปัจจัยที่มีผลต่อการนำแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของเกษตรกรหมู่ที่ 6 บ้านหนองทราย ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี. บทความวิจัย สาขาส่งเสริมการเกษตรและคหกรรมศาสตร์, การประชุมวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 45: 1110-1117.
- บุญตัน ดอกโทสง. 2529. **กระบวนการและวิธีการพัฒนาจิตใจเพื่อพัฒนาสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์รัชดา.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. 2535. **การวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : B&B.
- บำเพ็ญจิต แสงชาติ. 2546. **การพึ่งตนเองของผู้มีอาชีพจักรยานสองล้อในเขตเทศบาลนครขอนแก่น (กรณีศึกษา)**. โครงการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและด้อยโอกาสในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์.
- ประเวศ วะสี. 2542. **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมแนวทางการพลิกฟื้นเศรษฐกิจและสังคม**. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- _____. 2544. **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม** (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2536. **เศรษฐศาสตร์สีเขียวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปัญญา หมั่นเก็บ. 2559. **การใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการวิเคราะห์ทางการเกษตร** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มินเซอร์วิส ซัพพลาย.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540. **การสร้างและพัฒนาและทดสอบผลสัมฤทธิ์**. กรุงเทพฯ: สำนักทดสอบทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- พัฒน์ สุจ้านงค์, ณัชชัย สิงหนธร, ประทีป คชศิลา และเพทาย ประทุมทอง. 2524. **การพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน สำหรับประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- เพ็ญพรรณ ชูติวิศุทธิ์. 2552. “การวัดความรู้และการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกริก.” รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยเกริก.
- ภาวีกา เจริญจินดารัตน์. 2562. “การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการเกษตรและชีวิตประจำวันของโรงเรียนเทพศิรินทร์ร่วมเกล้า”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- ภัทริรา ใจดี. 2539. “ความรู้ ทักษะคิด และการปฏิบัติตนต่อความปลอดภัยและสภาพแวดล้อมในการทำงาน ศึกษากรณีนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน เขตกรุงเทพฯ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารองค์การ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกริก.
- มงคล ชาวเรือ. 2529. เอกสารการสอนวิชากระบวนการพัฒนาชุมชน. คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา.
- มาฆะ จิตตะสังคะ. 2537. องค์การเอกชนกับการพัฒนาชนบท. นนทบุรี: สาขาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ. 2554. โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้าย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดอุดรธานี. [Online]. เข้าถึงได้จาก : http://www.pidthong.org/main-project.php?id=2&menu_id=1#.XLnrrOgzbIU. [17 เมษายน 2562].
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. 2526. หลักการพัฒนาชุมชนและพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: บางกอกบล็อก.
- ลำพอง บุญช่วย. 2524. การศึกษากับการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: ชัยศิริการพิมพ์.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนิน. 2553. เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น. เศรษฐศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ศุภกนิษฐ์ พลไพรินทร์. (2540) “ความรู้ ทักษะคิดเกี่ยวกับโรคเอดส์ และพฤติกรรมของพยาบาลที่ปฏิบัติงานในแผนกผู้ป่วยโรคเอดส์ในโรงพยาบาลของรัฐ”. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศิริพรรณ อัสวินวงศ์. 2544. “สำรวจชุมชนสัมพันธ์กับบทบาทในการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเรื่องสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศิริลักษณ์ ภูวคลไพโรจน์. 2537. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาชนบท, การพัฒนาชนบท (น. 336). คณะวิชาการส่งเสริมเกษตรและสหกรณ์, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ. 2556. **ที่นี่ย่านโลก ล้าม-แสงอร่าม**. กรุงเทพฯ : นครชัยศรีรุ่งเรืองการพิมพ์.
- สนธยา พลศรี. 2533. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2514. **การพัฒนาชุมชน หลักการและวิธีปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

_____. 2536. ทฤษฎีสังคมวิทยา การสร้าง การประเมินค่าและการใช้ประโยชน์.

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ลัคน์เพชร สายสรรพมงคล. 2559. “การนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของข้าราชการกรมกิจการพลเรือนทหาร.” รายงานการวิจัย, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

สุเมธ ตันติเวชกุล. 2543. ใต้เบื้องพระยุคลบาท. กรุงเทพฯ: มติชน.

_____. 2549. หลักธรรมตามรอยยุคลบาท. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สุภกนิษฐ์ พลไพรินทร์. 2540. “ความรู้ ทัศนคติเกี่ยวกับโรคเอดส์ และพฤติกรรมของพยาบาลที่ปฏิบัติงานในแผนกผู้ป่วยโรคเอดส์ ในโรงพยาบาลของรัฐ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุจิตรา ลีอินทร์. 2558. “การเปิดรับข่าวสาร ทัศนคติ พฤติกรรมการใช้บริการและความภักดีของผู้บริโภคที่มีต่อสถานีบริการน้ำมัน พีทีที โกลฟ์ สเตชั่น”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุทธิรักษ์ ศรีสุเลิศ. 2551. “การพัฒนาศักยภาพการพึ่งตนเองในชุมชนชนบท ตำบลถ่อนนาลับ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาพุทธศาสตร์การพัฒนาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

สุมาลี จันทร์ชลอ และคณะ. 2550. “การศึกษาความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในกรุงเทพมหานคร.” สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

สายสุนีย์ ปวุดินันท์. 2541. “ความรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในโครงการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กร ของเจ้าหน้าที่ในโรงพยาบาลทั่วไปของรัฐ กรณีศึกษาโรงพยาบาลสิงห์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. 2548.

หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด.

เสวี พงศ์พิศ. 2533. ภูมิปัญญากับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.

อรรถศาสตร์ วิเชียรศาสตร์, ระพีพรรณ จันทรส, ธนพร เปี่ยมสกุล, ชนาภา บุตรเพ็ง, กฤษณากรณ์ ว่องไว, วิบูล เป็นสุข. 2556. บริบทชุมชนหมู่บ้านโคกกล่อม-แสงอร่าม ตำบลกุดหมากไฟ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี โครงการปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ. วารสารเกษตรพระวรุณ 10(2): 163-174

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อภิญา โชนัก. 2550. “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการพึ่งตนเองของคนยากจนในจังหวัด
อุตรธานี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัย
ราชภัฏอุตรธานี.

อรัญา ตัญญาเกตุ. 2541. “ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการพึ่งตนเองของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน
โครงการป่าโป่ง – ชนแดง – วังกำแพง จังหวัดเพชรบูรณ์.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อำนาจ เมฆนพรัตน์. 2543. การพึ่งตนเองของเกษตรกรในโครงการส่งเสริมการเกษตรแบบ
ผสมผสานของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อุทุมพร ทองอุไทย. 2523. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.

Best, John w. 1977. Research in Education. 3rd .ed., Englewood Cliffs, New Jersey, PrenticeHall,
Inc.

Good, Carter Victor, Merkel. 1959. Winifred R. Dictionary of education. New York:
McGraw-Hill.

Taro Yamane. 1973. Statistics: An Introductory Analysis. Harper and Row Publications, New
York.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แบบสัมภาษณ์

การพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน
อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุตรธานี

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน

1. เพศ 1. หญิง 2. ชาย
2. อายุ.....ปี
3. ระดับการศึกษา
 - 1. ไม่ได้ศึกษา 2. ประถมศึกษา 3. มัธยมศึกษาตอนต้น
 - 4. มัธยมศึกษาตอนปลาย 5. ปวส./ปวช. 6.ปริญญาตรี
 - 6. สูงกว่าปริญญาตรี
4. อาชีพหลัก (เลือกเพียง 1 ข้อ)
 - 1. เกษตรกรรม 2. รับจ้างในภาคการเกษตร 3. รับจ้างนอกภาคการเกษตร
 - 4. ค้าขาย 5. ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ 6. หาของป่า
 - 7. อื่น ๆ ระบุ.....
5. อาชีพเสริม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 - 1. เกษตรกรรม 2. รับจ้างในภาคการเกษตร 3. รับจ้างนอกภาคการเกษตร
 - 4. ค้าขาย 5. ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ 6. หาของป่า
 - 7. อื่น ๆ ระบุ.....
6. รายได้ (ต่อปี)
 - 1. อาชีพหลัก ระบุบาท
 - 2. อาชีพเสริม ระบุบาท
 - ระบุบาท
7. กรรมสิทธิ์ในที่ดิน
 - 1. ตนเอง 2. เช่า 3. ตนเองและเช่า 4. อื่นๆ ระบุ.....
 - 7.1 เพื่ออยู่อาศัย
 - 1. เป็นของตนเอง จำนวน (A) แปลง (B)..... ไร่
 - 2. เช่า จำนวน (A).....แปลง (B)..... ไร่ ค่าเช่า จำนวน (C).....บาท/ปี
 - 3. อยู่อาศัยโดยไม่เสียค่าเช่า จำนวน (A)..... แปลง (B)..... ไร่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

7.2 เพื่อสร้างรายได้

1. เป็นของตนเอง จำนวน (A)..... แพลง (B)..... ไร่
2. เช่า จำนวน (A)..... แพลง (B)..... ไร่ ค่าเช่า จำนวน (C).....บาท/ปี
3. ทำกินโดยไม่เสียค่าเช่า จำนวน (A)..... แพลง (B)..... ไร่

8. ครอบครัวยุคท่านมีหนี้สินหรือไม่ (ณ ปัจจุบัน)

1. ไม่มี
2. มี จำนวน บาท

9. การเปิดรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

9.1 ท่านได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากช่องทางใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- | | |
|--|--|
| <input type="checkbox"/> 1 มุลินธิปิดทองหลังพระฯ | <input type="checkbox"/> 2 อินเทอร์เน็ต |
| <input type="checkbox"/> 3 โทรทัศน์ | <input type="checkbox"/> 4 วิทยู |
| <input type="checkbox"/> 5 หนังสือพิมพ์ | <input type="checkbox"/> 6 ผู้นำชุมชน (ประชุม/พูดให้ฟัง) |
| <input type="checkbox"/> 7 หน่วยงานภาครัฐ | <input type="checkbox"/> 8 เพื่อนบ้าน (การพูดคุย) |
| <input type="checkbox"/> 9 เอกสารสิ่งพิมพ์ เช่น แผ่นพับ ใบปลิว | <input type="checkbox"/> 10 อื่น ๆ ระบุ..... |

9.2 ความถี่ในการรับข่าวสารต่อสัปดาห์

- | | |
|---|---|
| <input type="checkbox"/> 1 ทุกวัน | <input type="checkbox"/> 2 6 วัน/สัปดาห์ |
| <input type="checkbox"/> 3 5 วัน/สัปดาห์ | <input type="checkbox"/> 4 4 วัน/สัปดาห์ |
| <input type="checkbox"/> 5 3 วัน/สัปดาห์ | <input type="checkbox"/> 6 2 วัน/สัปดาห์ |
| <input type="checkbox"/> 7 1 วัน/สัปดาห์ | <input type="checkbox"/> 8 น้อยกว่า 1 วัน/สัปดาห์ |
| <input type="checkbox"/> 9 อื่น ๆ ระบุ..... | |

9.3 ระยะเวลาในการรับข่าวสารเฉลี่ยแต่ละครั้ง

- | | |
|---|---|
| <input type="checkbox"/> 1 10 นาที หรือน้อยกว่า | <input type="checkbox"/> 2 11-20 นาที |
| <input type="checkbox"/> 3 21-30 นาที | <input type="checkbox"/> 4 31-40 นาที |
| <input type="checkbox"/> 5 41-50 นาที | <input type="checkbox"/> 6 51-60 นาที |
| <input type="checkbox"/> 7 มากกว่า 60 นาที | <input type="checkbox"/> 8 อื่น ๆ ระบุ..... |

9.4 สถานที่ในการรับข้อมูลข่าวสาร

- | | |
|--|---|
| <input type="checkbox"/> 1 บ้าน | <input type="checkbox"/> 2 บ้านใกล้เรือนเคียง |
| <input type="checkbox"/> 3 ที่ทำงาน | <input type="checkbox"/> 4 การอบรม |
| <input type="checkbox"/> 5 การดูงาน | <input type="checkbox"/> 6 หน่วยงานรัฐ/เอกชน |
| <input type="checkbox"/> 7 อื่น ๆ ระบุ | |

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ส่วนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ประเด็นคำถาม	ใช่	ไม่ใช่
ด้านความพอประมาณ		
1. การใช้ชีวิตแบบพอเพียงคือการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก		
2. เศรษฐกิจพอเพียงที่สมบูรณ์จะต้องดำรงชีวิตอย่างไม่เดือดร้อน ความเป็นอยู่โดยการประมาณตน		
3. แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การทำการเกษตร โดยการปลูกพืชหลายชนิดและเลี้ยงสัตว์ เพื่อให้มีรายได้จากการค้าขาย		
4. เศรษฐกิจพอเพียงส่งเสริมให้ผลิตเพื่อการบริโภคเท่านั้น ไม่ใช่ผลิตเพื่อขาย		
5. ผู้ที่ดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้ของที่มีราคาแพงได้		
6. การปลูกผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์เป็นวิธีหนึ่งในการลดรายจ่ายในครัวเรือน		
7. ผู้ที่ดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง ต้องไม่มีการกู้เงินมาลงทุน		
8. ความพออยู่พอกินตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง อิ่ม खुตัวเองได้ พอมีพอกินกับตนเอง		
9. การกู้ยืมเงิน เพื่อพัฒนากิจการที่เราศึกษากฎเป็นสิ่งที่ไม่สามารถกระทำได้		
10. การกู้เงินมาซื้อข้าวของเครื่องใช้โดยที่สามารถผ่อนชำระได้โดยไม่เดือดร้อน ถือเป็นความพอประมาณตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง		
11. เศรษฐกิจพอเพียงคือการใช้ทรัพยากรหรือสิ่งที่มีอยู่อย่างยั่งยืนเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น แหล่งน้ำ ป่าไม้		
ด้านความมีเหตุผล		
1. การดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สามารถแก้ปัญหาความยากจนได้ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น		
2. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเหมาะสำหรับคนยากจน มีรายได้น้อยและเกษตรกรเท่านั้น		
3. การวางแผนก่อนการทำการกิจกรรมใด ๆ ช่วยให้ประหยัดเวลาและลดรายจ่าย		
4. การซื้อสินค้าที่ไม่จำเป็นต่อชีวิตประจำวัน ไม่ขัดกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง		
5. การดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจะได้นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ด้วย		
6. การประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เป็นแนวทางหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียง		
7. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นความรับผิดชอบของภาครัฐ ประชาชนเป็นผู้กระทำตามนโยบายเท่านั้น		
8. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถประยุกต์ใช้ในทุกระดับ ทั้งบุคคล ครอบครัว ชุมชน และประเทศ		
9. การพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมประเทศต่าง ๆ ขัดกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง		
10. การรู้จักลำดับความสำคัญว่าจะใครควรทำก่อนและใครควรทำหลัง ไม่แสดงถึงความมีเหตุผล		
11. การใช้หลักเหตุผลก่อนการตัดสินใจทำสิ่งใดคือการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง		
ด้านความมีภูมิคุ้มกันที่ดี		
1. การเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เป็นทางเลือกหนึ่งที่ทำให้ชีวิตที่ดีขึ้น แต่ไม่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต		
2. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก่อให้เกิดความสามัคคีและลดความวุ่นวายในชุมชน		

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประเด็นคำถาม	ใช่	ไม่ใช่
3. การไม่ยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติด ถือเป็นการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง		
4. การพัฒนาตน โดยการหมั่นหาความรู้อยู่เสมอ เป็นการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่เหมาะสมกับนักเรียนที่สุด		
5. การจะนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ให้ได้ผลในการดำเนินชีวิต จำเป็นต้องเริ่มต้นจากการมีความรู้ ความเข้าใจ ที่ถูกต้อง		
6. การพัฒนาประเทศ คือการสร้างฐานรากทางเศรษฐกิจให้มั่นคง นั่นคือ ทำให้คนในชนบทส่วนใหญ่พอมีพอกินก่อน		
7. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางเตรียมพร้อมเพื่อเผชิญสถานการณ์ความไม่แน่นอนในอนาคต		
8. การมีแผนสำรองและแผนเผชิญเหตุ เป็นการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการปฏิบัติงานอย่างหนึ่ง		
9. การมีเงินออม ประกันความเสี่ยงในอนาคต ถือเป็นภูมิคุ้มกันตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง		
10. การพูดคุยปรึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในครอบครัวเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับสมาชิกในครัวเรือน		
11. เศรษฐกิจพอเพียงเน้นการพึ่งพาผู้อื่น โดยให้ครอบครัวพออยู่พอกินได้ตลอดทั้งปี		

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ส่วนที่ 3 การปฏิบัติตนในการพึ่งตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (เลือกคำตอบ ปฏิบัติ/ไม่ปฏิบัติ)

ประเด็นคำถาม	การปฏิบัติ	
	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ
ด้านเศรษฐกิจ (A)		
1. การประกอบอาหารเองในครัวเรือน		
2. การออมเงินเป็นประจำทุกปี		
3. การทำบัญชีครัวเรือนเป็นประจำ		
4. การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่า		
5. การลดต้นทุนการผลิต เช่น ใช้ปุ๋ยชีวภาพ น้ำหมัก ฯลฯ		
6. การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภคในครัวเรือน		
7. การทำการเกษตรโดยใช้เงินทุนของตนเอง		
8. การทำการเกษตรที่มีความหลากหลาย		
9. การวางแผนการผลิตที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่		
10. การประกอบอาชีพที่มีการสร้างรายได้อย่างสม่ำเสมอ		
11. การประกอบอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน		
ด้านสังคมและวัฒนธรรม (B)		
1. การแบ่งปัน/แลกเปลี่ยน ผลผลิตที่ได้ระหว่างคนในชุมชน		
2. การรวมกลุ่มกับคนในชุมชนเพื่อการประกอบอาชีพ		
3. การแลกเปลี่ยนความรู้ ข่าวสาร เกี่ยวกับการประกอบอาชีพกับคนในชุมชน เช่น การผลิต		
4. การเข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนในการพัฒนาชุมชน		
5. การเข้าร่วมกิจกรรม ประเพณี ที่เป็นส่วนรวมของชุมชน		
6. การมีผู้นำที่ช่วยกันระดมความคิดและนำความคิดนั้นมาพัฒนาท้องถิ่น		
7. การสร้างเครือข่ายประสานความร่วมมือกันกับชุมชนอื่น		
ด้านทรัพยากร (C)		
1. การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำในพื้นที่เพื่อทำการเกษตรและประกอบอาชีพ		
2. การบริหารจัดการ/วางแผน การใช้ดิน น้ำ ป่า ที่เป็นทรัพยากรในพื้นที่		
3. การใช้แรงงานในครัวเรือนทำการเกษตรเป็นหลัก		
4. การจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้ในการผลิต		
5. การทำลายขยะที่เป็นวัสดุจากธรรมชาติโดยการฝังกลบ		
6. การนำวัสดุขี้ที่มีในท้องถิ่นมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ		
7. การเศษวัสดุเหลือใช้ในไร่นามาทำเป็นปุ๋ยหมัก หรืออื่น ๆ ตามความเหมาะสม		
8. การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรในชุมชน		

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประเด็นคำถาม	การปฏิบัติ	
	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ
ด้านเทคโนโลยี (D)		
1. การคิดประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ด้วยตนเอง		
2. การซ่อมแซมเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยตนเอง		
3. การใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตรที่เป็นของตนเอง เช่น รถไถ เครื่องตัดหญ้า ฯลฯ		
4. การติดตามข้อมูลข่าวสาร เหตุการณ์ จากสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ		
5. การรักษาและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำเครื่องมือที่ใช้ในการประกอบอาชีพ		
6. การทำสารกำจัดศัตรูพืชจากสมุนไพรได้เอง เช่น สะเดา สาบเสือ		
7. การปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อลดการระบาดของโรคและแมลง		
8. การใช้สมุนไพรเป็นยารักษาโรค เช่น ขมิ้นชัน ข่า ขิง ฟักทะสายใจ		
9. การนำผลผลิตมาแปรรูปอย่างง่าย เช่น ปลาจี่ ปลาแห้ง การหมักดองผักผลไม้		
10. การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองในด้านการประกอบอาชีพ		
ด้านจิตใจ (E)		
1. การถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาสู่คนในชุมชนอย่างไม่ปิดบัง		
2. การช่วยเหลือกันในการผลิต เช่น การเตรียมดิน ผลิตพันธุ์		
3. การช่วยเหลือชุมชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ		
4. การมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง		
5. การไม่สร้างความเดือดร้อนรำคาญใจให้กับผู้อื่น		
6. การประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต		
7. การให้ความช่วยเหลือกับผู้ที่ประสบความเดือดร้อน		
8. การภาคภูมิใจในอาชีพของตนเอง		
9. การปรึกษาผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญ ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น ในการประกอบอาชีพ		

.....
ผู้สัมภาษณ์

(...../...../.....)

วันที่เก็บข้อมูล

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาคผนวก ข

บทความวิจัยที่ได้รับเผยแพร่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ที่ อว ๖๕๐๑.๒๑๐๔/ว ๗๒

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
๕๐ ถนนงามวงศ์วาน จตุจักร
กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

๑๗ มีนาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ตอบรับการตีพิมพ์ผลงานใน E-Proceedings การประชุมทางวิชาการครั้งที่ ๖๐
เรียน คุณปรีชญา ซาดานันท์

ตามที่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ร่วมกับกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ และเครือข่ายวิจัยประชาชน จัดให้มีการประชุมทางวิชาการครั้งที่ ๖๐ ระหว่างวันที่ ๒๑-๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ นั้น

ผลงานรหัส สก.คท.10/O106 ชื่อเรื่อง การพึ่งตนเองของเกษตรกรโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี โดยปรีชญา ซาดานันท์ สุนิพร สุวรรณมณีพงศ์ ดวงกมล และปานรศทิพ ธรรมอาทิตย์ ได้รับการตอบรับให้ตีพิมพ์ใน E-Proceedings การประชุมทางวิชาการของ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ ๖๐ ทั้งนี้ท่านสามารถดาวน์โหลด E-Proceedings ได้ที่ <https://annualconference.ku.ac.th/> ตั้งแต่วันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๕ เป็นต้นไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร. เอกไท วิโรจน์สกุลชัย)
ประธานคณะกรรมการฝ่ายวิชาการ

ฝ่ายเผยแพร่งานวิจัย
สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
โทรศัพท์ ๐๒-๕๗๙-๕๕๔๘

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การพึ่งตนเองของเกษตรกรโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอัน เนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดอุดรธานี

Self-reliance of farmers the Huai Khlai Reservoir sustainable water management project under
the royal initiative in Udon Thani Province

ปรัชญา ชาตานันท์*, สุนีพร สุวรรณมณีพงศ์, ดวงกมล ปานรศทิพ ธรรมาธิวัฒน์

Pirachaya Chatanan*, Suneeporn Suwanmaneepong, Duangkamol Panrosthup Thunmathiwat

ภาควิชานวัตกรรมสื่อสารและพัฒนาการเกษตร คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า

เจ้าคุณทหารลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

Department of Innovative Communication and Agricultural Development, Faculty of Agricultural Technology,

King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang, Bangkok 10520, Thailand

*Corresponding author. E-mail address: 61604044@kmitl.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการพึ่งตนเอง และปัจจัยที่ส่งผลต่อการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 106 ราย วิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติพรรณนา และ การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีภาพรวมระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก (\bar{x} = 24.89) โดยมีความรู้ทางด้านการมีภูมิคุ้มกัน (\bar{x} = 9.33) และด้านความพอประมาณ (\bar{x} = 8.09) อยู่ในระดับมาก ในขณะที่ด้านการมีเหตุผลอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{x} = 7.74) และภาพรวมการพึ่งตนเองก็อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน โดยที่มีการพึ่งตนเองในด้านอยู่ในระดับมากเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยดังนี้ คือ ด้านจิตใจ (\bar{x} = 6.18) ด้านสังคมและวัฒนธรรม (\bar{x} = 6.66) ด้านทรัพยากร (\bar{x} = 6.89) ด้านเทคโนโลยี (\bar{x} = 7.18) แต่ด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{x} = 7.75) สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อการพึ่งตนเอง คือ การถือครองที่ดิน และความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คำสำคัญ: การพึ่งตนเอง, ความรู้, ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพึ่งตนเอง, เศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

The purpose of this study were to determine the level of self-reliance of farmers who had benefited from the initiative, as well as the factors that influence it. A questionnaire was used to obtain data from 106 people in the sample group. Descriptive statistics and multiple regression were used to analyze the data. The overview knowledge of Sufficiency Economy Philosophy was high level. When divided by aspects, immunity (\bar{x} = 9.33) and moderation (\bar{x} = 8.09) knowledge were found to be at high levels. In addition, the rationality level was moderate (\bar{x} = 7.74). The overview of self-reliance was high level. When divided by aspects, mental (\bar{x} = 6.18), social and cultural (\bar{x} = 6.66), natural resource (\bar{x} = 6.89), and technological (\bar{x} = 7.18) found at high levels. It was moderate in terms of the economy. Land ownership and knowledge of the Sufficiency Economy Philosophy had affecting to self-reliance.

Keywords: Factors affecting self – reliance, Knowledge, Self – reliance, Sufficiency economy

คำนำ

บ้านโคกล่าม – แสงอร่าม ต.กุดหมากไฟ อ.หนองบัวซอ จ.อุดรธานี เป็นพื้นที่ที่มีอ่างเก็บน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ แต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำทางการเกษตรและใช้ประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ มูลนิธิชัยพัฒนาจึงได้คัดเลือกพื้นที่นี้ให้กับสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริเข้ามาดำเนินงานภายใต้โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี ตั้งแต่ วันที่ 22 ธันวาคม 2553 เพื่อแก้ปัญหาการบริหารจัดการน้ำจากอ่างเก็บน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ไม่สามารถนำมาใช้ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ให้ประชาชนในพื้นที่มีน้ำสำหรับกิจกรรมทางการเกษตรเพียงพอ โดยมีเป้าหมายให้ “ประชาชนพึ่งพาตนเองได้” อย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการพัฒนาพื้นที่ตามหลักองค์ความรู้ 6 มิติ คือ น้ำ ดิน เกษตร พลังงานทดแทน ป่า และสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อประกอบอาชีพ การเพิ่มเติมองค์ความรู้ในการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านการลงมือปฏิบัติงานการอบรมและการศึกษาดูงาน (มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ, 2554) ปัจจุบันมีการดำเนินงานมาแล้ว 8 ปี เป้าหมายหลักอย่างการพึ่งตนเองยังไม่มีการประเมินภาพรวมของโครงการฯ ตามหลักทฤษฎีการพึ่งตนเอง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาระดับการพึ่งตนเองและปัจจัยที่ส่งผลการพึ่งตนเองของเกษตรกรที่ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ โดยใช้ทฤษฎีการพึ่งตนเองในชุมชนชนบท (TERMS) ของสัญญา (2536) ที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย ซึ่งกล่าวว่าชุมชนจะพึ่งตนเองได้ ต้องมีการพึ่งตนเองทั้งห้าด้าน ได้แก่ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านสังคม และด้านจิตใจ นอกจากนี้จะเป็นทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับแล้วซึ่งครอบคลุมประเด็นการพัฒนาพื้นที่ของโครงการฯ ด้วย ซึ่งข้อมูลที่ได้จะเป็นประโยชน์ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้ในการวางแผนพัฒนาพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเหมาะสมต่อไป

อุปกรณ์และวิธีการ

ประชากรในการศึกษาคือผู้แทนครัวเรือนเกษตรกรที่ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ จำนวน 144 ราย โดยผู้วิจัยทำการกำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตร Taro Yamane (1973) ที่ระดับค่าความเชื่อมั่น 95% ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 106 ราย จากนั้นกำหนดขนาดตัวอย่างตามสัดส่วนประชากรของหมู่บ้าน คือ บ้านโคกล่าม จำนวน 56 ราย และบ้านแสงอร่าม จำนวน 50 ราย และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) โดยใช้ตารางเลขสุ่มโดยมีเลขกำกับหน่วยรายชื่อทั้งหมดของประชากร โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลด้วยตนเองตามรายชื่อที่สุ่มตัวอย่างไว้

เครื่องมือและการทดสอบเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ตอน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ภาวะหนี้สิน การถือครองที่ดิน และการเปิดรับข้อมูลข่าวสาร 2) ความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการเลือกตอบ ผิด หรือ ถูก โดยตอบถูกได้ 1 คะแนน และ 3) การพึ่งตนเอง เป็นการเลือกตอบ ปฏิบัติ หรือ ไม่ปฏิบัติ ซึ่งถ้าปฏิบัติได้ 1 คะแนน ดำเนินการทดสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ด้วยการหาค่า IOC (Index of Item Objective Congruence) ซึ่งแต่ละข้อคำถามมีค่ามากกว่า 0.5 จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับเกษตรกรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ จำนวน 30 ราย เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสัมภาษณ์ในตอนที่ 2 โดยวิธีการของคูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder-Richardson method) มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.823 และแบบสัมภาษณ์ในตอนที่ 3 โดยวิธีการของครอนบาค (Cronbach) มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.804

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ได้กำหนดให้ระดับของคะแนนในการแปลผลเป็นไปตามเกณฑ์ของเบสท์ (Best, 1977) คือ ความกว้างของข้อมูล = (คะแนนสูงสุด - คะแนนต่ำสุด) / จำนวนชั้น ได้เกณฑ์การแปลผล ดังนี้

ระดับความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งหมด 33 ข้อ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ด้านละ 11 ข้อ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน มีเกณฑ์ระดับคะแนนของแต่ละด้าน คือ คะแนนเฉลี่ย 1.00–4.33 หมายถึง ความรู้ระดับน้อย 4.34–7.67 หมายถึง ระดับปานกลาง และ 7.68–11.00 หมายถึง ระดับมาก และมีเกณฑ์ระดับคะแนนในภาพรวม คือ คะแนนเฉลี่ย 1.00–11.67 หมายถึง ระดับน้อย 11.68–22.34 หมายถึง ระดับปานกลาง และ 22.35–33.00 หมายถึง ระดับมาก

ระดับการพึ่งตนเอง ทั้งหมด 42 ข้อ แบ่งเป็น 5 ด้าน คือ 1) ด้านเศรษฐกิจ จำนวน 11 ข้อ 11 คะแนน มีเกณฑ์ระดับคะแนน คือ คะแนนเฉลี่ย 1.00–4.33 หมายถึง พึ่งตนเองในระดับน้อย 4.34–7.67 หมายถึง พึ่งตนเองในระดับปานกลาง คะแนนเฉลี่ย 7.68–11.00 หมายถึง พึ่งตนเองในระดับมาก 2) ด้านสังคมและวัฒนธรรม จำนวน 7 ข้อ 7 คะแนน มีเกณฑ์ระดับคะแนน คือ คะแนนเฉลี่ย 1.00–3.00 หมายถึง พึ่งตนเองในระดับน้อย 3.01–5.00 หมายถึง พึ่งตนเองในระดับปานกลาง 5.01–7.00 หมายถึง พึ่งตนเองในระดับมาก 3) ด้านทรัพยากร จำนวน 8 ข้อ 8 คะแนน มีเกณฑ์ระดับคะแนน คือ คะแนนเฉลี่ย 1.00–3.33 หมายถึง พึ่งตนเองในระดับน้อย 3.34–5.67 หมายถึง พึ่งตนเองในระดับปานกลาง 5.68–8.00 หมายถึง พึ่งตนเองในระดับมาก 4) ด้านเทคโนโลยีจำนวน 9 ข้อ 9 คะแนน มีเกณฑ์ระดับคะแนน คือ คะแนนเฉลี่ย 1.00–3.66 หมายถึง พึ่งตนเองในระดับน้อย 3.67–6.33 หมายถึง พึ่งตนเองในระดับปานกลาง 6.34–9.00 หมายถึง พึ่งตนเองในระดับมาก และ 5) ด้านจิตใจ จำนวน 7 ข้อ 7 คะแนน มีเกณฑ์ระดับคะแนน คือ คะแนนเฉลี่ย 1.00–3.00 หมายถึง พึ่งตนเองในระดับน้อย 3.01–5.00 หมายถึง พึ่งตนเองในระดับปานกลาง 5.01–7.00 หมายถึง พึ่งตนเองในระดับมาก และสำหรับภาพรวมระดับการพึ่งตนเอง คะแนนเต็ม จำนวน 42 คะแนน มีเกณฑ์ระดับคะแนน คือ คะแนนเฉลี่ย 1.00–14.66 หมายถึง พึ่งตนเองในระดับน้อย 14.67–28.35 หมายถึง พึ่งตนเองในระดับปานกลาง 28.34–42.00 หมายถึง พึ่งตนเองในระดับมาก

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเอง ระหว่างตัวแปรอิสระ 9 ตัว คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ภาวะหนี้สิน การถือครองที่ดิน การเปิดรับข้อมูลข่าวสาร และความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กับตัวแปรตาม คือ การพึ่งตนเองทั้ง 5 ด้าน (ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเทคโนโลยี และด้านจิตใจ) ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression)

ผลการศึกษาและวิจารณ์

1) ข้อมูลพื้นฐาน เกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 72.6 อายุระหว่าง 51–60 ปี มากที่สุด ร้อยละ 35.8 รองลงมาคืออายุ 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 32.1 น้อยที่สุดคืออายุต่ำกว่า 30 ปี ร้อยละ 2.8 ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 68.9 รองลงมาคือระดับ ปวส./ปวช. ร้อยละ 10.4 น้อยที่สุดคือระดับปริญญาตรี ร้อยละ 2.8 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร ร้อยละ 69.8 รองลงมาคือค้าขาย ร้อยละ 9.4 น้อยที่สุดคือช่างและโฮมสเตย์ ร้อยละ 0.9 มีรายได้ต่อปีอยู่ในระหว่าง 60,001–120,000 บาท มากที่สุด ร้อยละ 32.1 รองลงมาคือต่ำกว่า 60,000 บาท ร้อยละ 31.1 น้อยที่สุดคือระหว่าง 120,001–180,000 บาท ร้อยละ 11.3 ส่วนใหญ่ร้อยละ 77.4 เป็นครัวเรือนที่มีหนี้สิน โดยมีจำนวนหนี้สิน 200,000 บาทขึ้นไป มากที่สุด ร้อยละ 29.2 รองลงมาคือต่ำกว่า 50,000 บาท

ร้อยละ 17.0 น้อยที่สุดคือระหว่าง 50,001-100,000 บาท ร้อยละ 7.5 เกือบทั้งหมดมีกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของตนเอง ร้อยละ 95.3 รองลงมาคือเป็นของตนเองและเช่า ร้อยละ 3.8 และมีเพียงร้อยละ 0.9 ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง

จากข้อมูลพื้นฐานข้างต้นจะพบว่า เกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง และกำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุ เนื่องจากประชากรชายและวัยแรงงานส่วนใหญ่ไปทำงานในพื้นที่อื่น ซึ่งสะท้อนให้เห็นปัญหาของการย้ายถิ่นฐานของแรงงาน เพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวมากกว่าการทำงานอยู่ในภูมิลำเนา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นิตยา และคณะ (2563) และ อรรถศาสตร์ และคณะ (2556) ที่กล่าวว่า วัยแรงงานมักจะไปทำงานนอกพื้นที่

สำหรับช่องทางในการเปิดรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพียงส่วนใหญ่ คือ โทรทัศน์ ร้อยละ 86.8 รองลงมา คือ มุลนิธิปิดทองหลังพระฯ ร้อยละ 84.0 และน้อยที่สุด คือ เอกสารสิ่งพิมพ์ ร้อยละ 0.9 ความถี่ในการรับข้อมูลได้รับข้อมูลข่าวสารทุกวันมากที่สุด ร้อยละ 32.1 รองลงมา คือ น้อยกว่า 1 วัน/สัปดาห์ ร้อยละ 18.9 น้อยที่สุด คือ 4 วัน/สัปดาห์ ร้อยละ 2.8 การรับข้อมูลข่าวสารในแต่ละครั้งส่วนใหญ่ใช้เวลา 10 นาทีหรือน้อยกว่า ร้อยละ 67.9 รองลงมา คือ ระหว่าง 11-20 นาที ร้อยละ 13.2 น้อยที่สุด คือ ระหว่าง 41-50 นาที ร้อยละ 2.8 โดยส่วนใหญ่จะรับข้อมูลข่าวสารจากที่บ้าน ร้อยละ 92.5 รองลงมา คือ การอบรม ร้อยละ 16.0 และน้อยที่สุด คือ บ้านใกล้เรือนเคียง ร้อยละ 7.5 ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุจิตรา (2558) ที่พบว่าโทรทัศน์เป็นช่องทางในการเปิดรับข้อมูลข่าวสารมากที่สุด

2) ระดับความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมากและระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 53.8 และ 46.2 ตามลำดับ และมีภาพรวมระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 24.89 เมื่อจำแนกเป็นรายด้านแล้วพบว่า ด้านการมีภูมิคุ้มกันและด้านความพอประมาณ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 9.33 และ 8.09 ตามลำดับ ส่วนด้านความมีเหตุผล อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 7.47 (Fig. 1)



Fig. 1 Overview of the knowledge level about the Sufficiency Economy Philosophy

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความพอประมาณ ข้อคำถามที่ตอบถูกทั้งหมด คือ เศรษฐกิจพอเพียงคือการใช้ทรัพยากรหรือสิ่งที่มีอยู่อย่างยั่งยืนเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด รองลงมา คือ การใช้ชีวิตแบบพอเพียงคือการพึ่งตนเองเป็นหลัก ร้อยละ 99.1 และตอบถูกน้อยที่สุด เพียงร้อยละ 35.8 คือ แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือการทำเกษตรโดยการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลายชนิดเพื่อให้มีรายได้จากการค้าขาย (Fig. 2) ด้านความมีเหตุผล ข้อคำถามที่ตอบถูกทั้งหมด 2 ข้อ คือ การดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สามารถแก้ปัญหาความยากจนได้ทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และ การวางแผนก่อนการทำกิจกรรมใดๆ ช่วยให้ประหยัดเวลาและลดรายจ่าย รองลงมา คือ การประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เป็นแนวทางหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียง และ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถประยุกต์ใช้ในทุกระดับ ทั้งบุคคล ครอบครัว ชุมชน และประเทศ ร้อยละ 99.1 เท่ากัน และข้อคำถามที่ตอบถูกน้อยที่สุด คือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเหมาะสำหรับคนยากจน มีรายได้ได้น้อยและเกษตรกรเท่านั้น เพียงร้อยละ 47.2 (Fig. 3)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ด้านการมีภูมิคุ้มกัน ข้อคำถามที่ตอบถูกทั้งหมด มีสามข้อ คือ 1) การมีแผนสำรองและแผนเผชิญเหตุ เป็นการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการปฏิบัติงานอย่างหนึ่ง 2) การมีเงินออม ประกันความเสี่ยงในอนาคต ถือเป็นภูมิคุ้มกันตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และ 3) การหาคู่มือปรึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในครอบครัวเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับสมาชิกในครัวเรือน รองลงมา คือ การพัฒนาประเทศ คือการสร้างฐานรากทางเศรษฐกิจให้มั่นคง นั่นคือ ทำให้คนในชนบทส่วนใหญ่พอมีพอกินก่อน ร้อยละ 99.1 และข้อคำถามที่ตอบถูกน้อยที่สุด คือ การเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เป็นทางเลือกหนึ่งที่ทำให้ชีวิตดีขึ้น แต่ไม่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต เพียงร้อยละ 46.2 (Fig. 4)

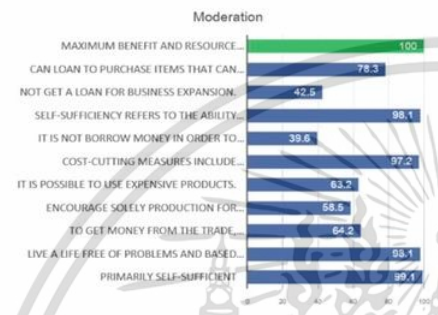


Fig. 2 Overview of Moderation

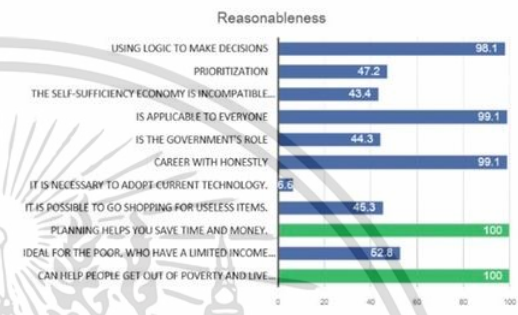


Fig. 3 Overview of Reasonableness

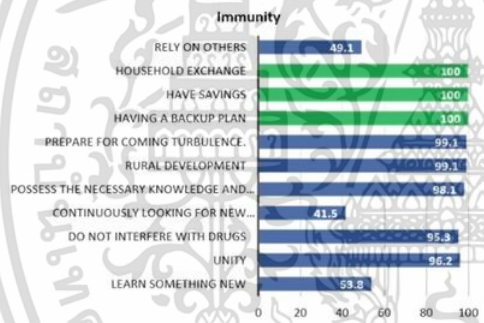


Fig. 4 Overview of Immunity

3) ระดับการพึ่งตนเอง จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีระดับการพึ่งตนเองโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากร ด้านเทคโนโลยี และด้านจิตใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 6.66, 6.89, 7.18 และ 6.81 ตามลำดับ ยกเว้นด้านเศรษฐกิจที่อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 7.75 (Table 1)

Table 1 Overview of self – reliance level (There is a difference in the number of questions)

Self – reliance	\bar{X}	SD	Results
1. Economic	7.75	1.94	Moderate
2. Social - cultural	6.66	0.8	High
3. Natural resources	6.89	1.21	High
4. Technological	7.18	1.34	High
5. Mental	6.81	0.42	High
Total	35.29	3.81	High

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านเศรษฐกิจ เกษตรกรเกือบทั้งหมดประกอบอาหารเองในครัวเรือน ร้อยละ 99.1 รองลงมาคือการวางแผนการผลิตที่สอดคล้องกับพื้นที่ ร้อยละ 93.4 และมีการทำบัญชีครัวเรือนเป็นประจำน้อยที่สุด เพียงร้อยละ 21.7 (Fig. 5) ด้านสังคมและวัฒนธรรม การมีผู้นำที่ช่วยกันระดมความคิดและนำความคิดนั้นมาพัฒนาท้องถิ่น ร้อยละ 99.1 รองลงมา คือ การแบ่งปัน/แลกเปลี่ยน ผลผลิตที่ได้ระหว่างคนในชุมชน ร้อยละ 98.1 และน้อยที่สุด คือ การรวมกลุ่มกับคนในชุมชนเพื่อการประกอบอาชีพ ร้อยละ 85.8 (Fig. 6) ด้านทรัพยากร มีการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรในชุมชน มากที่สุด ร้อยละ 97.2 รองลงมา คือ การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำในพื้นที่เพื่อทำการเกษตรและประกอบอาชีพ และการบริหารจัดการ/วางแผน การใช้ดิน น้ำ ป่า ที่เป็นทรัพยากรในพื้นที่ ร้อยละ 95.3 และข้อคำถามที่ปฏิบัติน้อยที่สุด คือ การทำลายขยะที่เป็นวัสดุจากธรรมชาติโดยการฝังกลบ ร้อยละ 40.6 (Fig. 7) ด้านเทคโนโลยี มีการติดตามข้อมูลข่าวสาร เหตุการณ์ จากสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ มากที่สุด ร้อยละ 99.1 รองลงมา คือ การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองในด้านการประกอบอาชีพ ร้อยละ 97.2 และข้อคำถามที่ปฏิบัติน้อยที่สุด คือ การทำสารกำจัดศัตรูพืชจากสมุนไพรได้เอง เช่น สะเดา สาบเสือ ร้อยละ 62.3 (Fig. 8) ด้านจิตใจ มีการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาสู่คนในชุมชนอย่างไม่ปิดบัง การไม่สร้างความเดือดร้อนรำคาญใจให้กับผู้อื่น การประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต การให้ความช่วยเหลือกับผู้ที่ประสบความเดือดร้อน และการภาคภูมิใจในอาชีพของตนเอง มากที่สุด ร้อยละ 100 รองลงมา คือ การช่วยเหลือชุมชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ การมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง และการปรึกษาผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญ ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น ในการประกอบอาชีพ ร้อยละ 98.1 และมีการปฏิบัติน้อยที่สุดในเรื่องการช่วยเหลือกันในการผลิต เช่น การเตรียมดิน เมล็ดพันธุ์ ร้อยละ 86.8 (Fig. 9)

ภาพรวมระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกับการศึกษาของ ภาววิชา (2562) แต่อย่างไรก็ตามความรู้ด้านความมีเหตุผลยังอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากการส่งเสริมความรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติตามนโยบายของหน่วยงาน เกษตรกรอาจจะต้องใช้เวลาในการทำความเข้าใจอย่างเป็นระบบ

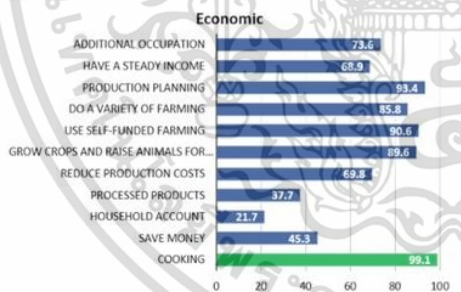


Fig. 4 Overview of Economic self – reliance

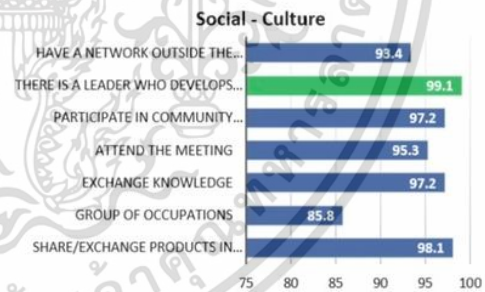


Fig. 5 Overview of Social - cultural self – reliance

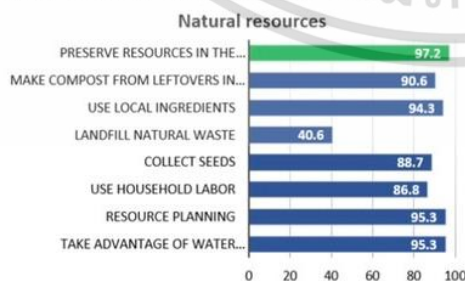


Fig. 6 Overview of Natural resources self – reliance

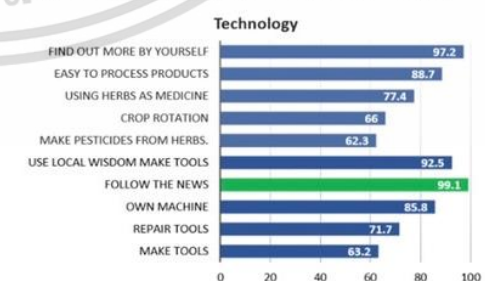


Fig. 7 Overview of Technology self – reliance

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



Fig. 8 Overview of Mental self – reliance

4) ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ด้วยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) พบว่า มีตัวแปรอิสระ 2 ตัว ได้แก่ การถือครองที่ดิน และความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่สามารถพยากรณ์การพึ่งตนเองได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสามารถพยากรณ์การพึ่งตนเองของเกษตรกร ได้ร้อยละ 20.3 ($R^2 = 0.203$) และมีความคลาดเคลื่อนในการพยากรณ์ (SE_{est}) เท่ากับ 3.558 โดยตัวแปรการถือครองที่ดิน มีค่าเป็นบวก กล่าวคือ หากมีการถือครองที่ดินมากขึ้น จะทำให้ระดับการพึ่งตนเองของเกษตรกร มีมากขึ้นไปด้วย ซึ่งที่ดินนั้นเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญตามหลักเศรษฐศาสตร์ของ วันรักษ์ (2553) และตัวแปรความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีค่าเป็นลบ กล่าวคือ หากมีความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น จะทำให้ระดับการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ลดลง ซึ่งอาจเกิดจากกระบวนการพัฒนาในพื้นที่เป็นการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ สอดคล้องกับการศึกษาของจตุมาพร (2562) ที่พบว่าในพื้นที่ที่ใช้การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่ ถึงแม้จะมีการส่งเสริมความรู้ผ่านเอกสาร หนังสือ ก็ยากที่จะทำความเข้าใจ เนื่องจากไม่คอยรู้หนังสือเพราะได้รับการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาเท่านั้น จึงทำให้ปัจจัยความรู้ที่ศทางตรงกันข้าม (Table 2) ซึ่งสามารถสร้างสมการถดถอยเพื่อใช้พยากรณ์การพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ได้ดัง Equation 1

$$Y = 44.165 + 0.066x_1 - 0.379x_2 \tag{1}$$

Table 2 Factors Affecting Self-Reliance

Variable	b	SE	t	Sig.
Constant	44.165	3.286	13.440	0.000*
Land ownership (x_1)	0.066	0.032	2.049	0.043*
knowledge about Sufficiency Economy Philosophy (x_2)	-0.379	0.102	-3.702	0.000*

Note: $R = 0.450$, $R^2 = 0.203$, $SE_{est} = 3.558$, $F = 2.709$.

*Significant at level 0.05.

สรุปผลการศึกษา

เกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน ช่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จบการศึกษาระดับประถมศึกษา และประกอบอาชีพเกษตรกรรวม ร้อยละ 69.8 มีรายได้ต่อปีอยู่ในระหว่าง 60,001–120,000 บาท มากที่สุด ร้อยละ 32.1 ส่วนใหญ่ร้อยละ 77.4 เป็นครัวเรือนที่มี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หนี้สิน โดยมีจำนวนหนี้สิน 200,000 บาทขึ้นไป และเกือบทั้งหมดมีกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของตนเอง มีระดับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้านแล้วพบว่า ด้านความพอประมาณและการมีภูมิคุ้มกัน อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านความมีเหตุผล อยู่ในระดับปานกลาง ภาพรวมการพึ่งตนเองของเกษตรกรอยู่ในระดับมาก โดยมีการพึ่งตนเองระดับมาก 4 ด้าน คือ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเทคโนโลยี และด้านจิตใจ แต่มีการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจที่อยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพึ่งตนเองของเกษตรกร คือ การถือครองที่ดิน และความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. กระบวนการส่งเสริมด้านความรู้ นอกจากจะเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติแล้ว ควรมีการจัดกระบวนการให้เกษตรกรได้เกิดการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตรวจสอบความถูกต้องของความรู้ที่ได้รับ ทั้งนี้เพื่อจะได้พัฒนาความรู้ และความคิดอย่างมีเหตุผล
2. ประเด็นการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ ควรให้ความสำคัญกับการทำบัญชีครัวเรือนและการนำมาใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง เพราะเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ห้ถึงการใช้จ่ายภายในครัวเรือนอย่างมีเหตุผล

เอกสารอ้างอิง

- จตุมาพร พลพงษ์, สมพันธ์ เตชะอธิก. 2562. กระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มในชุมชนบ้านโคกลำมและบ้านแสงอร่าม ตำบลกุดหมากไฟ อำเภอหนองบัวขง จังหวัดอุดรธานี. การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติ 20: 1492–1503.
- นิตยา พากุล, ถิฏลยา มีขะมา, ยศ บริสุทธิ์. 2536. การบริหารจัดการทรัพยากรแหล่งน้ำขนาดเล็กเพื่อทำการเกษตรตลอดปีของชุมชนโคกลำมแสงอร่าม อำเภอหนองบัวขง จังหวัดอุดรธานี. วรสารเกษตรพระจอมเกล้า 38(2): 270–279.
- ภาวิดา เจริญจินดารัตน์. 2562. การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการเกษตรและชีวิตประจำวันของโรงเรียนเทพศิรินทร์พระจอมเกล้า. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ. 2554. โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้าย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดอุดรธานี. http://www.pidthong.org/main-project.php?id=2&menu_id=1#.XLnnrOgzblU, 17 เมษายน 2562.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคน. 2553. เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น. ธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สัญญา สัญญาจิวัฒน์. 2536. ทฤษฎีสังคมวิทยา การสร้าง การประเมินค่าและการใช้ประโยชน์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- สุจิตรา ลินอิทร์. 2558. การเปิดรับข่าวสาร ทักษะคิด พฤติกรรมการใช้บริการและความภักดีของผู้บริโภคที่มีต่อสถานบริการน้ำมัน พีทีที โหลิ สเตชั่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรรถศาสตร์ วิเชียรศาสตร์, ระพีพรรณ จันทรา, ธนพร เปี่ยมสกุล, ชนาภา บุตรเพ็ง, กฤษฏาภรณ์ ว่องไว, วิบูล เป็นสุข. 2556. บริบทชุมชนหมู่บ้านโคกลำม-แสงอร่าม ตำบลกุดหมากไฟ อำเภอหนองบัวขง จังหวัดอุดรธานี โครงการปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ. วรสารเกษตรพระจอมเกล้า 10(2): 163–174.
- Best, J.W. 1977. Research in education. Englewood Cliffs, New Jersey, NJ, USA.
- Yamane, T. 1973. Statistics: An introductory analysis. Harper and Row Publications. New York, NY, USA.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ – นามสกุล	นางสาวปรีชญา ชาดานันท์
วัน เดือน ปีเกิด	4 มกราคม พ.ศ. 2539
ที่อยู่	17/39 ซอยรามคำแหง 174 ถนนรามคำแหง มีนบุรี กรุงเทพฯ 10510
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี ปีการศึกษา 2560 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 1) สาขาพัฒนาการเกษตร คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ผลงานทางวิชาการ

ปรีชญา ชาดานันท์ และพีรชัย กุลชัย. 2561. “แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนผักปลอดสาร บ้าน
อ่างเตย ตำบลท่าตะเกียบ อำเภอท่าตะเกียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา”. หน้า 805 - 812. ใน การ
ประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 56. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ปรีชญา ชาดานันท์, สุณีพร สุวรรณมณีพงษ์ และดวงกมล ปานรศทิพ ธรรมาธิวัฒน์. 2565. “การ
พึ่งตนเองของเกษตรกร โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอัน
เนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุตรธานี”. หน้า 486 - 493. ใน การประชุมทางวิชาการของ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 60. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ทุนการศึกษา

1. ทุนอุดหนุนศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบัน
เทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง